

Україна:

події,
факти,
коментарі

2011 № 24

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Віктор Янукович: Україна радо вітатиме гостей на Євро-2012 4

Короткі підсумки соціально-економічного становища України 4

Аналітика

Ю. Половинчак

Дизайнери політичного ландшафту 6

Н. Тарасенко

Україна між двома зонами вільної торгівлі:
плюси і мінуси. 12

Н. Половинчак

Освіта на експорт – українські перспективи. 34

С. Горова

Заявление президента Российской Федерации
в комментариях экспертов. 38

О. Рябоконт

Казахстан борется с всплеском экстремизма. 44

Партійна позиція

А. Потіха

Чергова спроба лівих об'єднатися. 54.

О. Пригорницька

Перспективи ВО «Свобода» на
парламентських виборах-2012. 59

Т. Гранчак

Гражданская позиция Анатолия Гриценко. 63

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.	69
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань	71
Інноваційні розробки та технології	73
Розробки та дослідження для агропромислового комплексу.	73
Освіта та кадрове забезпечення в Україні.	74
Охорона здоров'я.	75
Наука і влада.	76

До уваги держслужбовця

Н. Моїсеєнко

Соціальний захист

Список літератури, наявної у фондах НБУВ (1970–2011).	82
---	----

Коротко про головне

Віктор Янукович: Україна радо вітатиме гостей на Євро-2012

Президент України В. Янукович взяв участь у церемонії жеребкування фінальної частини Євро-2012. Захід пройшов під офіційним гаслом Євро-2012 «Творимо історію разом». Подія, яка вважається третьою за рейтингом УЄФА після фінального і стартового матчів чемпіонату, транслювалася в прямому ефірі більш ніж 70 теле- та радіокомпаній. Церемонію побачили в понад 150 країнах світу. «Я хотів привітати всіх вболівальників світу, які чекають цього дійства», – сказав Президент, підкресливши, що футбол з року в рік стає щораз яскравішим та завойовує дедалі більше прихильників. «Разом зі мною сюди прийшли всі Президенти України – Президент Кравчук, Президент Кучма, Президент Ющенко – і це також ті вболівальники, які багато років будували футбол в Україні», – зазначив В. Янукович.

Президент висловив особливу вдячність нашим польським партнерам та друзям, з якими Україна разом готувалася до Євро-2012. Глава держави також подякував усім, хто підтримував Україну і Польщу в процесі підготовки до проведення спортивного свята. Президент висловив упевненість, що Євро-2012 стане святом для мільйонів любителів футболу, які відкриють для себе Україну та Польщу. «Ми будемо дуже раді бачити гостей, з великим задоволенням їх прийматимемо і маємо надію, що вболівальники з усього світу отримають задоволення», – сказав В. Янукович.

Жеребкування, яке пройшло за участі відомих європейських футболістів, провів генеральний секретар УЄФА Дж. Інфантіно. Суперниками національної збірної України по групі D стали команди Швеції, Франції та Англії. Загалом у фінальній частині чемпіонату візьмуть участь 16 команд.

Під час церемонії також були презентовані офіційний м'яч Євро-2012 та рекламні ролики міст України та Польщі, що прийматимуть матчі Євро-2012 (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 2.12).*

Короткі підсумки соціально-економічного становища України

За даними Державної служби статистики, оприлюдненими на офіційному сайті відомства, у жовтні 2011р. промислове виробництво збільшилось як до

попереднього місяця (на 3,2 %), так і до жовтня 2010р. (на 4,7 %). За підсумками січня – жовтня п. р. приріст виробництва у промисловості становив 8,2 % (за січень – вересень – 8,6 %). Зростання випуску продукції спостерігалось у більшості основних видів промислової діяльності.

У січні – жовтні 2011р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з відповідним періодом 2010 р. становив 116,6 %, у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах – 120,0 %, у господарствах населення – 114,0 %. Обсяг продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств у фактичних цінах, за розрахунками, становив 207,7 млрд грн.

Підприємствами країни в січні – жовтні 2011р. виконано будівельних робіт на суму 45,1 млрд грн, що на 11,7 % більше проти відповідного періоду попереднього року.

Підприємствами транспорту за цей же час перевезено 666,1 млн т вантажів, що на 7,9 % більше, ніж за січень – жовтень 2010 р. Вантажообіг зріс на 7,3 % і становив 353,4 млрд ткм. Послугами пасажирського транспорту за оглядовий період скористалися 5,8 млрд пасажирів, що на 2,4 % більше, ніж за січень – жовтень 2010р. Пасажирська робота зросла на 3,5 % і становила 113,1 млрд пас.км.

Обсяг експорту товарів та послуг України за дев'ять місяців 2011 р. становив 59 922,3 млн дол., імпорту – 63 959 млн дол. Порівняно з дев'ятьма місяцями 2010 р. експорт збільшився на 34,4 %, а імпорт – на 40,6 %. Негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу становило 4036,7 млн дол. (за дев'ять місяців 2010 р. також негативне – 915,9 млн дол.).

Оборот підприємств оптової торгівлі за січень – жовтень 2011р. становив 864,7 млрд грн. Фізичний обсяг оптового товарообігу порівняно із січнем – жовтнем 2010р. збільшився на 0,7 %. Обороти роздрібною торгівлі (включає роздрібний товарооборот підприємств, які здійснюють діяльність із роздрібною торгівлі, розрахункові дані щодо обсягів продажу товарів на ринках і фізичними особами-підприємцями) за січень – жовтень 2011р. становив 546,9 млрд грн, що на 14,9 % більше обсягу січня – жовтня 2010 р. У структурі обороту роздрібною торгівлі на організовані та неформальні ринки припадало 31 %.

Індекс споживчих цін у жовтні 2011р. становив 100,0 %, з початку року – 104,2 %; індекс цін виробників промислової продукції – 98,2 %, з початку року – 115,6 %.

При цьому середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника в січні – вересні п. р. становила 2571 грн, що на 18,2 % більше, ніж у відповідному періоді попереднього року. У вересні порівняно із серпнем п. р. розмір заробітної плати зріс на 1,6 %, з вереснем 2010 р. – на 16,5 %.

Середня номінальна заробітна плата штатного працівника у вересні п. р. досягла 2737 грн, що у 2,9 раза вище рівня мінімальної заробітної плати (960 грн). Індекс реальної заробітної плати у вересні п. р. порівняно із

серпнем становив 101,5 %, відносно вересня 2010 р. – 109,9 %, а в січні – вересні п. р. відносно відповідного періоду 2010 р. – 108,0 %.

Кількість зареєстрованих безробітних на 1 листопада 2011 р. порівняно з 1 жовтня зменшилася на 6,3 % – до 378,9 тис. осіб, що на 5,4 % менше порівняно з відповідною датою 2010 р.

Рівень зареєстрованого безробіття в цілому по країні за жовтень 2011 р. скоротився на 0,1 в. п. і на 1 листопада становив 1,4 % населення працездатного віку.

Таким чином, ВВП і реальні доходи населення за II квартал зросли на 3,8 % і 3,4 %. Утім, продовжує збільшуватися розрив між експортом та імпортом (дані за дев'ять місяців): Україна хоча і вивезла продукції більше на 34,4 % (у грошовому вираженні), але й ввезла на 40,6 % більше, ніж рік тому.

Фінансовий аналітик МЦПІ О. Жолудь зазначає, що низьку інфляцію дали дешеві овочі і фрукти (їх великий відсоток у споживчому кошику середнього українця). Урожай зібрали великий, а отже, низькі ціни. «Хоча темпи зростання виробництва у нас падають, але доходи населення в середньому все одно збільшуються, тому що промисловість дає приріст. Але підвищення вартості нашої промпродукції (+15,6 % за 10 місяців) підвищує зарплати на виробництві (і нарахування на них до бюджету), що дає змогу збільшити доходи бюджетників і пенсіонерів. Чим вище зарплати, тим більше попит на продукти і промтовари, і це дає приріст роздрібною торгівлі (і це добре, тому що продавці більше заробляють), але збільшує імпорт», – говорить аналітик (*Державна служба статистики* (<http://www.ukrstat.gov.ua>); *Сьогодні* (<http://www.segodnya.ua/news/14316900.html>)> *Источник*). – 2011. – 5.12).

Аналітика

Ю. Половинчак, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

Дизайнери політичного ландшафту...

Схвалена Верховною Радою виборча реформа обіцяє істотно вплинути на розстановку сил на вітчизняному політичному полі – його ландшафт, нагадаємо, визначатиметься менше ніж за рік під час парламентських виборів. Сьогодні, маючи уявлення про правила ведення кампанії, можемо прогнозувати й основні тенденції, що визначатимуть її результати.

Найважливіші норми, що дали можливість досягнути вражаючої одностайності (366 голосів), з якою парламент підтримав новий закон про вибори: прохідний бар'єр – 5 %; участь у виборах беруть тільки політичні партії, а

участь блоків не передбачена; запровадження змішаної виборчої системи (225 депутатів обиратимуться в загальнодержавному багатомандатному окрузі за виборчими списками від політичних партій, а 225 – за мажоритарною системою).

Впадає у вічі: це саме ті пункти, на яких наполягала більшість. Поступки ж для опозиції в основному стосуються питань організаційних: право змінювати своїх членів комісії; збільшення терміну оскарження виборів до п'яти днів; зняття з реєстрації кандидата тільки рішенням ЦВК, запровадження захисту для бюлетенів, обов'язкова медична довідка для голосування на дому; виборчі округи й ділянки нарізатимуться відповідно за 180 та 190 днів до дня виборів; відкриття закордонних ділянок на території дипломатичних представництв.

Ці загалом технічні правки покликані мінімізувати можливості для фальсифікацій, і опозиціонерам, у принципі, вдалося їх звузити. А. Сенченко, народний депутат України (фракція БЮТ), підкреслює: «Нам вдалося здобути дуже серйозну перемогу у частині всіх процедурних питань, які стосуються створення виборчої комісії і механізмів голосування. Сьогодні у рамках закону забезпечити фальсифікацію виборів дуже і дуже складно. Ми перекрили практично всі можливості маніпулювати статтями закону».

Водночас, як визнають навіть члени тимчасової спеціальної комісії, що працювала над законопроектом, у законі залишились достатньо лазівок для маніпулювання результатами волевиявлення. Так, залишаються неврегульованими проблеми з так званими відкріпними посвідченнями – у новому законі збережено норму про державний реєстр виборців, де зміна місця голосування відбувається на підставі електронного повідомлення одного органу ведення реєстру іншому, чого, за висновком експертів, недостатньо для підтвердження чи перевірки.

Також політологи нагадують про принципи «нарізання» округів – чи робитиметься це під кампанії, які вже ведуться визначеними партією влади особами, покаже звичайна географія. Тобто, чи враховуватиметься цілісність адміністративно-територіальних одиниць, чи будуть якісь «апендикси та наворожена система кордонів» – це може стати першою підставою для сумнівів у тому, що округи сформовані відповідно рівності можливостей. Залишається й норма, що дозволяє в день голосування через суд внести себе у список виборців. У законі також є сумнівне з точки зору конституційності положення про одночасне балотування за списком і в окрузі – негативне рішення щодо такої новації КС виносив ще в 1998 р. «Ще в 1998 р. Конституційний Суд сказав, що це не відповідає Конституції 1996 р. На місцевих виборах ця норма була, але в умовах зміненої Конституції вона не оцінювалася. Та після того як ми повернулися до Конституції 1996 р., немає сумнівів, що ця норма неконституційна», – наголошує народний депутат Ю. Ключковський.

Тож оптимізм парламентарів, які заявляють, що документ «забезпечить перемогу на майбутніх виборах», підтримують не всі політики та експерти.

За оцінками політологів, найбільше від ухвалених змін виграє ПР. По-перше, голосування за законопроект представників опозиції дає можливість «позначити галочкою» вимогу Заходу, озвучену раніше Венеціанською комісією, – європейці мало не в наказовому тоні закликали владу знайти компроміс з опозицією щодо ключових положень закону. Як наголосив лідер фракції Партії регіонів О. Сфремов, «представники опозиції сказали, що з ухваленням цього закону неможливо щось сфальсифікувати на виборах, і ми маємо надію, що вибори пройдуть чесно. Ми прагнули дати сигнал насамперед людям у нашій країні, що ми налаштовані саме на таке проведення виборів, і ми хотіли б, щоб нас почули ті скептики, що перебувають за кордоном».

Наступним вигрaшем «регіоналів» може вважатися положення про поповнення парламенту депутатами-мажоритарниками. Враховуючи вітчизняну політичну традицію, прогнози про те, що мажоритарники поповнять провладну парламентську більшість – досить реалістичні. «Цей закон формує серед депутатів стимул змінювати свої політичні кольори і втілити план влади щодо створення більшості через мажоритарників, через перебігання депутатів із фракції у фракцію», – уточнює перспективи директор Міжнародного інституту демократії С. Таран.

Щоправда, слід враховувати і фактор особистих амбіцій та чутливості народних обранців до зміни політичних настроїв, що значним чином визначає непередбачуваність української політики. Як нагадує експерт групи компаній Research & Branding Group О. Ляшенко, прогнозувати ситуацію складно, оскільки багато чого буде залежати від «якості» обраних депутатів: мажоритарників складніше перетворити на пересічних «кнопкодавів», про що свідчить досвід парламентів, обраних у 1998–2002 рр.

Крім того, ця норма більшістю експертів розглядається як непогана можливість провладним партіям «добрати голосів» – кандидатів від влади по мажоритарних округах досить зручно «підтримати адмінресурсом». «У політичних питаннях опозиція пішла на поступки, не наполігши на вигідній для неї пропорційній системі закритих списків, – відзначає І. Когут, голова ради Лабораторії законодавчих ініціатив. – Відповідно, для партії влади вона дуже не вигідна, бо для них це означає елементарну поразку, і запровадження змішаної системи – спосіб цієї поразки уникнути. У змішаній паралельній системі, коли є мажоритарна складова, в умовах України є багато підстав для того, щоб впливати на волевиявлення громадян у різні способи, які не відповідають закону».

Навіть у західних регіонах, де владі забезпечити потрібний результат складніше внаслідок недостатнього контролю над адміністративними важелями, кандидати з прихованою «біло-синьою» орієнтацією можуть отримати депутатські мандати завдяки надмірній кількості претендентів від опозиційних сил – згадаймо хоча б київський «феномен Черновецького». Тож для опозиції, попереджають експерти, буде величезним політичним та моральним викли-

ком виставити єдиного кандидата по кожному мажоритарному округу – інакше шансів у неї немає.

Ще один аспект обраної виборчої системи – збереження неодноразово критикованих як вітчизняними, так і зарубіжними експертами закритих партійних списків. Отже, доводиться констатувати, що значний вплив зберігає партійне керівництво, яке практично одноосібно вирішуватиме, кого вестиме в парламент. Тому важливим наслідком нової виборчої системи політологи називають зменшення (навіть порівняно з нинішньою) політичної відповідальності політиків.

Наступна особливість нових правил виборчих перегонів – підвищення виборчого бар'єра. Про його дискримінаційність представники «малих» політсил говорили давно й голосно. Народний депутат Ю. Ключковський навіть підрахував, що ця норма призведе до того, що близько половини голосів виборців, відданих за партії, будуть втрачені, тобто не вплинуть на результати голосування, що сприятиме збільшенню реального результату для партій, які подолають бар'єр за рахунок тих, які не подолали.

Уже сьогодні можна прогнозувати, що підвищення виборчої планки дасть змогу головним політичним важковаговикам «відсікти» конкурентів, у першу чергу – по ідеологічному табору ще на старті. Це, очевидно, вигідно рейтинговим партіям – з одного боку ПР, а з іншого – «Батьківщині» і «Фронту змін», які лідирують серед опозиційних сил. Долю потенційно прохідної Компартії, обіцяють оглядачі, вирішуватимуть не виборці, а влада, яка фактично й «підраховуватиме» їхні голоси.

Опинитися «за бортом» ризикують УДАР В. Кличка та «Свобода», чії політичні перспективи поки що неочевидні. За прогнозами голови правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенка, шанс потрапити в парламент наступної каденції «свободівці» мають, але не напевно: для взяття 5 % планки заручитися симпатіями мешканців одного регіону недостатньо. Зрозуміло, що ці політичні сили зреагували цілком прогнозовано. «Тепер влада матиме всі підстави говорити, що цей законопроект був компромісом, хоча насправді він більше схожий на змову», – ідеться в заяві партії УДАР. «Фактично відбулася певна змова між владою і парламентською опозицією, – вважає О. Тягнибок, лідер Всеукраїнського об'єднання «Свобода». – Така собі кругова порука, мета якої для В. Януковича – утриматися в кріслі Президента на наступний термін, а окремим депутатам залишити за собою крісла парламенту. Вони фактично дуже сильно послабили й навіть унеможливили звинувачення режиму В. Януковича в майбутніх фальсифікаціях. Цей закон, у зв'язку з майже одноставним голосуванням опозиції, легітимізує владу В. Януковича в частині виборчого законодавства і в частині боротьби за майбутній український парламент». Ще один опозиціонер А. Гриценко, чия партія «Громадянська позиція» втрачає практично всі шанси на представлення в новій Раді, назвав голосування «договірним матчем на користь В. Януковича».

Загалом політологи ці оцінки підтримують: формула компромісу, за словами керівника Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенка, полягає в тому, що парламентська більшість отримала виборчу систему, яка вигідна їй, а 5-відсотковий виборчий бар'єр став компромісом для найбільшої партії цієї більшості – для Партії регіонів і двох найбільших опозиційних політичних сил – БЮТ і «Фронту змін».

«Компромід навколо нового закону про вибори звівся до того, що нинішня парламентська опозиція безперешкодно проходить в нову Раду за пропорційною частиною, повністю віддавши на відкуп владі з її адмінресурсом всю мажоритарку, – вважає директор Інституту глобальних стратегій В. Карасьов. «Опозиція пішла на угоду з владою для того, щоб бути немічною, слабкою і залежною, але залишитися у Верховній Раді», – підкреслює політолог.

«Українська дискусія цікава тим, що компромід було досягнуто навколо того, скільки адмінресурсу можна використовувати владі. Тобто компромід було досягнуто таким чином, що опозиція має шанс отримати більш-менш нормальний результат за пропорційною системою, а влада залишає за собою право робити те, що вона хоче, по мажоритарних округах», – підкреслює С. Таран, директор Міжнародного інституту демократій, голова правління Центру соціологічних та політологічних досліджень «Соціовимір».

Водночас підвищення прохідного бар'єра означатиме консервацію парламенту у форматі, близькому до нинішнього – очікувати, що в парламенті з'являться нові, більш визначені ідеологічно, партії, не варто. Так само і політичне питання виборчих блоків – на думку експертів, існувала можливість знайти кращий компромід, створивши, наприклад, різний виборчий бар'єр для партій і для блоків, що є нормальною європейською практикою. «Партія як механізм колективної відповідальності, як механізм представництва певних верств населення втрачає сенс, – наголошує на проблемі С. Таран. – По мажоритарних округах можуть іти самовисуванці. На тлі падіння довіри до всіх політичних сил для кандидатів набагато цікавіше буде йти нібито незалежно.

Враховуючи відсутність внутрішньопартійної конкуренції, що можна було забезпечити регіональними відкритими списками, Україна лише віддаляється від формування більш чіткої, строгої, структурованої, ідеологічно базованої партійної політичної системи.

Про ситуацію в законодавчій сфері України

Після приходу до влади в Україні у 2010 р. політичних сил на чолі з діючим Президентом В. Януковичем у зовнішній політиці офіційного Києва відбулися серйозні зміни, які становлять інтерес для європейського співтовариства.

Значною мірою цей інтерес ґрунтується на геополітичному аспекті. Україна має спільні кордони з «новими» членами об'єднання: Польщею, Румунією, Угорщиною та Словаччиною.

Згадані зміни торкаються, зокрема, такої важливої сфери як реформування судової системи. Нинішнім українським керівництвом за активною консультативною та іншою допомогою представників Ради Європи та інших європейських інституцій робляться реальні кроки в цьому напрямі. Наприклад, Президент України особисто контролює реформування виборчого законодавства України, яке трансформується на основі загальноприйнятих міжнародних стандартів. Ідеться, зокрема, про вдосконалення виборчої системи; оптимізацію термінів проведення виборів; створення додаткових гарантій виконання електоральних прав українських громадян; підвищення рівня підготовки членів виборчих комісій; поліпшення технічного забезпечення виборів і врахування думки всіх учасників виборчого процесу, у тому числі опозиції. Також відбуваються зміни в карному законодавстві, спрямовані на формування умов для рівноправності українських громадян перед законом.

Безсумнівно обраний Україною шлях є не таким простим і швидким як хотілося би. Яскравим зразком цього є події, що відбуваються сьогодні навколо колишнього прем'єр-міністра й лідерки БЮТ Ю. Тимошенко. Якщо не торкатися політичного аспекту самої справи, слід звернути увагу на два важливі моменти. **По-перше**, з формальної точки зору дії українських правоохоронних органів не суперечать чинному законодавству. **По-друге**, на їх працівників здійснюється значний тиск у середині країни й з-за кордону.

Наприклад, президент найбільшої фракції Європарламенту – Європейської народної партії – В. Мартене приділяє в останні місяці підвищену увагу «справі Тимошенко», про що свідчать його неодноразові висловлювання й заяви. При цьому він намагається виступати від імені ЄНП, а іноді всього Європейського парламенту. Перебуваючи в Києві, В. Мартене заявив: «Як і вся ЄНП, я завжди вважав, що суд над Ю. Тимошенко – політично мотивований утисок». Проте з його позицією не згодні не тільки інші європарламентарі, насамперед представники другої за значущістю політичної сили Європарламенту – Прогресивного альянсу соціалістів і демократів, але й інші члени ЄНП.

Торкаючись України, слід зазначити, що вона у зв'язку зі сталими євроінтеграційними прагненнями пересічними громадянами подібна, не завжди об'єктивна, критика сприймається досить боляче.

Враховуючи складність перехідного періоду від авторитаризму радянського зразку до європейської демократії, українське суспільство, очевидно, має право очікувати більш доброзичливого ставлення з боку представників впливових євроінституцій. Позитивним прикладом останнього є співпраця з Радою Європи, плідна й багатоаспектна допомога якої дає змогу досить оптимістично оцінювати майбутнє України.

(Коментар СІАЗ НБУВ)

Україна між двома зонами вільної торгівлі: плюси і мінуси

18 жовтня керівники урядів країн СНД (Росії, України, Білорусі, Казахстану, Вірменії, Киргизстану, Молдови й Таджикистану) у Санкт-Петербурзі підписали Договір про зону вільної торгівлі в рамках Співдружності. А вже 20 жовтня стало відомо про просування в процесі євроінтеграції: перший віце-прем'єр А. Ключев і єврокомісар з питань торгівлі К. де Гухт заявили, що тривалий і важкий процес переговорів щодо Угодою про зону вільної торгівлі Україна-ЄС завершений. Отже, фактично одночасно Україна досягла важливих та довгоочікуваних домовленостей про вільну торгівлю, як зі східними, так і з західними сусідами. Це викликало неабиякий резонанс серед українських та зарубіжних експертів, які взялися до роз'яснення суті підписаних документів та всестороннього аналізу плюсів і мінусів знаходження України між ЗВТ з Європою та ЗВТ у рамках СНД.

Підписання угоди про зону вільної торгівлі в межах СНД стало для експертів несподіванкою, оскільки Україна безуспішно домагалася цього від Росії упродовж останніх 17–18 років. Перша спроба створення зони вільної торгівлі була зроблена ще в 1994 р., коли був укладений багатосторонній «Договір про створення зони вільної торгівлі у рамках СНД». Проте тоді керівники країн так і не змогли домовитися, і парламенти, у тому числі Росії, не ратифікували документ. У 1999 р. був прийнятий Протокол про внесення змін і доповнень до Договору. Також між Україною і всіма учасниками СНД існують двосторонні договори про вільну торгівлю.

Наприкінці 90-х за доручення тодішнього Президента Л. Кучми Україна почала просувати ідею підписання нового договору. Уже в 2003 р. в Заяві Ради глав держав СНД було визначено, що створення Зони вільної торгівлі входить до переліку пріоритетів Співдружності. Але реальна активізація з просування національних інтересів України в поліпшенні умов доступу українських товарів на нові й традиційні ринки почалася після останніх президентських виборів.

У квітні 2011 р. новий договір був уже практично готовий до підписання. Планувалося, що він буде підписаний на засіданні Ради глав урядів СНД 19 травня 2011 р. у Мінську. Але виникла низка нібито формальних затримок. У зв'язку з тим, що деякі держави не завершили проведення внутрідержавних процедур, а також наявністю зауважень Азербайджану, Таджикистану й Узбекистану до проекту Договору, на засіданні Ради глав урядів СНД 19 травня 2011 р. у Мінську було ухвалене рішення доручити Економічній раді СНД розглянути неузгоджені питання за проектом документа з метою їх вирішен-

ня і внести узгоджений проект Договору на чергове засідання ЗГУ СНД у жовтні поточного року.

На думку експертів, якщо в попередні роки зволікання зі створенням зони вільної торгівлі з боку Росії пов'язувалося насамперед з бажанням обмежити ввезення з країн СНД готової продукції задля налагодження власного її виробництва (у структурі експорту Росії ключове місце посідає сировина: нафта, газ і вугілля – 47 %, нафтопродукти – майже 70 %, купує ж вона у країн СНД переважно готову продукцію), то останнім часом російська сторона керується переважно політичними мотивами, які є складовою взятого Росією курсу на формування в межах СНД наддержавних органів управління, таких як ЄЕП чи Митний союз. Тож поширеною є версія про неодноразове відкладення підписання договору про ЗВТ у зв'язку з гальмуванням процесу інтеграції України в Митний Союз.

За інформацією ЗМІ, на засіданні глав урядів держав СНД планувалося обмежитися рішенням, згідно з яким був би підготовлений документ до підписання трьома країнами – учасницями Митного союзу – Росією, Білоруссю і Казахстаном, і лише потім до угоди приєднувалися б інші країни СНД. Такий формат мав би чітко підкреслити, що ЗВТ створюється довкола ядра, яким виступає Митний союз та ЄЕП, як осердя інтеграційних процесів на пострадянському просторі.

Однак, як заявив В. Путін, «несподівано для себе в результаті довгих, досить гострих, але конструктивних переговорів ми... домовилися, дещо підправили і погодили цей документ».

На можливі мотиви зміни позиції Москви вказав керівник Центру пострадянських досліджень Інституту економіки РАН Л. Вардомський, який відзначив, що «затримки були переважно через сумніви Москви у тому, чи не підуть через Україну товари з ЄС, якщо ця країна таки увійде до асоціації з Європейським союзом... Коли стало зрозуміло, що «сватання» з ЄС в Україні відкладається, вирішили не чекати».

Крім того, рішення про створення зони вільної торгівлі в рамках СНД для Москви важливо було прийняти до підписання угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, аби отримати важіль тиску на Україну щодо можливих проблем у зв'язку з одночасним функціонуванням режимів вільної торгівлі з СНД та ЄС.

Росія використовувала процес непідписання як інструмент тиску на Україну на шляху до вступу в МС, переконаний політолог В. Фесенко. Разом з тим Росія сприяла несподіваному підписанню цього документа в Санкт-Петербурзі винятково для того, щоб показати контраст у відносинах України з Європою, де виникли ускладнення, і прогресом у партнерстві з країнами СНД.

Єдиний оригінальний примірник підписаної 18 жовтня Угоди про ЗВТ зберігається у Виконавчому комітеті СНД, державам-підписантам надано засвідчені копії. Водночас в інформаційний простір потрапив проект

Договору про ЗВТ, який – судячи з заяв російських і українських політиків, повідомлень і трактувань у ЗМІ, щонайменше співзвучний оригіналу. Текст проекту угоди про вільну торгівлю між країнами СНД був опублікований на сайті «Української правди». Пізніше текст угоди оприлюднено на сайті уряду.

За оцінками спеціалістів, проект підготовлений фахово й не є декларативним. Він окреслює контури торговельного об'єднання між країнами-членами СОТ (Україна, Вірменія, Молдова, Киргизстан) та її потенційними учасниками (насамперед Росією, Узбекистаном). Однак в обгортку ЗВТ сторони «вмонтували» деякі елементи Митного союзу. Якщо в традиційному розумінні таке утворення передбачає уніфікацію митних тарифів, то в зазначеному проекті передбачено, зокрема, механізми узгодження митної політики щодо третіх сторін і навіть деякі обмеження в правах регулювання валютних розрахунків. По суті, торговельний режим, зафіксований 18 жовтня в Петербурзі, – умовно кажучи, щось середнє між ЗВТ і Митним союзом.

Ключовою є ст. 2 Договору про ЗВТ: «Сторона не застосовує мита та інших платежів, еквівалентних миту, стосовно експорту товару, призначеного для митної території іншої Сторони, та/або імпорту товару, що походить з митної території іншої Сторони, за винятком випадків, передбачених в Додатку 1, що є невід'ємною частиною цього Договору». Цей Додаток визначає товарні позиції, для яких митні платежі зберігаються. Перелік незначний у порівнянні з чинними обмеженнями, наприклад, у торгівлі між Україною та РФ, але принциповий.

Перше й, мабуть, головне – енергоносії – 73,4 % від українського імпорту з країн СНД, за підсумками 2010 р.. Ціна питання для нашої країни – 19,6 млрд дол., за даними Держкомстату. Природний газ майже монополює постачала Росія (9,4 млрд дол.). Нафти й продуктів із неї Україна імпортувала на 8,1 млрд дол. (у тому числі на 4,1 млрд дол. – з РФ, на 1,5 млрд дол. – з Білорусі). Згідно з Додатком 1, у межах ЗВТ росіяни розмитноватимуть енергоносії «за спеціальною формулою», а білоруси – так само, як росіяни. Отже, це означає, що здешевлення блакитного палива й чорного золота внаслідок лібералізації торгівлі для нашої країни не передбачено. Щоправда, у п.15 ст. 2 ідеться про поетапне зниження експортних мит (аж до скасування), зафіксованих у Додатку 1, але без зазначення кінцевих термінів цього процесу.

Інші важливі для України позиції у договорі втрачено повністю або частково. Зокрема, обмеження майже не поширюються на металургійну сировину, напівфабрикати та вироби з неї. Однак з початком дії угоди зросте мито на вивезення з України лому чорних та кольорових металів з 18 до 24 %, але через три роки воно має впасти до 15 % за 1 т. На думку деяких експертів, це може привести до більшої взаємодії України та Росії у сфері металургії. Адже з початку 2011 р. експорт українського лому металів упав на 55,6 % через мита. Тепер вивезення металу може поступово зростати.

Отже, ЗВТ піде на користь вітчизняним металургам, говорять експерти. Найбільший зиск матимуть виробники труб, які експортують до країн СНД

71,2 % продукції. Щоправда, Україна обмежуватиме експорт ферохромнікелю, нержавіючої сталі у зливках, штейну мідного тощо, але частка цих позицій у загальному обсязі експорту дуже незначна – менш як 0,1 %, і погоди на ринку ці обмеження не роблять. Вочевидь, експортні мита на означенні товари покликані захистити насамперед внутрішній ринок.

Позитивним для всіх учасників договору є зняття митних платежів для виробників-експортерів-імпортерів механічного, шляхового, електричного обладнання, машин, механізмів, транспортних засобів тощо. Для України зиск у цій позиції зіставний з металургійним.

Важливим досягненням є лібералізація торгівлі продукцією АПК у межах СНД. Росія – один з найбільших ринків для українських виробників харчових продуктів, а до країн СНД ми постачаємо набагато більше харчів, ніж у них купуємо. Так, наприклад, 2010 р. Україна імпортувала на 200,8 млн дол. свинини, із СНД – жодного кілограма, а експортувала, за офіційними даними, на 2,04 млн дол. лише до Росії. Схожа ситуація (але з іншими цифрами) із м'ясом птиці, інших тварин, зерновими тощо.

Ринок СНД важливий для українських виробників сиру (425,5 млн дол. із зароблених 2011 р. 426,8 млн дол., експорт до РФ – 367,3 млн дол.), шоколаду та кондитерських виробів (667,3 млн дол. із 756,4 млн дол. відповідно), алкогольних напоїв (300,7 млн дол. із 380,3 млн дол.). Договором про ЗВТ обмеження на ввезення української горілки передбачили лише Казахстан та Киргизстан. За іншими означеними позиціями обмежень немає.

Водночас РФ, Білорусь, Казахстан, Молдова і Таджикистан запровадили мито в обсязі 340 дол. за 1 т на імпорт українського цукру. Слід зауважити, що 2010 р. світові ціни на цукор зросли на 55 %, і цей тренд спостерігається досі. В Україні ж цього року очікується надвиробництво цукру. За словами міністра аграрної політики та продовольства М. Присяжнюка, у 2011 р. очікується виробництво 2 млн т цукру, що на 30 % більше минулорічного. Це повністю забезпечить потреби внутрішнього ринку і створить експортний потенціал, який становитиме щонайменше 200 тис. т, заявив міністр. Однак мита можуть зробити такий експорт не вигідним. Відтак Міністерство аграрної політики веде переговори з Митним союзом щодо встановлення з наступного року тарифної квоти на постачання до Росії українського бурякового цукру в режимі вільної торгівлі в обсязі 100 тис. т. «Надалі нам необхідно досягти домовленостей щодо поступового збільшення квоти до 500 тис. т.», – заявив М. Присяжнюк.

Експерти заявляють, що виробництво 2–2,1 млн т цукру призведе до того, що ринок буде перенасичений і якщо не буде вирішене питання з експортом надлишку, ціни падатимуть, що може призвести до збитковості українських цукропереробних підприємств. Директор інформаційної компанії «Про Агро» М. Верницький упевнений, що цукор подешевшає до 7,5 грн/кг, щоправда, ближче до закінчення сезону цукроваріння (до грудня).

У тексті документа зазначається, що після ратифікації торговельні обмеження мають бути скасовані. Головним критерієм відносин між країнами стане Генеральна угода з тарифів та торгівлі, яка лягла в основу СОТ. Країни можуть змінювати існуючі та вводити нові мита лише за умови різкого погіршення економічної ситуації, яке загрожуватиме стабільності економіки. Про це потрібно буде повідомляти за місяць і потім чекати розгляду цього питання в арбітражній комісії в Санкт-Петербурзі.

Цукор буде виключений із групи вилучень в угоді про зону вільної торгівлі в рамках СНД після 2013 року, повідомив Прем'єр-міністр України М. Азаров. «Ми домовилися, що весь режим вилучень ми повинні скасувати, і складено календарний графік відмін цих вилучень. Наприклад, по цукру – після 2013 р., по горілці – після 2015 р.», – сказав він.

За словами М. Азарова, підписання угоди про зону вільної торгівлі має колосальне значення для України, оскільки забезпечує вільну торгівлю між Україною і Росією по 99 % усіх товарів цих країн. Крім того, угода сприятиме розширенню спектра та поліпшенню якості товарів власних виробників, оскільки потрапляння на ринок більшої кількості іноземних конкурентів поставить вітчизняних виробників у такі умови, щоб вони хотіли модернізуватися й розвиватися.

М. Азаров вважає, що тепер Україна, нарешті, зможе збільшити торговий баланс і зменшити економічні ризики. За його словами, виконання договору може дати Україні додатково до 2,2 % зростання ВВП уже найближчими роками. Урядові експерти підрахували, що це означає зростання валового внутрішнього продукту в найближчі рік-два на 30 млрд грн на рік, а доходів бюджету – приблизно на 10 млрд.

Прогнози, якими Мінекономіки оцінює щорічний ефект від дії ЗВТ у рамках СНД для окремих галузей, виглядають так: в АПК – приріст на 3,4–4 %, в гірничо-металургійному комплексі – на 3–4 %, у хімічній промисловості – на 4–5 %, у машинобудуванні – на 4,7 %, у сфері транспорту – на 2,4 %.

За допомогою можливостей, отриманих у зв'язку з новою угодою, український уряд має намір поліпшити торговий баланс країни, негативне сальдо якого, хоч і зменшилося в порівнянні з докризовими показниками, але все одно становить близько 6 млрд дол.

Крім того, за словами М. Азарова, угода про зону вільної торгівлі із СНД передбачає укладення договору про трубопровідний транспорт. Зокрема, країни Співдружності Незалежних Держав мають намір почати переговори про рівний доступ до трубопровідного транспорту через шість місяців після набрання чинності угодою про зону вільної торгівлі СНД. Це може означати можливість повернення України на ринок туркменського газу й одержання його за контрактами, укладеними безпосередньо з Туркменістаном.

Позитивом від укладення угоди, безперечно, є і адаптація режиму торгівлі до норм СОТ (яким відпер має відповідати застосування антидемпінгових і

компенсаторних заходів, а також технічних бар'єрів, санітарних і фітосанітарних норм), а також більш-менш зрозумілий опис процедури розв'язання конфліктів (сторони звертатимуться або до Економічного суду СНД, або до спеціальної експертної комісії).

Глава уряду назвав історичним підписання угоди про створення ЗВТ у рамках СНД і додав, що підписання угоди про створення ЗВТ з ЄС, яке зараз перебуває на завершальному етапі, «це пункти одного плану розширення можливостей України на зовнішніх ринках».

Прем'єр-міністр України сподівається на набрання чинності угоди про вільну торгівлю в рамках СНД із січня 2012 р. Він заявив, що договір про зону вільної торгівлі в СНД недосконалий, але в ньому прописані конкретні терміни ліквідації всіх винятків із правил вільної торгівлі на просторі Співдружності. Як зазначив український Прем'єр, найважливіше, що в договорі «закладено конкретні тимчасові рамки, часовий період, протягом якого всі ці винятки будуть ліквідовані».

Президент Українського союзу промисловців і підприємців А. Кінах зазначив, що українські виробники мають серйозні економічні інтереси в СНД. На СНД припадає близько 40 % нашого зовнішньоторговельного обороту, у тому числі 32 % – на Російську Федерацію, нагадав він. «Тому ЗВТ із СНД – це серйозний фактор завантаження виробничих потужностей наших підприємств, збереження існуючих робочих місць і створення нових», – підкреслив президент УСПП. За його словами, підписаний документ є покращеною версією угоди щодо ЗВТ у СНД від 1994 р.

«Зараз його статті сформульовані з урахуванням міжнародних стандартів, у тому числі СОТ. Зокрема, передбачається вирішення спірних питань на основі міжнародної арбітражної процедури, що створює більш сприятливі та рівноправні умови для українських виробників», – пояснив президент УСПП.

У зв'язку з цим він вважає дуже важливою якнайшвидшу ратифікацію угоди щодо ЗВТ із СНД у Верховній Раді і національних парламентах інших країн-учасниць. Разом з тим А. Кінах підкреслив, що приєднання до ЗВТ у СНД не суперечить наміру України створити зону вільної торгівлі з Євросоюзом.

В українському експертному середовищі думки щодо умов участі України в зоні вільної торгівлі в рамках СНД розділилися. Одні очікують економічної вигоди для України, насамперед відзначаючи, що з підписанням Договору і вступом його у силу діятимуть загальні норми щодо торгівлі на просторі Співдружності. До останнього часу в рамках СНД діяли більше 100 двосторонніх угод, укладених переважно в 1993–1994 рр., також було незрозуміло, як повинні працювати відповідні фіскальні органи, наприклад митниці, за якими правилами визначати країну походження товарів. Нова угода покликана створити єдині й зрозумілі правила.

У тексті договору закріплені положення про використання країнами-учасницями антидемпінгових, компенсаційних і спеціальних захисних заходів

виключно відповідно до норм Світової організації торгівлі. За словами експертів, це повинно дати можливість Україні перевести частину торговельно-економічних суперечок з лобістсько-політичної в міжнародно-правову площину. Якщо раніше норм СОТ зобов'язані були дотримуватися лише Україна, Молдова, Киргизія і Вірменія, які є членами цієї організації, то тепер частина цих правил, згідно з новою угодою, поширені і на решту країн СНД, його що підписали.

Разом з тим експерти переконані, що створення Зони вільної торгівлі із СНД не стане гальмом для підписання подібної угоди з Євросоюзом, навіть навпаки, пришвидшить цей процес. Підписаний у Санкт-Петербурзі документ передбачає створення класичної ЗВТ, основою якої є вільна торгівля товарами. Як роз'яснив заступник міністра закордонних справ П. Климкін, це не інтеграційна угода, на відміну від інтеграційного документа, який готується Україною та ЄС і передбачає створення глибокої та всеосяжної ЗВТ, що включатиме в себе не тільки товари, а й послуги, капітали, і в майбутньому – роботу силу, а отже – інтегруватиме Україну у внутрішній ринок ЄС.

Зона вільної торгівлі із СНД жодним чином не перекреслює євроінтеграційних планів України. ЗВТ СНД і ЗВТ України з ЄС не суперечать одна одній. Представництво ЄС в Україні дало вичерпне пояснення з цього приводу: «Країни СНД, включно з Україною, можуть укладати торгові угоди відповідно до своїх економічних пріоритетів, у тому числі інші угоди про зону вільної торгівлі. Відповідно, ця ЗВТ сама собою прямо не впливає на наші двосторонні торгові відносини з цими країнами». На думку представників ЄС, ЗВТ СНД не є митним союзом Єдиного економічного простору Росії, Білорусі та Казахстану і не передбачає запровадження спільного митного зовнішнього тарифу між її членами. Кожна країна-учасниця зберігає власний торговий режим стосовно інших країн, звертає увагу представництво, але при цьому підкреслює, що зазначена угода не повинна ставити під сумнів зобов'язання, узяті в рамках угоди про глибоку й всеосяжну зону вільної торгівлі з ЄС, та бути перешкодою для її укладання.

З таких позицій була висловлена й офіційна реакція ЄС на створення ЗВТ СНД. Зокрема, представник Єврокомісії Д. Кленсі дипломатично заявив, що «країни СНД, включаючи Україну, вільні в укладенні торгових угод відповідно до своїх економічних пріоритетів, включаючи інші угоди про ЗВТ... Ця угода про зону вільної торгівлі не має прямого впливу на наші торгові стосунки».

Єврокомісар з торгівлі К. де Гухт після того як було успішно завершено переговори між Україною і ЄС з підготовки Угоди про зону вільної торгівлі, заявив, що також не бачить суперечностей у підписаному документі в рамках СНД і створенням зони вільної торгівлі Україна–ЄС. «Ми повинні відзначити, що всі країни СНД уже співробітничать в зоні вільної торгівлі, і зараз вони відновили цей договір. Я не бачу жодних проблем», – підкреслив де Гухт.

Президент України В. Янукович зі свого боку також запевнив, що угода про зону вільної торгівлі з країнами СНД не перешкоджатиме європейській інтеграції України. «Україна та інші країни СНД давно готували цю угоду, і ця угода – тривала робота і довгоочікуваний результат. Але вона ніяк не передбачає, що перешкоджатиме питанню європейської інтеграції України. І всі інтеграційні питання, які ми сьогодні вирішуємо, не мають під собою змісту дружити проти когось», – наголосив Президент.

В. Янукович зазначив, що складна економічна ситуація у світі вимагає від України активних зусиль щодо інтеграції національної економіки у світову. «Я говорив і хочу ще раз сказати – наша зовнішня політика передбачає прагматичний підхід у вирішенні економічних питань, економізацію наших зовнішньоекономічних процесів з багатьма центрами розвитку у світі», – сказав В. Янукович. «Ми повинні створювати інструменти протистояння кризовим явищам, які сьогодні існують у світі. Іншого шляху ми не бачимо. Політизація цього процесу йде тільки на шкоду», – резюмував глава Української держави.

У цьому ж руслі прозвучала заява міністра закордонних справ України К. Грищенка. За його словами, «ЗВТ з країнами Співдружності не сприяє і не заважає інтеграції України в ЄС. Це, як кажуть, “яблука та апельсини”».

При цьому К. Грищенко підкреслив, що ЗВТ СНД сприяє в короткочасному плані «кращій готовності країн регіону до другої хвилі світової фінансової кризи». «А по-друге, у тривалій перспективі вона є кроком до єдиного економічного простору між Сходом і Заходом європейського континенту, у напрямку якого вже зараз мислять в штаб-квартирах європейських і російських корпорацій. А оскільки Україні випало перебувати між Сходом і Заходом, то наша роль у цьому плані є і буде ключовою», – зазначив глава МЗС.

К. Грищенко пояснив, що скасування економічних бар'єрів у пострадянському просторі є кроком до перетворення європейської економіки на єдиний механізм. Він також підкреслив, що документ про ЗВТ СНД створювався з урахуванням норм і правил Світової організації торгівлі, у тому числі ст. 24 Генеральної угоди про тарифи та торгівлю від 1994 р. Він нагадав, що ця стаття дозволяє державам-членам без обмежень укладати угоди про вільну торгівлю з країнами або окремими митними територіями, ґрунтуючись на загально визнаних нормах міжнародного права і нормах СОТ.

З відсутністю суперечності між двома зонами вільної торгівлі погоджуються також українські політологи. Так, політолог В. Фесенко відзначає, що «несумісність є між участю України в Митному союзі з Росією, Білоруссю і Казахстаном і створенням зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. А коли ми говоримо про зону вільної торгівлі з СНД, то це класична, у тому вигляді, в якому була підписана в Санкт-Петербурзі, сучасна форма зони вільної торгівлі. Такого роду зону Україна має з багатьма іншими країнами світу, але на двосторонній основі, тут же йдеться про багатосторонню зону вільної торгівлі. А ось коли ми говоримо про зону вільної торгівлі з Європейським Союзом, то це

форма часткової економічної інтеграції, але, знову ж таки, це не суперечить угоді з країнами СНД, яку було підписано в Санкт-Петербурзі 18 жовтня».

На думку В. Фесенка, Україна вкрай зацікавлена в тому, щоб було лібералізовано режим зовнішньої торгівлі як з країнами Європейського Союзу, так і з країнами СНД. «На Євросоюз припадає близько 30 % нашої зовнішньої торгівлі, на країни СНД – близько 38 %, і ми не можемо відмовитися ні від західного, ні від східного вектора нашої зовнішньої торгівлі, і лібералізувати зовнішню торгівлю ми маємо як з СНД, так і з Європейським Союзом – у цьому саме й полягає наш економічний інтерес», – відзначив експерт, додавши при цьому, що «Україна була одним з розробників угоди про зону вільної торгівлі з країнами СНД і прагнула підписання цієї угоди».

«Але так чи інакше, ця угода підписана, вона відповідає інтересам України, оскільки побудована на стандартних принципах СОТ і сприятиме розширенню зовнішньої торгівлі України з країнами СНД, що сприятиме зростанню нашого ВВП, створенню нових робочих місць, а отже, і збільшенню доходів наших громадян», – підсумував В. Фесенко.

На думку заступника директора Агентства моделювання ситуацій (АМС) О. Голобуцького, «підписання угоди про створення зони вільної торгівлі з країнами СНД є важливою перемогою України в зовнішньоекономічній сфері, а також повністю відповідає інтересам країни». Як відзначив експерт, «угода країн-членів СНД про зону вільної торгівлі не суперечить створенню ЗВТ із ЄС. Керівництво України намагається системно захищати економічні інтереси країни на всіх напрямках».

«Підписання Україною, а також іншими країнами Співдружності договору про ЗВТ значною мірою розширює зовнішньоекономічні можливості України», – вважає політичний експерт Т. Березовець. Він відзначив, що «вперше договір про створення ЗВТ у рамках СНД було підписано в 1999 р., проте потім, у результаті дискримінаційної політики уряду Російської Федерації, з нього було вилучено понад 40 позицій товарів, у першу чергу це стосувалося нафти і газу, що поставляються з Російської Федерації, і продукції українського металопрокату, що природно робило саму суть існування зони вільної торгівлі на той момент безглуздою». На його думку, підписані в Санкт-Петербурзі домовленості щодо формалізації ЗВТ СНД «цього разу принципово відрізняються, оскільки не передбачають вилучень з тих груп товарів, які в першу чергу цікавлять Україну. Безумовно, це є досягненням української дипломатії, яка змогла достатньо жорстко, як і у випадку зі створенням ЗВТ із ЄС, відстояти національні інтереси».

На думку експерта, «створення ЗВТ у рамках Співдружності Незалежних Держав не суперечить аналогічному договору України з ЄС, про що вже заявили представники Європейської комісії». «Проте сам договір має пройти експертизу на предмет відповідності та суперечностей з протоколами, підписаними Україною в рамках вступу до Світової організації торгівлі. Дуже важли-

вим аспектом є те, що ЗВТ СНД дасть змогу українським товаровиробникам ефективніше відстоювати свої інтереси, відійти від політичної риторики, зосередитись лише на економіці», – вважає Т. Березовець.

«Уніфікація правил вільної торгівлі в межах СНД має сприяти поживленню торгівлі в цьому просторі. Це не суперечить членству в СОТ. Не завадить і зоні вільної торгівлі з ЄС», – каже президент Центру ринкових реформ, перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України Я. Жаліло.

Експерт вважає, що «членство України в ЗВТ з СНД дасть можливість отримати Україні додатковий фінансовий ресурс, отримати кошти для покращення конкурентоспроможності при виході на ринки ЄС». Я. Жаліло упевнений, що в питанні конкурентоспроможності Україні буде набагато складніше відвоювати своє місце на європейському ринку, ніж на ринках країн СНД, де українські товари користуються попитом та здатні конкурувати. Від розширення доступу на ринки Співдружності у вигравші опиняться вітчизняне авіабудування завдяки новим контрактам із Росією, з'являться нові можливості і для кораблебудування, вагонобудування та військово-промислового комплексу. У перспективі ж отримають переваги легка та харчова промисловість, наголошує експерт.

Загалом, переконаний Я. Жаліло, Україна виграє від участі у двох зонах вільної торгівлі. Адже іти лише в Європу – означає пожертвувати багатьма галузями, які не зможуть конкурувати на західному ринку. Тому зона вільної торгівлі з СНД стала компромісним варіантом. Крім того, розвивати співпрацю у двох напрямках Україні ніхто не забороняє.

«Членство у двох зонах вільної торгівлі це, власно кажучи, крок до суттєвого підвищення інвестиційної привабливості України. Тому що, використовуючи правило походження товарів і неможливість реекспорту, кожен з, так би мовити, географічних стратегічних напрямів буде зацікавлений в тому, аби здійснювати проникнення на ринки партнера, шляхом організації певної частини виробництва на території України», – підсумовує експерт.

Інша група експертів не розділяє «економічного оптимізму» стосовно участі України в ЗВТ з СНД, наголошуючи, що від підписання угоди про зону вільної торгівлі наша країна нічого не виграє. Адже енергоносії, які становлять більше третини російського імпорту, дешевшими не стануть.

Політичний аналітик, експерт з міжнародних питань О. Палій, наприклад, переконаний, що особливого значення угода про зону вільної торгівлі з країнами СНД не матиме, тому що з ЗВТ вилучені товарні групи, які формують основний товарообіг між Росією та Україною, між Україною та іншими державами СНД. Зокрема, із зони вільної торгівлі з Росією вилучені газ і нафта. В угоді 1994 р. подібного вилучення не було.

Більше того, відносно України встановлюється особливий, що відрізняється від загального, спосіб визначення експортних мит на вугле-

водні. Наприклад, при експортуванні природного газу для всіх споживачів РФ та Казахстану встановлено 30-відсоткове мито, але виключно для України його визначатимуть за спеціальною формулою.

Інше вилучення – метали: Росія захищає свій ринок від більш конкурентоспроможної продукції української металургійної промисловості і, таким чином, прибирає Україну як конкурента для себе. Наступне вилучення – цукор: український цукор є більш конкурентоспроможним, ніж російський. Росія зберегла мито на ці товари.

У вільній торгівлі між Росією та Україною залишаються ті товари, які Росія не в змозі замінити своїми аналогами, наприклад, продукція машинобудування. Тим більше, у цьому випадку рішення приймають державні корпорації, і жодної конкуренції в цій сфері не існує.

Тож підписання даної угоди – символічний крок. Експерт переконаний, що він не заважатиме створенню зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. Проте угода створюватиме зону вільної торгівлі для російських товарів на території України, за винятком енергоносіїв, а не для українських товарів на території Росії. Якщо Україна і матиме певні вигоди від цієї угоди, то вони будуть дуже периферійні і не стосуватимуться тих груп товарів, які становлять основу нашого експорту.

Наш товарообіг з країнами СНД стрімко зростає, але, на жаль для України, він зростає за рахунок підняття цін на енергоносії, констатує О. Палій. Тобто кооперації фундаментального характеру досі не існує, але винна в цьому не Україна, а Росія, яка зацікавлена в доведенні до банкрутства українських підприємств і купівлі їх за безцінь. Крім того, Росія намагається знайти заміну українським товарам на своїй території. Угода про зону вільної торгівлі матиме невеликий позитивний ефект для периферійних за значенням товарних груп, але оскільки ключові для нас товари – енергоносії, метали, цукор – вилучені, то нічого принципово важливого для України в даній угоді немає, упевнений експерт.

Старший економіст Міжнародного центру перспективних досліджень І. Газізуллін також вважає, що ЗВТ з СНД не дає українським товаровиробникам відчутних переваг. «Я не бачу великих плюсів, немає якогось прориву у зовнішньоекономічних відносинах, – наприклад, щодо енергоносіїв. Так його й не можна було досягти», – зазначив експерт.

На його думку, торгівля між учасниками СНД і так достатньо вільна, водночас знайти рішення щодо таких чутливих для української сторони питань, як експорт сільськогосподарської та трубної продукції, у рамках угоди про ЗВТ не вдалося.

І. Газізуллін також висловив думку, що перехід на частковий розрахунок у рублях у рамках торгівлі з СНД або тільки Росією буде мати для останньої «іміджевий» ефект. «Оскільки рубль має чітку прив'язку до долара, я не бачу тут якихось серйозних змін для України. Це важливо як для Росії, яка прагне зробити рубль регіональною валютою», – пояснив експерт.

Директор Інституту політичних консультацій та економічних досліджень І. Бураковський вважає, що укладання угоди щодо ЗВТ з СНД не можна переоцінювати, оскільки декілька учасників СНД ще не приєдналися до неї. «Для подібних угод важливо, щоб вони стосувалися максимально широкого кола торговельних партнерів і містили мінімальну кількість обмежень з товарних позицій», – зазначив І. Бураковський.

Він нагадав, що двосторонні угоди про ЗВТ Україна раніше вже підписала з РФ, Білоруссю і Казахстаном. «Тобто де-факто у нас і так є з ними режим вільної торгівлі, з певними вилученнями, тому з підписанням нової угоди принципово нічого не змінюється», – пояснив директор ІПКЕД.

За його словами, ключовим моментом будь-якого договору щодо ЗВТ є механізми регулювання експорту і в даному випадку насамперед має значення розмір російських експортних мит на нафту і газ. Їх скасування або зниження принесли б економічну вигоду для кінцевих споживачів російських енергоресурсів у СНД.

Разом з тим загроза запровадження Митним союзом загороджувальних мит на імпорт окремих видів продукції з інших країн СНД, у тому числі України, щонайменше відсувається з підписанням договору про ЗВТ, вважає експерт.

Він підкреслив, що класична ЗВТ є найпростішим рівнем економічної інтеграції, але сама по собі угода ще не гарантує комерційних вигод українським товаровиробникам. «Вона, по ідеї, лише встановлює рівні умови торгівлі, а конкурентні умови ніхто не скасовував, тому співвідношення “ціна-якість” продовжує залишатися вирішальним для просування української (як і будь-якої іншої) продукції на ринках», – резюмував І. Бураковський.

«Угодою про зону вільної торгівлі в рамках СНД передбачено все, крім вільної торгівлі, – вважає экс-міністр фінансів В. Пинзеник. – Бо вільна торгівля означає відсутність мит на експорт, імпорт, кількісні та інші обмеження». «Угода про вільну торгівлю при енергетичних вилученнях на користь однієї країни є нонсенсом», – підкреслив В. Пинзеник. «Російські підприємства купуватимуть газ за однією ціною, а українські – у кілька разів вище», – пояснює экс-міністр, при цьому підкреслюючи, що за таких умов важко конкурувати.

На думку экс-міністра закордонних справ України В. Огризка, договір про зону вільної торгівлі з СНД спіткає доля його попередника. «Він також не буде виконуватися. Бо в ньому знову немає рівноправності, а отже, чесного підходу до партнера. Там значно більше політики, ніж економіки», – зазначив політик.

«За таких умов значно зростають ризики того, що, зокрема, анонсоване вирішення газового питання буде реалізоване в дусі чергового «політичного компромісу» – коли Україна за тимчасову цінову знижку буде змушена зробити нову стратегічну поступку. На цей раз, очевидно, мова піде про здачу «в концесію» української ГТС. Саме тому підписаний договір про ЗВТ з СНГ є

не чим іншим, як пасткою, в яку не поклали навіть шматок сиру», – підкреслив В. Огризко.

Деякі експерти, незважаючи на те, що сам по собі договір про ЗВТ не містить статей політичного змісту, недоліки підписання угоди вбачають саме в політичній сфері. «Це суто політичний акт, за яким навряд чи можна углядіти економічні чи геоекономічні міркування. На мою думку, те, що не працювало 17 років, вже не піддається реанімації. На жаль, цю ЗВТ я розглядаю як спробу втягнути і додатково прив'язати Україну до Митного союзу», – вважає директор економічних програм Центру ім. Разумкова В. Юрчишин.

Процес активної інтеграції України в зону вільної торгівлі СНД вигідний Росії як реалізація її глобального геополітичного проекту, а не просто економічні вигоди цього проекту, переконаний виконавчий директор Міжнародного Фонду Блейзера О. Устенко.

Зокрема, на його думку, угода прем'єр-міністрів країн СНД щодо зони вільної торгівлі, яка була підписана 18 жовтня, «швидше схожа на договір про наміри, ніж на підписання реального документа про реалізацію зони вільної торгівлі». «Підписання угоди про зону вільної торгівлі означає відміну всіх (або майже всіх) бар'єрів, які існують у зовнішній торгівлі між двома країнами, зниження або хоча би наближення імпорتنих ставок до 0 % і однозначно відміну тих експортних мит, які існують в РФ. Як на мене, у Росії, швидше за все, може бути серйозна політична мотивація підписання цієї угоди, однак вона не погодиться, зокрема в короткотерміновій перспективі, тобто до кінця 2012 р., на те, щоб абсолютно відмінити діючі експортні мита на енергоресурси і насамперед на газ. У цьому випадку Україна потенційно виграла б, підписавши цю угоду, хоча навряд чи ситуація зміниться», – стверджує О. Устенко.

За словами експерта, малоймовірно, що Росія в короткостроковій перспективі погодиться на скасування будь-яких бар'єрів для імпорту українських товарів на свою територію. «Навряд чи Росія захоче відмінити імпорتنі мита або навіть суттєво їх знизити, наприклад, для сільськогосподарських товарів, таких як цукор, зерно, а також на частину металургійної продукції», – додав експерт. «Що стосується можливого програшу від угоди про зону вільної торгівлі з СНД для України, то існує невирішене питання щодо встановлення нульової ставки мит на ввіз автомобілів з території РФ в Україну і продукцію машинобудівної галузі в зворотньому напрямі. Така ж проблема довго існувала під час наших переговорів з Європейським Союзом стосовно зони вільної торгівлі і тільки щойно була вирішена», – стверджує О. Устенко.

Зокрема, у Росії досить серйозно представлені іноземні виробники автомобілів і відкриття для України кордону з Росією, за словами експерта, буде значним ударом для автомобілебудування в Україні. «Утім, така ж ситуація виникає і при підписанні угоди про зону вільної торгівлі з ЄС», – уточнює О. Устенко.

Щодо можливих переваг для України в зоні вільної торгівлі з країнами СНД О. Устенко відзначає, що, «швидше за все, Росія не буде наразі вводити додаткові бар'єри для українського експорту так, як це відбувалося зовсім нещодавно, коли вводилися обмеження на експорт частини української продукції машинобудівної галузі, сталевих труб малого діаметру тощо. Ми також можемо виграти в короткотерміновій перспективі в тому, що Росія буде намагатися підтримувати дружні відносини у співпраці з українськими виробниками, але навряд чи будуть додатково виставлені нові поступки в торгівлі», – пояснює О. Устенко.

Говорячи про те, хто наразі зацікавлений у активізації зони вільної торгівлі з СНД, експерт зазначив, що ініціативу більшою мірою подає Росія. «Я думаю, що в Росії є явні переваги ініціації підписання такої угоди. Вона входить у новий політичний пік, адже наближаються вибори президента. Для Росії – це скоріше важливий геополітичний проект, ніж економічний», – зазначив він.

Політичний підтекст угоди про ЗВТ очевидний і з огляду на позицію керівництва Росії, зокрема озвучену прем'єром В. Путіним перспективу політичної інтеграції – курсу на створення «Євразійського союзу». Це амбітне завдання В. Путін нещодавно сформулював у статті «Новый интеграционный проект для Евразии – будущее, которое рождается сегодня» у російській газеті «Известия». Зокрема, російський прем'єр заявив, що Митний союз і Єдиний економічний простір Росії, Білорусі і Казахстану – це лише початок великого інтеграційного процесу на базі СНД, кінцевою метою якого є створення Євразійського союзу. В одному з жовтневих телевізійних інтерв'ю В. Путін прямо заявив: «Радянський Союз розпався. А що таке Радянський Союз? Це Росія і є, тільки називалася по-іншому...».

Підписання Україною договору про ЗВТ з СНД прем'єр-міністр Білорусі М. Мясніковіч назвав «кроком до реалізації тих завдань, про які Владімір Путін написав у своїй статті». А експерт Інституту світової економіки і міжнародних відносин РАН О. Крилов заявив, що «підписання ЗВТ – це реальний успіх Росії... Україна, хоча й з обмовками, але все таки робить крок на Схід, а не на Захід».

До речі, 19 жовтня на засіданні Міждержавної ради ЄврАзЕС, на якій у якості спостерігача був присутній і М. Азаров, було вирішено підписати декларацію про формування анонсованого у відомій «інтеграційній статті» В. Путіна Євразійського союзу в грудні поточного року. Таким чином, підписана 18 жовтня угода про створення ЗВТ СНД, по суті, стала угодою про ЗВТ між Україною та Митним, а в перспективі Євразійським союзом. Крім України її підписали лише сім пострадянських держав, і є підстави вважати, що їх коло навряд чи розшириться. Представники Азербайджану, Узбекистану та Туркменістану заявили, що до кінця року будуть лише «вивчати можливість приєднання до угоди», а оскільки левову частку їх експорту становить нафта і газ, на яку ЗВТ не поширюється, а оподаткування імпорту традиційно слу-

гує інструментом стимулювання внутрішнього виробництва, то цілком імовірно, що «вивченням» справа і обмежиться.

З іншого боку, Киргизія та Таджикистан, названі у відомій «інтеграційній статті» В. Путіна першочерговими кандидатами на членство в СЕП, а потім Євразійському союзу, схоже, уже на шляху туди: рішення про приєднання Киргизії до Митного союзу ухвалене 19 жовтня на засіданні глав урядів ЄврАзЕС, а до Таджикистану 27 жовтня відбувся візит О. Лукашенка, який, серед іншого, обговорював питання щодо приєднання країни до МС.

Киргизія є членом Світової організації торгівлі, а значить, її вступ до МС створить неприємний прецедент для Києва. Дотепер участь у СОТ була основним аргументом проти вступу України до МС. Як заявив секретар СОТ К. Роквелл, «Україна повинна дотримуватися узятих на себе зобов'язань, або провести переговори про їх зміну з 152 країнами – членами Світової організації торгівлі». Щоб домовитися з цими країнами про приєднання до СОТ, Києву знадобилося 15 років. Цілком можливо, що для того, щоб умовити їх погодитися на серйозну зміну умов торгівлі (у бік збільшення митних зборів: від діючих сьогодні в Україні 5,5 % до 8 % в МС), доведеться вести переговори ще довше. Спроба ж в односторонньому порядку проігнорувати раніше підписані в рамках СОТ договори буде коштувати українській промисловості та аграрному сектору втрати практично всіх наявних ринків, крім СНД. Очевидно, що подібний сценарій абсолютно неприйнятний.

«Так само, як і Україні, Киргизії для вступу до Митного союзу буде необхідно суттєво переглянути свої зобов'язання з митних ставок. Проте, враховуючи, що економіка цієї республіки набагато менша української, такий перегляд викличе менше заперечень з боку країн-членів СОТ, а значить, він більш реальний», – пояснив директор економічних програм Центру ім. Разумкова В. Юрчишин.

Питання вступу до Митного союзу України наразі не стоїть, проте деякі підстави для припущень експертів щодо руху в руслі російських геополітичних інтересів надав Прем'єр-міністр України М. Азаров, підписавши низку супровідних домовленостей, які стали неодмінною складовою угоди про створення ЗВТ в межах СНД. По-перше, М. Азаров на засіданні міждержавної ради ЄврАзЕС задовольнив раніше висловлюване побажання В. Путіна, повідомивши, що дав доручення Мінекономіки розглянути можливість приєднання України до технічних регламентів Митного союзу. На думку глави уряду, єдині технічні регламенти зовнішньоекономічної діяльності «спростять ведення бізнесу учасниками ринку, які працюють у рамках ЄврАзЕС». В. Путін з цього приводу відзначив, що це частина «домовленостей» і «дуже важливий крок» у напрямі інтеграції з Митним союзом.

Прес-секретар прем'єра РФ Д. Песков повідомив, що прем'єри В. Путін і М. Азаров домовилися опрацювати можливість здійснення взаєморозрахунків у рублях при проведенні торговельних операцій. Причому М. Азаров не про-

сто визнав наявність таких домовленостей, а й інтерпретував їх як такі, що відповідають українським інтересам: «чим швидше – тим краще. Тому що кожен місяць завдяки відомій газовій угоді, – мільярд з валютних рахунків України знімається і перераховується до Росії».

Більшість експертів скептично поставилися до ідеї розрахунків з Росією у рублях. Так, В. Юрчишин назвав пропозицію переходу на взаєморозрахунки у рублях беззмисловою. Він нагадав, що найголовніші товари на світових ринках котуються у долларах, а рубль не є світовою валютою. Тим більше, враховуючи злети та падіння рубля хоча б цього року та припускаючи можливість переходу на рублі, ми автоматично створюємо проблеми залежності взаємних розрахунків від котувань в рублях. Це було би зрозумілим, якби в Україні був запас рублів. Але торговельне сальдо із РФ у нас вкрай негативне. Це означає, що ми дедалі більше потребуватимемо рублів, що ми повинні позичати у Росії рублі на набагато гірших умовах, бо процентні ставки там вищі, інфляція вища, ризики девальвації високі. Тобто вимальовується перспектива позичати у РФ, посилюючи боргові залежності від неї. А боргові залежності від Росії переходять у політичну площину. Це аж ніяк не вітається з точки зору політики розвитку, переконаний експерт. З ним також погоджуються І. Бураковський та директор «Центру ринкових реформ», экс-міністр економіки України В. Лановий.

Загалом учасники засідання Ради глав урядів СНД ухвалили 28 документів. Зокрема, підписано угоду про основні принципи політики в сфері валютного регулювання та валютного контролю в державах СНД, затверджено рішення про концепцію стратегічного розвитку залізничного транспорту країн СНД до 2020 р., підписано угоду про Єдину систему обліку громадян третіх держав та осіб без громадянства, що в'їжджають на територію країн СНД і угоду про порядок перегляду ступеня секретності відомостей, засекречених у період існування СРСР. Також ухвалено рішення про надання у 2012 р. асигнувань на створення і розвиток об'єднаної системи ППО держав СНД.

Крім того, за словами урядового уповноваженого з питань співпраці з РФ, країнами СНД і ЄврАзЕС В. Мунтіяна, вже в наступному році можливе підписання нового договору – про вільну торгівлю послугами в рамках СНД. «Ми домовилися, що через шість місяців приступаємо до розробки цього договору, і я впевнений, що дуже швидко закінчимо роботу над ним», – сказав чиновник.

Якщо підписання нового договору про вільну торгівлю товарами не суперечить європейській інтеграції України, то подальші кроки в східному напрямку можуть зробити її неможливою, вважають деякі експерти. На думку першого заступника голови Комітету Верховної Ради з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики, экс-міністра економіки С. Тербохіна, в угоді про вільну торгівлю послугами закладені значні ризики, оскільки це стане «де-факто вступом України до ЄСП».

Утім, результат від угоди про зону вільної торгівлі з країнами СНД для України в першу чергу залежить від того, чи буде вона ратифікована усіма

країнами-учасницями. В українському політикумі питання її ратифікації поки що викликає суперечки. Підписуючи угоду в Санкт-Петербурзі, Прем'єр-міністр М. Азаров пообіцяв, що її ратифікація буде завершена до кінця року, і з 2012 р. вона вже почне діяти на повну силу. Документ дуже швидко розглянув Президент В. Янукович, і тепер його має ухвалити Верховна Рада. Ця швидкість дає експертам підстави припускати, що ратифікацією угоди Київ прагне переконати Росію в необхідності надання Україні знижки на постачання газу. Багато хто, навпаки, вважає, що Україна спробує отримати знижку, затягуючи час ратифікації.

Проте Москва має свої варіанти використання темпів ратифікації як елементу впливу на Україну. З урахуванням того, що наступного року в Росії вибори, і В. Путін має намір і далі демонструвати зовнішньополітичні успіхи, на ратифікацію Росією угоди можна сподіватися. Утім, не варто відкидати варіант, коли Москва, у випадку невинуватення українською владою сподівання В. Путіна на угоду про ЗВТ як перший крок до повноцінної інтеграції України до Митного і Євразійського союзів, ратифікує угоду останньою, і лише в тому випадку, якщо інтеграції з ЄС дійсно не відбудеться.

Відповідальний секретар Комісії Митного союзу С. Глазьев заявив, що створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом може призвести до загроз ЗВТ у рамках СНД. «Найголовніше нам не розгубити той потенціал співробітництва у зв'язку з подальшими змінами наших торговельних режимів із третіми країнами», – сказав С. Глазьев. Він зазначив, що існує загроза, пов'язана з тим, що кожна держава зберігає самостійність у пошуку третього партнера, з яким теж може створювати ЗВТ. «Загроза угоди ЗВТ із СНД виходить головним чином від того проекту угоди про ЗВТ з ЄС, який Україна зараз готує», – сказав С. Глазьев.

За його словами, у випадку, якщо буде створено реальні загрози для учасників ЗВТ із СНД, необхідно буде провести консультації з метою захистити спільний ринок. «А я думаю, ця загроза цілком реальна з урахуванням того, що у нас не дуже добре йдуть справи з адмініструванням правил походження товарів», – підкреслив він.

С. Глазьев також заявив, що Україна не проводила ні з ким консультацій з цього питання і цілком можливо, що їх може вимагати одна з країн СНД, яка підписала договір щодо ЗВТ. «І в цьому випадку, якщо уряди визнають, що виникає загроза для нашої взаємної торгівлі, наша угода почне розмиватися», – сказав російський політик.

У свою чергу урядовий уповноважений з питань співробітництва України з регіональними об'єднаннями В. Мунтіян зазначив, що загроза дійсно існує, але це питання чітко узгоджено при створенні ЗВТ з СНД. «Окрім того, це двосічна модель, оскільки можуть бути загрози і зі зворотного боку, не тільки від України... Але ми зробили все можливе, щоб ці ризики мінімізувати», – сказав В. Мунтіян.

Тим часом Комітет Верховної Ради з іноземних справ вважає проблематичним набрання чинності угодою про зону вільної торгівлі Співдружності Незалежних Держав. Про це заявив перший заступник голови комітету Т. Чорновіл. Він повідомив, що на позачерговому засіданні комітету розглядалося питання підписання цієї угоди за участю заступника міністра закордонних справ В. Майка. При цьому Т. Чорновіл зазначив, що, вислухавши інформацію заступника міністра і проаналізувавши сам документ, члени комітету вирішили, що він великою мірою вигідний Україні і не містить загроз перспективам її євроінтеграції. Однак при цьому комітет зробив висновок про наявність юридичних труднощів у набрання чинності цією угодою.

Т. Чорновіл розповів, що ці труднощі полягають у тому, що три країни, які підписали угоду, є членами Митного союзу Єдиного економічного простору (Росія, Білорусь, Казахстан) і фактично не є суб'єктами міжнародного права у сфері міжнародного торгово-економічного співробітництва. «Тому що, підписуючи Митний союз, вони відмовилися від державного суверенітету в цілій низці питань. Тобто юридично члени Митного союзу не можуть підписувати подібних договорів, вони не можуть вступати в такі взаємини. Міг би сам Митний союз, як певна організація, як суб'єкт, підписувати», – пояснив він.

Крім цього, депутат зазначив, що існує також проблема можливої зміни доповнень до угоди Росією при її ратифікації цієї угоди.

Т. Чорновіл підкреслив, що статтею 21 угоди встановлюється, що застереження до угоди не допускаються. При цьому він зазначив, що термін «застереження» у поодиноких випадках вживається в міжнародному праві, а в тексті угоди немає трактування, що саме слід під цим розуміти. Також депутату важко було відповісти, коли парламент буде розглядати ратифікацію документа.

Що стосується угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі з Євросоюзом, підписану 20 жовтня, вона є невід'ємною частиною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом – найбільш об'ємної і найскладнішої в історії України угоди, яка має визначити шлях розвитку країни на багато років наперед. Уповноважений українського уряду з питань євроінтеграції В. П'ятницький, порівнюючи угоди про вільну торгівлю з СНД і з ЄС, відзначив, що «це дуже різні угоди. З ЄС – цивілізаційна, у СНД – всього лише рамкова». Урядовець, який також очолював українську делегацію на переговорах щодо членства у СОТ, також констатує, що угода про зону вільної торгівлі із ЄС містить не тільки принципи ведення торгівлі, але й порушує соціальні, екологічні питання, питання прозорості, що не властиві угодам із колишніми країнами Радянського Союзу.

ЗВТ СНД стосується тільки торгівлі товарами і передбачає якісь базові речі, в основному це нестягнення мит, і то з винятками. Коли ж ми говоримо про угоду про вільну торгівлю з ЄС, то там є розділи, яких у документі СНД взагалі не передбачено, наприклад «Сталий розвиток». Це і соціальні питання, і адаптація екологічних стандартів, на що в угодах про вільну торгівлю

старого типу ніхто ніколи не звертав уваги. Сучасні ж угоди без цього неможливі, бо і торгівля, і виробництво впливають на довкілля. Але це змінює й умови конкуренції на ринку, бо при витратах коштів на захист довкілля собівартість товару вже буде іншою.

В угоді про ЗВТ з ЄС йдеться також про базові речі на кшталт заборони на використання праці дітей або ув'язнених. У документі згадуються конвенції Міжнародної організації праці, які мають бути ратифіковані і впроваджені в наше законодавство. Більше того, ми говоримо про соціальний діалог, про діалог бізнес-бізнес, тобто про безліч понять уже звичних для європейського суспільства, однак нових для нас, констатує В. П'ятницький.

Відповідаючи на питання, наскільки цей документ можна вважати інтеграційним, оскільки в преамбулі угоди про асоціацію, судячи з усього, перспективи членства не буде, урядовий уповноважений сказав: «В економіці він абсолютно інтеграційний. Настільки, наскільки ми зможемо адаптуватися до системи правил Євросоюзу. Що глибше ми адаптуємося, то більше інтеграційним він буде». В. П'ятницький підкреслив, що «усе, що робитиметься в рамках угоди, наближає нас до Європейського Союзу».

За його словами, робота над документом про поглиблену і всеохоплюючу вільну торгівлю (ЗВТ) з ЄС триває: узгоджені лише принципові питання, тоді як залишилося ще безліч технічних деталей.

Урядовий уповноважений назвав унікальним той факт, що захисні заходи щодо експорту поєднуються зі скасуванням експортних мит. «У практиці інших угод такого немає, – підкреслив він. – Що стосується двосторонніх захисних заходів щодо автомобілів, то такої формули теж немає ні в корейській угоді, ні в інших, підписаних Євросоюзом».

Згідно з умовами угоди, у взаємній торгівлі між Україною та ЄС жоден товар не вилучається з лібералізації. На всі промислові товари Європейський Союз знижує мито до нуля з моменту набрання угодою чинності, тому будь-який промисловий товар можна сміливо везти в Євросоюз, природно, за дотримання певних умов. Зазвичай це умови технічного регулювання, які перебувають у сфері стандартизації, сертифікації, оцінки відповідності тощо.

З обох боків встановлено нульове мито на продукцію текстильної і швейної галузей із часу набрання чинності угодою. Для багатьох товарів, на які мито збереглося, передбачено перехідні періоди для поступового зменшення мит – три-п'ять років (максимум – до семи). Є тільки два винятки. Спеціальні режими – для автомобілів (групи 8703, тобто автомобілів для перевезення людей), а зі швейних і текстильних виробів – для товарів секонд-хенду. Стосовно останніх домовлено про поступове зниження мита до нуля за п'ять років, але при цьому застосовуватиметься система вхідних цін.

Зокрема, як повідомив директор департаменту міжнародних економічних відносин Міністерства аграрної політики і продовольства Т. Качка, обсяг безмитного імпорту європейських автомобілів до України становитиме 45 тис.

одиниць на рік. Цей рівень В. П'ятницький назвав традиційним обсягом імпорту в базовому періоді 2005–2007 рр.

«Якщо імпорт у будь-якому подальшому році не досягатиме цього рівня, то ми, природно, не застосовуватимемо ніяких заходів. Якщо ж його буде перевищено, тоді застосовуватиметься ще один параметр – частка на ринку», – розповів чиновник. Починаючи з першого року роботи ЗВТ, частка автомобілів з ЄС становитиме 20 % нашого ринку, а через шість років вона підвищиться до 25 %, уточнив Т. Качка.

Це означає, що навіть у разі зростання обсягу імпорту автомобілів з ЄС, наприклад, до 50 тис. одиниць, захисні заходи у вигляді повернення 10 % мита не застосовуватимуться, якщо їхня частка на ринку залишиться менше 20 %. «Але якщо частка буде перевищена, ми маємо право запровадити мито у розмірі нині чинного. Правда, при цьому передбачена певна процедура консультацій, повідомлення. Це не буде спонтанним рішенням: скажімо, ось сьогодні досягли якогось рівня, а завтра запроваджується мито», – сказав В. П'ятницький. «Звичайно, якщо ми помітимо порушення в листопаді, то термін дії захисних заходів буде невеликий – близько місяця. Але наступного року ми також проведемо розрахунки – і якщо знайдемо порушення, то знову застосуємо захисні заходи», – пояснив Т. Качка.

У документі також зафіксовано, що обидві сторони не вдаватимуться до експортних мит, що було однією з обов'язкових вимог ЄС. Для товарів, які сьогодні є об'єктом експортних мит, складено графіки, описані в додатках до угоди. Для брухту чорних металів, великої рогатої худоби мита поступово знижуються протягом десяти років до нуля. Для насіння соняшнику, шкур і брухту кольорових металів діятимуть трохи інші режими, розтягнуті на 15 років. Для кожного із цих товарів режим різний. Щодо насіння соняшнику, зокрема, 15 років застосовуватиметься податок (а не експортне мито), еквівалентний діючому експортному миту. Згідно з нашими зобов'язаннями в рамках СОТ воно знижується до 10 %, а потім застигає на 15 років. Експортне мито поступово знижується і заміщується додатковим збором, який компенсує різницю між преференційним новим митом і показником у 10 %. Тобто в перший рік мито 9 %, а додатковий збір – 1 %, потім мито 8 %, збір – 2 % і т. д. І все це розтягується на 15 років. Але якщо експорт в ЄС перевищуватиме певний обсяг, то ставка мита підвищиться до рівня, який застосовується у відносинах з СОТ. «Для насіння соняшнику граничний обсяг становить 100 тис. т на рік», – уточнив Т. Качка. Щодо лому чорних металів ставка експортних мит також знижуватиметься на 1 п. п. на рік, проте без права застосування Україною додаткових захисних заходів.

За словами учасників ринку, досягнутий компроміс є прийнятним. «Враховуючи, що досі Україна наполягала на застосуванні перехідного періоду для зниження ставок на автомобілі, таке рішення однозначно є позитивним. Тим більше що в поточному році, за нашими розрахунками, з ЄС до України

надійде близько 40–45 тис. автомобілів. Це відповідає граничному показнику», – пояснив гендиректор Всеукраїнської асоціації автоімпортерів і дилерів О. Назаренко.

«Позиція Євросоюзу щодо скасування Україною експортних мит від початку була дуже жорсткою, тому те, що нам вдалося домогтися не тільки перехідного етапу, а й права на використання захисних заходів – це успіх. А враховуючи, що обсяг виробництва насіння соняшнику в Україні становить 7–8 млн т, експорт в 100 тис. т не є критичним», – зазначає гендиректор асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» В. Лапа.

Експерти не раз акцентували увагу на тому, що вступ України у ЗВТ ЄС може вдарити по українських виробниках, тому що вони не витримають конкуренції з європейською якістю товару. Вибір споживача буде йти на шкоду вітчизняному виробнику, вважають економісти. І якщо Росія робить ставку на перспективу під назвою «тут і зараз», то європейці постійно кажуть про потреби модернізувати українські підприємства, підвищуючи якість товару. І хоча процес модернізації є досить тривалим і дорогим, він дасть Україні нові виробничі потужності і шанс вважатися сильною промисловою країною в майбутньому. Малі ж витрати на модернізацію виробництва для «захоплення» східних ринків здатні ввести українську промисловість у період застою. У цьому контексті далекоглядність влади має величезне значення.

Вступаючи у зону вільної торгівлі з Євросоюзом, Україна отримує шанс на інструмент модернізації економіки, вважає голова правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій І. Бураковський. Експерт виділяє декілька позитивних компонентів угоди про зону вільної торгівлі для української економіки. «Зона вільної торгівлі з Європейським Союзом дасть можливість Україні забезпечити доступ українських товарів без мита на терени ЄС і у зворотньому напрямку – в Україну. Це, звичайно, створить конкуренцію для українських виробників, але такий доступ товарів – це абсолютне забезпечення відповідних споживацьких потреб. Також це і обмін послугами, що матиме суттєвий вплив на економіку України», – стверджує І. Бураковський.

«Звичайно, зона вільної торгівлі з ЄС – це не інструмент, який гарантує автоматичні виграти і позитивні ефекти, це можливість, якою треба вміти скористатися», – додає експерт.

На думку виконавчого директора Міжнародного фонду Блейзера О. Устенка, підписання угоди про зону вільної торгівлі з ЄС збільшить притік іноземних інвестицій в Україну, створить додаткові можливості для працевлаштування населення, а також запровадження нових технологій виробництва тощо. «У випадку не підписання цієї угоди втратиться можливість отримати потенціал та перспективи для економічного зростання України», – додав він.

Укладання договору про створення зони вільної торгівлі України і Європейського Союзу збільшить товарообіг України з експорту українських товарів у Європу, і це можна назвати позитивним сигналом, вважає фінансовий

аналітик Е. Найман. У свою чергу соціолог, засновник компанії R&V Group С. Копатько переконаний, що переговори у Брюсселі – це рух уперед. «Брюссель зацікавлений у розвитку стосунків з Україною, а також демонструє інтерес, незважаючи на внутрішні політичні суперечності. Критика, яка йде із Заходу щодо України з приводу її внутрішніх подій, я думаю, не перешкодила веденню переговорів. Ми скоро зможемо побачити, як розвиватимуться стосунки, чи реальні наміри були у Брюсселі, щоб Україна стала ближча до європейської спільноти» – підкреслив С. Копатько.

Отже, аналізуючи можливості та доцільність існування України між двома зонами вільної торгівлі, можна стверджувати, що отримані нею нові можливості з економічної точки зору є безсумнівним позитивом. Політичні ж аспекти досягнутих домовленостей набувають важливого значення в геополітичному вимірі, який сьогодні зачіпає інтереси трьох міжнародних акторів – ЄС, Росії та України, яким, у кінцевому рахунку, доведеться визначитися щодо справжніх цілей і ключових стратегій своєї майбутньої зовнішньої політики у Східній Європі. І це має статися вже незабаром, оскільки підходять до завершення переговори про асоціацію та зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Підписання цих договорів, а особливо подальший процес їх ратифікації в парламентах ЄС та його держав-членів, імовірно піднімуть суспільну увагу до відносин Брюсселя, Києва і Москви, які, ймовірно будуть і далі ускладнюватимуться через, з одного боку, велику кількість нових ініціатив Європейського Союзу у Східній Європі, з іншого боку, на тлі триваючого прагнення Росії зміцнити зону свого впливу в Північній Євразії.

Угода про поглиблену і всебічну вільну торгівлю, якщо вона буде успішно підписана і ратифікована, стане найбільшим міжнародним договором, укладеним як ЄС, так і Україною. Якщо Росія не буде вести паралельну політику зближення з ЄС, європейсько-українська Угода про вільну торгівлю призведе до віддалення України від євразійського торгового простору, де домінує Росія. Політична асоціація та вільна торгівля, а також введення безвізового режиму рано чи пізно призведуть до так званих ефектів перетікання (spill-overeffects) в суспільствах як України, так і країн ЄС. Цілоком можливо, що успішне ратифікування цих трьох угод і їх послідовне втілення створять зовсім нові критерії для оцінки місця України у Європі вже через 10 років. Якщо всі поточні проекти між Києвом і Брюсселем будуть успішно імплементовані в наступні роки, членство України не тільки в ЄС, але і в НАТО цілоком може знову з'явитися на порядку денному європейської політики.

Виходячи з цього прогнозу, експерти вбачають необхідність інтенсифікації Росією відносин з ЄС та перегляду її позицій щодо НАТО. Жодна із згаданих вище можливостей розвитку відносин України з ЄС не стане проблематичною, якщо Росія вступить до СОТ, введе безвізовий режим з країнами ЄС, знову почне тісно співпрацювати з НАТО, виведе свої відносини з ЄС на новий рівень і, нарешті, почне новий виток внутрішньої демократизації. У разі

здійснення такої схеми дій у наступні роки Росія зможе інтерпретувати планоми інтеграцію України в західні структури як процес, який одночасно приведе і до ближчої російсько-західної співпраці. Україна не повинна стати політичним, дипломатичним і культурним полем бою для нової «великої гри» між Росією і Заходом у Східній Європі. Навпаки, послідовне включення України в західні інститути повинно розглядатися всіма трьома сторонами – Києвом, Брюсселем і Москвою – як невід’ємна частина створення нової загальноєвропейської системи безпеки, відкритого торгового простору та зони вільного переміщення, а також, з часом, нової трансконтинентальної співдружності демократичних цінностей у північній півкулі.

У цьому контексті цікавою є думка Прем’єр-міністра України М. Азарова, який вважає, що Україна стане каталізатором інтеграції країн Євросоюзу та СНД. За словами Прем’єра, політика балансування України між Брюсселем і Росією повністю виправдана: «Ми знаходимося між цими двома блоками і нам потрібно мирно співіснувати з обома». М. Азаров також відзначив, що через кілька десятків років ЄС і СНД почнуть інтегруватися і основні принципи, притаманні Євросоюзу, такі як свобода, права людини і демократія, стануть основоположними і для Співдружності Незалежних Держав.

Н. Половинчак, влас. кор.

Освіта на експорт – українські перспективи

«Ми всі училися потроху, чого-небудь і як-небудь...» Проїшло майже 200 років з того моменту, як Пушкін написав свої рядки, а питання про отримання якісної вищої освіти, як і раніше, хвилює і випускників, і їхніх батьків.

Ні для кого не секрет, що українські вищі навчальні заклади в силу різних причин не дотягують до рівня провідних університетів світу. У міжнародних рейтингах університетів вітчизняні вузи не входять навіть у 200 найкращих. Нині в Україні 862 вищих навчальних закладів. За цим показником вона майже у вісім разів обігнала Велику Британію (там «усього» 98 ВНЗ), більш як удвічі – Німеччину (324), Канаду, Францію, США...

Здобути освіту безкоштовно нині мають можливість одиниці. Та й з кожним роком такої нагоди стає дедалі менше. Тож переважна більшість студентів навчаються на комерційній основі. Середня вартість навчання у вузах, які входять у першу десятку рейтингу кращих вищих навчальних закладів України, становить близько 20 тис. грн на рік, і це лише навчання, сюди ще доведеться додати витрати на проживання, придбання підручників, навчальних ма-

теріалів і т. д. Утім, заплативши гроші, студенти не завжди отримують гарантію якісної освіти та майбутнього працевлаштування. Багато абітурієнтів сьогодні розуміють, що за гроші, які вони платять у вітчизняних ВНЗ, можна отримати диплом за кордоном.

Популярність зарубіжної освіти серед української молоді останніми роками стрімко зростає. Польські, чеські, угорські та прибалтійські «виші» полюють за українськими абітурієнтами. Головне, що змушує університети колишніх соцкраїн поповнювати свої студентські лави українцями, – криза на ринку трудових ресурсів і відтік власних молодих фахівців до країн Західної Європи. Так, за висновком експертів, у Польщі, як і в багатьох інших країнах на сході ЄС, виник дефіцит технічних фахівців і професіоналів у сегменті комп'ютерних технологій, тому саме технічні вузи частіше за інші надають українцям можливість безкоштовного навчання. За даними Посольства Польщі в Україні, у поточному навчальному році вже 2,5 тис. українців навчаються в Польщі.

Потрапити на навчання у вузи Польщі, Чехії та Угорщини не складно. У Польщі вартість контрактного навчання становить приблизно 2 тис. євро на рік, приймають абітурієнтів без вступних іспитів, сертифікати українського ЗНО польським вузам також не потрібні, потрібні лише атестат при вступі на бакалаврат чи диплом бакалавра під час вступу до магістратури. Жоден вуз не наполягає на обов'язковому пред'явленні сертифіката на знання мови, хоча наявність такого документа вітається. Що ж стосується навчання англійською мовою, яке пропонують уже понад 30 університетів, то сертифікат на знання англійської необхідний. Деякі вузи в першому семестрі так будують навчальний план, щоб підтягнути рівень знання мови іноземними студентами. Крім того, українці, які мають карту поляка – документ, що підтверджує їхні польські корені, – при вступі до держвузу прирівнюються у правах до громадян країни, що дає їм можливість претендувати на бюджетні місця.

Велика кількість українських студентів навчається в Росії (понад 7 тис.). Це пов'язано з наявністю певних домовленостей між двома державами, географічною близькістю, відносно низькою порівняно із Західними вузами ціною навчання, відсутністю мовного бар'єру, близькістю освітніх програм. Більше того, Міносвіти РФ повідомляє, що Росія готова вдвічі збільшити квоти на безплатне навчання українських студентів у своїх вишах (сьогодні квота для України – 321 студент на рік).

Також багато наших співвітчизників нині навчається у Великій Британії, адже саме ця держава славиться найпрестижнішими закладами освіти. Популярні серед українців і університети Сполучених Штатів, Канади, Італії, Німеччини, Швейцарії, Австралії, але навчання тут коштує дорого.

Як стверджують фахівці, практично всі, хто здобуває освіту за кордоном, залишаються там працювати. Лише ті, хто їде за програмами США, повертаються додому: у документах зафіксовано, що після закінчення навчання

студент зобов'язаний повернутися на Батьківщину і протягом двох років не має права в'їзду до США.

Отже, українським вишам доводиться конкурувати за абітурієнтів із закордонними навчальними закладами, і з часом цей процес, очевидно, лише посилюватиметься. Більше того, вітчизняна вища освіта ризикує втратою іноземних студентів – тривожні симптоми можна констатувати вже нині: деякі країни відмовилися визнавати вітчизняні дипломи ряду українських вузів, обґрунтовуючи це низьким рівнем знань та практики і розвинутою корупційною системою в Україні. Так, у жовтні пролунали дві заяви про відмову від української вищої освіти: Саудівська Аравія повідомила про невизнання дипломів усіх без винятку українських вузів. У відділі визнання дипломів при Міністерстві вищої освіти Саудівської Аравії повідомили, що відомство не схвалило жодного українського диплома та не рекомендувало саудівським студентам навчатися в Україні чи будь-якому університеті, не схваленому міністерством.

Українська освіта більше не влаштовує й іранців: у жовтні цього року посол Ірану в Україні Акбар Гасемі-Аліабаді заявив про відмову держави визнавати дипломи українських медичних вищих навчальних закладів. «На жаль, багато українських ВНЗ ще не досягли міжнародних критеріїв, міжнародних показників, за якими вони готують своїх студентів», – пояснює посол. Він зазначає, що за останні 10 років кількість іранських студентів, які навчаються в українських вузах, значно зменшилася. За даними Гасемі-Аліабаді, якщо 10 років тому кількість іранців, які навчаються в Україні, становила 65 тис., то на сьогодні в Україні навчається менше 1,2 тис. іранців. «В Ірані останнім часом якість освіти підвищилася», – пояснює посол ситуацію, що склалася. Він зазначає, що поставив перед Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України питання щодо засідання спільного міжвідомчого комітету з вирішення питань співробітництва у сфері освіти України та Ірану, але досі не отримав відповіді. Раніше його країна підтвердила, що відмовляється визнавати українські медичні дипломи. Іран пояснив це розбіжністю в програмах.

Якщо врахувати, що в 2009 р. уряд Кувейту вирішив відмовитися від навчання своїх студентів у п'яти вузах України: у Сумському державному університеті, Українській медичній стоматологічній академії Полтави, Харківському національному медичному університеті, Українській державній академії залізничного транспорту Харкова та Харківському національному університеті радіоелектроніки, констатувавши «низький рівень освіти» в названих вузах, можна говорити про негативну тенденцію. Якщо ж згадати вже неодноразові скандали з фальшивими дипломами, що мали місце в Україні, то навіть загрозову для репутації вже не лише вітчизняних вишів, а й країни.

Реакція українських освітніх чиновників – стурбованість висловлено, принаймні, вголос, але не схоже, щоб проблема розглядалася як системна, якою вона, без сумніву, вже стала. Міністр освіти Д. Табачник уточнює: наразі пре-

тензії висунуті конкретно до медичних вузів, а вони підпорядковуються Міністерству охорони здоров'я. «Ситуація неприємна тим, що Іран, а тепер і Саудівська Аравія, ставить під сумнів усі наші документи про вищу освіту», – зазначив Д. Табачник. «Якщо є претензії до рівня знань студентів, це треба вирішувати в індивідуальному порядку, хай вони проходять перевірку у своїй країні», – радить керівник комітету Ради з питань охорони здоров'я Т. Бахтеева. Очевидно, що освітні відомства іноземних країн навряд чи з розумінням поставляться до ідеї оплачувати навчання фахівців в Україні, а потім їх перепроверити – хіба надання диплому не передбачає здачу екзаменів, у тому числі і державних?

В умовах глобальної конкуренції така позиція залучати абітурієнтів однозначно не допомагатиме. І це при тому, що Україна посідає дев'яте місце у світі за кількістю іноземних студентів: у 2010–2011 навчальному році вищу освіту в Україні отримували 46,6 тис. іноземців – громадян із 134 країн Європи, Азії, Африки і Америки (головним чином із Китаю, Росії, Індії, Йорданії, Сирії, Ірану, Малайзії, Туркменістану, Туреччини, Молдови). Навчання закордонних студентів приносить вишам країни близько 120 млн дол. на рік, що на 11 % фінансує всю систему вищої освіти (розмір плати за навчання визначається самостійно вищим навчальним закладом, але зазвичай сума для іноземців приблизно на 30 % більша, ніж для українців-контрактників, інформують у МОН). Варто врахувати й суми, що їх додатково отримує економіка – студенти платять за проживання, комунальні послуги, продукти харчування, одяг, екскурсії...

Загалом, у нинішню епоху переходу до суспільства знань (Knowledge society) ринок міжнародної освіти не лише прибутковий, а й перспективний. За оцінками Світової організації торгівлі, ємність міжнародного ринку освіти становить 60–70 млрд дол. і постійно зростає. На думку експертів ЮНЕСКО, надання іноземним громадянам освітніх послуг стає одним з найприбутковіших видів експорту. За фаховими оцінками, загальноосвітова потреба в навчанні за кордоном становить 90 млн осіб. З огляду на це логічним і правильним є прагнення України – озвучене главою держави – бачити свої університети у топ-500 кращих світових ВНЗ. Проте для досягнення цієї мети університети повинні стати центрами інтелектуального тяжіння для суспільства, постачальниками кращих ідей і кращих кадрів для економіки.

Сьогодні ж українські виші занадто часто готують випускників, не потрібних не лише у Європі, але й удома. До більшості з них відносно легко вступити, а от відрахування студентів за незадовільні результати навчання фактично не відбувається, оскільки отримання фінансування, у тому числі від студентів-контрактників, є для закладів пріоритетними, на відміну від репутації та рейтингу. Тому українські дипломи визнаються в розвинутих країнах, переважно теоретично, а на практиці українські випускники не мають рівних шансів в пошуку роботи з їхніми зарубіжними колегами. Хоча у ряді галузей освіти в українських вишах дає непогані перспективи: високий рівень підго-

товки фахівців зберігся в тих галузях, у яких протягом десятиліть була сформована сильна наукова школа: фізика, математика, технічні дисципліни, філологія та деякі інші. Наприклад, усім відомо, що українські ІТ-фахівці високо котируються на світовому ринку, так само, як фізики чи математики. Багато випускників за цими спеціальностями легко вступають у закордонні вузи для продовження навчання або ж знаходять роботу в престижних міжнародних компаніях.

Спираючись на цей фундамент, Україні необхідно прагнути до підвищення якості освіти, держава повинна використовувати потенціал освічених людей для реалізації та утвердження себе у світі. Україна вже вийшла на рівень розуміння важливості освіти й освіченості, але, на жаль, поки що не розробила механізмів того, як розвиватися на основі знань найталановитіших і найосвіченіших своїх громадян. Як наслідок, часто виходить, що ми вирощуємо геніальних учених, які реалізують себе за кордоном, або, що гірше, так і не можуть себе реалізувати в Україні.

С. Горова, мол. наук. співроб.

Заявление президента Российской Федерации в комментариях экспертов

Президент Д. Медведев 23 ноября обратился к гражданам России в связи с ситуацией, которая сложилась вокруг развертывания США системы противоракетной обороны в Европе. Глава государства сообщил, что принял ряд решений, которые являются ответом на строительство ЕвроПРО: «Мною приняты следующие решения. Первое. По моему поручению Минобороны России незамедлительно введет в боевой состав радиолокационную станцию системы предупреждения о ракетном нападении в городе Калининграде.

Второе. В рамках создания системы воздушно-космической обороны России в первоочередном порядке будет усилено прикрытие объектов стратегических ядерных сил.

Третье. Стратегические баллистические ракеты, которые поступают на вооружение ракетных войск стратегического назначения и нашего военно-морского флота, будут оснащаться перспективными комплексами преодоления ПРО и новыми высокоэффективными боевыми блоками.

Четвертое. Вооруженным силам мною поставлена задача по разработке мер, обеспечивающих при необходимости разрушение информационных и управляющих средств системы ПРО.

Указанные меры являются адекватными, эффективными и малозатратными.

Пятое. Если перечисленных мер будет недостаточно, Российская Федерация разместит на Западе и на Юге страны современные ударные системы вооружения, обеспечивающие огневое поражение европейского компонента ПРО. Одним из таких шагов станет развертывание ракетного комплекса “Искандер” в Калининградском особом районе.

Будут подготовлены, а по мере необходимости реализованы и другие мероприятия по противодействию европейской составляющей американской противоракетной обороны.

Далее, при неблагоприятном развитии ситуации, Россия оставляет за собой право отказаться от дальнейших шагов в области разоружения».

В заключение президент сказал, что Россия готова к диалогу с США по ПРО, но только через создание четкой правовой базы такого сотрудничества. Кремль будет действовать с учетом реального развития событий на каждом этапе реализации американского плана развертывания противоракетной обороны.

Д. Медведев считает, что время для того, чтобы прийти к взаимопониманию еще есть. И у России имеется политическая воля для достижения необходимых договоренностей, которые могут открыть принципиально новую страницу в отношениях с Соединенными Штатами и Североатлантическим альянсом.

Как сообщают СМИ, председатель комитета Госдумы по международным делам К. Косачев заявил, что ответные меры России, предложенные президентом Д. Медведевым в связи с американской ПРО, не противоречат международным обязательствам Москвы. По его словам, выступление российского президента своевременно и абсолютно корректно (www.radiomayak.ru, 23.11.2011 г.).

Заместитель министра обороны России А. Антонов сообщил, что заявление президента России по ПРО не означает, что Россия немедленно приступает к реализации ответных мер на размещение элементов системы противоракетной обороны США в Европе, это предупреждение (<http://vz.ru>, 24.11.2011 г.).

Вместе с тем он подчеркнул, что предложенные главой государства меры противодействия «не являются неожиданными». «Это глубоко продуманная и просчитанная позиция, предложенная российскими военными руководством нашего государства», – информируют СМИ.

Озвученная Д. Медведевым позиция «не носит конфронтационного характера: не будет угроз для безопасности России – не будет и ответных мер с ее стороны, – подчеркнул А. Антонов. – Д. Медведев являлся и является главным российским переговорщиком по проблематике ПРО. Российский президент неоднократно выступал по этой проблеме перед общественностью, СМИ, и, наконец, в Лиссабоне в ноябре 2010 г., где представил российские предложения по нахождению развязки из сложной ситуации, связанной с ПРО. Он провел не одну встречу с лидерами различных государств, на кото-

рых обсуждались вопросы международной безопасности и проблематика ПРО. При этом президент подчеркивал и разъяснял ту опасность, которая идет от американских планов» (www.radiomayak.ru, 23.11.2011 г.).

В свою очередь Генеральный секретарь НАТО А. Фог Расмуссен прокомментировал заявление президента России Д. Медведева об американской системе ПРО в Восточной Европе, сказав, что он очень разочарован угрозами России. По его словам, ситуация очень напоминает прошлое и не пойдет на пользу стратегическим взаимоотношениям России и НАТО, для выстраивания которых стороны прилагают необходимые усилия.

«Сотрудничество, а не конфронтация – вот путь вперед», – передает русская служба Би-Би-си слова А. Фог Расмуссена. В свою очередь постоянный представитель России в НАТО Д. Рогозин заявил, что Кремль не будет следовать примеру президента СССР М. Горбачева и верить устным заверениям западных стран. «Нынешняя политическая власть не может действовать, как Горбачев. Ей нужны письменные договоренности в виде ратифицированных документов», – подчеркнул он (PanARMENIAN.Net, 24.11.2011 г.).

По информации СМИ, заместитель официального представителя госдепартамента США М. Тонер заявил, что Вашингтон намерен продолжать диалог с Россией по ПРО и попытается убедить её участвовать в создании системы противоракетной обороны. Так он прокомментировал заявление Д. Медведева (<http://news.mail.ru>, 24.11.2011 г.).

Также заявление президента России комментируют эксперты. Так, журналист, член Общественной палаты М. Шевченко, комментируя выступление президента, высказал мнение, что существует прямая угроза войны против РФ и что эта угроза исходит от НАТО, а не от Ирана или Северной Кореи.

Усиление прикрытия объектов стратегических ядерных сил, по мнению М. Шевченко, признак того, что президент видит возможность нанесения американцами первого ядерного удара по центрам сосредоточения «оружия возмездия». Оснащение стратегических баллистических ракет комплексами преодоления ПРО и новыми боевыми блоками свидетельствует о «скорейшей постановке на боевое дежурство современных типов “оружия возмездия”» (www.nr2.ru, 24.11.2011 г.).

М. Шевченко называет выступление Д. Медведева неожиданным и предполагает, что оно связано с приказом «зайти в сирийские воды трем российским военным кораблям – их присутствие там, конечно, не может помешать удару натовской авиации по Сирии, но резко снижает такую вероятность». Ведь «одно дело – расстреливать безоружную Сирию, другое – расстреливать, зная, что радары российских кораблей будут передавать на берег данные о приближающихся натовских самолетах и ракетах». «Это, разумеется, ключевой роли не сыграет, ведь Россия так и не продала Дамаску и Ирану современные комплексы ПВО, но может привести к необходимости атаки на эти корабли. А это уже совсем иная история», – считает М. Шевченко.

Россия в ситуации с Сирией, убежден он, решила «упереться» и не сдавать ее ни в коем случае. «Это очень, конечно, правильно и своевременно. Лучше поздно, чем никогда», – подчеркнул журналист.

По его мнению, возможно, Д. Медведев решился на столь «грозное выступление», впечатленный реакцией «своего недавно еще друга Обамы на видео с муками полковника Каддафи».

После этого сомнений у Д. Медведева, верившего в «перезагрузку» и «прочую американскую белиберду», считает М. Шевченко, не должно было остаться, ведь он имеет дело с «жестоким, циничным, беспощадным зверем, готовым ради решения собственных финансовых проблем на любое преступление в любой точке земного шара».

По словам журналиста, теперь, вероятно, рассеялись иллюзии российской власти по поводу миролюбивости западных партнеров, а советники уже «не напевают о необходимости вступления в НАТО, о партнерстве с США по Ливии, Сирии и Ирану, о всем таком безумном и уменьшающим наши шансы оставаться живой (а не уничтоженной и расколотой), да, хотя бы и “суверенной демократией”». Он надеется на начало новых времен, когда «Россия вернет себе стратегическое военное лидерство в Средней Азии и на Кавказе, станет содействовать изгнанию захватчиков из Афганистана, установит нормальные военные союзнические отношения с Китаем и Ираном, займется участием в трансевроазиатских проектах скоростных железных дорог, нефте- и газопроводов, или начнет мечтать, наконец, не о том, как стать «пятой» спекулятивной экономикой мира, а о том, как освоить огромные богатства в интересах развития народов величайшего на земле континента, историческим лидером, которым нас сделал когда-то XX век».

Как считает М. Шевченко, мешает этому то, что часть российской элиты «слишком завязана со шкурными интересами на Западе».

«Они материалисты, слишком ненавидят и презирают многие из них “свою” страну, – заключил он. – Но, может быть, безумие американцев, начавших грубо переделывать мир под себя, спасет нас от неминуемой, казалось бы, после Ливии, катастрофы».

Также заявление российского президента активно комментируется и в иностранной прессе. Так, Д. Рогин в блоге на сайте журнала Foreign Policy предполагает, что американо-российские переговоры о сотрудничестве в сфере ПРО, видимо, провалились (www.inopressa.ru, 24.11.2011 г.). «Представление, что после подписания СНВ-3 Москва галантно смирится с ЕвроПРО, никогда не было реалистичным», – сказал в интервью Д. Родину неназванный высокопоставленный советник одного сенатора-республиканца, добавив, что «меры России следует расценить как угрозу всему альянсу, они должны побудить администрацию США полностью профинансировать все четыре этапа плана ПРО».

Тактика проволок Вашингтона в вопросе о космическом щите вынудила Москву выступить с жесткими заявлениями, пишет Н. Ломбардоцци в газете

La Repubblica: «Холодная война, быть может, остается далеким призраком, но тон общения между Москвой и Вашингтоном после месяцев медоточивых бесед Д. Медведева и Б. Обамы резко изменился. Угрозы те же, что и в 1960-е годы: Кремль намерен разместить вдоль границ свои самые лучшие баллистические ракеты».

«Заявления Москвы уже витали в воздухе, но вчера утром НАТО предприняло превентивный шаг: 14 государств-членов заявили о выходе из ДОВСЕ», – говорится в статье. Д. Медведев в своем выступлении следовал жесткой линии: «Учитывая неразрывную взаимосвязь между стратегическими наступательными и оборонительными вооружениями, могут возникнуть основания для выхода нашей страны из Договора об СНВ. Это предусмотрено самим смыслом договора». Иными словами – холодная война, пишет автор комментария. Белый дом ответил в том же духе: «Наш щит направлен не против России: мы не изменим наши программы» (www.inopressa.ru, 24.11.2011 г.).

«Ситуация в России изменилась в последние дни, – замечает издание. – 4 декабря пройдут судьбоносные для Д. Медведева, переживающего кризис популярности, выборы в Госдуму. Ему необходим успех правящей партии, чтобы, по меньшей мере, получить место премьера. И в атмосфере ностальгических и националистических настроений антиамериканская партия в этой стране всегда была успешной. Первый сигнал прошел еще на прошлой неделе, когда известная журналистка на одном из правительственных каналов, произнося имя Б. Обамы, подняла вверх средний палец», – пишет автор статьи.

Обозреватель SPIEGEL ONLINE делает упор на конъюнктурном моменте заявления Д. Медведева. «Шеф Кремля Д. Медведев с помощью эффектных заявлений зарабатывает очки в преддверии выборов», – говорится в комментарии. «Действующий президент и лидер списка “Единой России” на предстоящих парламентских выборах пригрозил разместить ядерные ракеты на подступах к границам НАТО. Подобные угрозы – не новость. Но на сей раз они должны произвести правильное впечатление на российских избирателей», – подчеркивает корреспондент.

Заявление, сделанное в эфире государственного телевидения президентом Д. Медведевым, свидетельствует о росте напряженности в отношениях между Москвой и Вашингтоном, считает The Wall Street Journal, при этом «наблюдатели отметили, что оно, похоже, приурочено к началу избирательного сезона в России, когда лидеры зачастую прибегают к антизападной риторике, чтобы усилить себе общественную поддержку», – пишет А. Куллисон.

Другие аналитики отметили, что обещания Д. Медведева разместить ракеты звучат угрожающе, но фактически не представляют собой ничего нового – он уже упоминал о таких планах в 2008 г. Они были отменены после отказа администрации Б. Обамы от планов Д. Буша по созданию противоракетного щита в Польше и Чехии, говорится в статье.

П. Подвиг, исследователь из женеvского проекта «Ядерное вооружение России», отметил, что российские военные уже модернизируют свой ракетный арсенал, и заявление Д. Медведева о модернизации фактически является старой новостью. Возможное размещение ракет «Искандер», по его словам, чисто «политический шаг», потому что они никогда не будут использованы. «Никому в Европе не доставляет удовольствия видеть их там, но с военной точки зрения это несущественно», – сказал эксперт, признав, однако, негативный эффект для отношений России с Западом.

Приближающиеся выборы в Госдуму вынудили президента Д. Медведева выступить с заявлениями в духе холодной войны, пишет *Corriere della Sera*.

«Москва продолжает добиваться соглашения по противоракетному щиту, соглашения, которое, похоже, превратилось в дым. Американцы решили идти вперед, вчера вечером Госдеп США заявил, что администрация не будет вносить изменений в свои программы. Конгресс США никогда не пойдет на введение ограничений в использовании противоракетных систем. Кроме того, возникает вопрос, какой смысл в подписании соглашений по ПРО. Нарушение таких соглашений может произойти в момент развязывания ядерного конфликта; американский щит вместо того, чтобы останавливать химерические иранские ракеты, будет блокировать российские межконтинентальные векторы, нацеленные на американские города, предположительно, в ответ на масштабную ядерную атаку Вашингтона. Надеемся, речь идет о фантастическом сценарии, в котором уже не будет места для международных трибуналов», – пишет автор статьи.

«4 декабря решится будущее Медведева: если партия Кремля (чей список он возглавит на выборах) не одержит победу, В. Путин, который решил вновь стать президентом, спишет Д. Медведева со счетов», – прогнозирует Ф. Драгосей в *Corriere della Sera*.

Произошедшие события в первом своем предъявлении уже дают основания для ряда выводов:

во-первых, отвечая на вопрос «кому это выгодно», можно с достаточным основанием утверждать, что в нагнетании международной обстановки заинтересованы прежде всего силы, которые стали причиной международного экономического кризиса, не преодоленного до конца и тяготеющего над ними;

во-вторых, ухудшение международной обстановки становится серьезным бременем для всех экономик, экономических структур, не завязанных на ВПК, и на патриотической волне дает ответ всем протестантам в различных странах мира борющихся за улучшение своего экономического положения;

в-третьих, обозначившиеся негативные проявления в международных отношениях будут иметь негативное значение для Украины, для ее тяжело выходящей из кризиса экономики и особенности позиционирования в системе международных отношений.

Казахстан борется с всплеском экстремизма

Ноябрь 2011 г. взбудоражил Республику Казахстан (РК) чрезвычайными происшествиями с человеческими жертвами, которые произошли в городах Атырау и Тараз и квалифицируются как террористические акты. 31 октября в городе нефтяников Атырау прогремели два взрыва. Первый во дворе жилого дома, в результате второго неизвестный мужчина произвел самоподрыв и погиб на месте. Генеральная прокуратура Казахстана возбудила два уголовных дела по статье «терроризм». Ответственность за взрывы в Атырау взяла на себя террористическая группировка «Джунд аль-Халифат» («Солдаты халифата»). Расследование дела было засекречено, но уже 7 ноября Генеральная прокуратура РК сообщила о задержании ОПГ, подозреваемой в организации взрывов.

Следствием установлено, что данная террористическая группа сформировалась в 2009 г. под воздействием джихадистских идей, в том числе погибшего на Северном Кавказе экстремистского проповедника С. Бурятского. Преступной группой с 2009 г. было собрано пять взрывных устройств. В сентябре текущего года группой были установлены контакты с членами террористической организации «Солдаты Халифата», созданной летом этого года гражданами Казахстана Р. Хабидоллой, О. Мунатовым и Д. Зналиевым в целях развязывания джихада на территории Казахстана. Данные лица в настоящее время скрываются в афганско-пакистанском пограничье и участвуют в боевых действиях на стороне международных террористов. Решением Атырауского городского суда от 25 ноября т. г. международная организация «Джунд-аль-Халифат» признана террористической и ее деятельность запрещена на территории Республики Казахстан.

12 ноября в Таразе (Жамбылская область РК) гражданином Казахстана, являющимся приверженцем джихадизма, совершен ряд особо тяжких преступлений. В результате терактов и самоподрыва террориста погибли семь человек, в том числе двое сотрудников Комитета национальной безопасности (КНБ), три полицейских и два мирных жителя, еще два полицейских и случайный прохожий получили ранения. По фактам терроризма, убийства, разбоя и другим преступлениям Генеральной прокуратурой РК возбуждены и под руководством специального прокурора расследуются уголовные дела по нескольким статьям Уголовного кодекса. В настоящее время по подозрению в организации совершения данных преступлений задержаны шесть человек, в том числе духовный лидер преступной группы, созданной в начале текущего года и в состав которой входил М. Кариев.

В планы группы входило совершение ограблений и разбойных нападений на магазины, банки, обменные пункты. Следует отметить, что практически каждый из членов группы уже имел криминальное прошлое и был замешан в совершении корыстно-насильственных преступлений. Установлено, что лидер группы, прикрываясь религиозными идеями, выдавая себя духовным наставником, пропагандировал и внушал членам преступного образования идеи совершения джихада и убийств сотрудников правоохранительных органов во имя создания исламского государства.

16 ноября на интернет-форуме «Шумух аль-Ислам» (форум «Аль-Каиды») группировка «Солдаты Халифата» заявила, что теракт в Таразе показал, «что может сделать один человек». Ответственность за теракт «Солдаты» на себя не взяли, но продолжили свои угрозы в адрес Казахстана. «Мы подготовились к делу, и, с разрешения Аллаха, готовы продолжить борьбу для того, чтобы искоренить угнетение мусульман», – заявили «Солдаты», добавив, что они готовы отдать свои жизни ради этой борьбы. В своем заявлении группировка вновь выступила против закона о религии, принятого в Казахстане в октябре 2011 г. «Солдаты» также осудили «предпринятую против мусульман волну арестов» и обвинили республику в отсутствии «политического и исторического сознания». Стоит отметить, что ранее, 24 октября, «Солдаты Халифата» угрожали Казахстану актами насилия в случае, если правительство не откажется от закона о религии.

Напомним, что события в Таразе стали самыми кровопролитными официально признанными терактами в Казахстане. Ранее взрывы происходили в Актобе, Астане и в упомянутом Атырау. Но, кроме самих подрывников, на месте происшествия почти никто не погибал. С мая, когда случился подрыв в Актобе, в противостоянии ваххабитов и силовиков погибло 16 террористов, 11 силовиков и трое гражданских лиц. Всего убито 30 человек, еще с десяток получили ранения.

14 ноября под председательством главы РК Н. Назарбаева состоялось совещание по вопросам борьбы с религиозным экстремизмом и терроризмом. Н. Назарбаев отметил, что терроризм имеет место во многих странах мира, в том числе и в благополучной Европе, не является исключением и Казахстан. «Государство имеет все возможности, силы, профессионализм, способности подавить любое проявление терроризма, которое совершается против Казахстана. Я также призываю всех казахстанцев к бдительности, в случае, если будут замечены подобные факты, немедленно сообщать соответствующим правоохранительным органам. С произошедшим фактом мы разберемся и усилим работу по всем направлениям», – отметил президент Н. Назарбаев.

Стоит отметить, что серьезность террористических угроз и вызовов государству Казахстан ранее недооценивалась как властями, так и силовыми структурами. В 90-х – начале 2000-х годах на территории Казахстана спецслужбы республики фиксировали частые, но единичные случаи «отдыха»

скрывающихся международных исламистских террористов (чеченцев, уйгуров, узбеков и пр.), однако не только самих терактов не было, но и мощной пропаганды экстремизма среди местного населения, что позволяло властям довольно прохладно относиться к возможным угрозам. Примерно с 2004 года ситуация стала постепенно меняться в худшую для РК сторону – ранее «внешний» экстремизм начал «пускать корни». Власти и спецслужбы страны отреагировали на это, в первую очередь, привычным негласным и закрытым для СМИ «закручиванием гаек».

Однако на практике это дало обратный эффект усиления экстремистской пропаганды, которому способствовал процесс ускорения все большей исламизации казахского общества. Заодно происходило серьезное социальное расслоение общества на фоне отсутствия четко определенной государственной идеологии. Кроме того, существенное влияние на ситуацию оказала и реорганизация Комитета национальной безопасности, в процессе которой основное внимание уделялось усилению борьбы с финансовыми правонарушениями в ущерб социально-политическим.

Согласно статистике КНБ, за два предыдущих года по преступлениям против общественного спокойствия в 2009 г. было зарегистрировано 151 таких преступлений, в суд отправлено 118. По видам они различались следующим образом:

- пропаганда терроризма или публичные призывы к совершению акта терроризма – 11 зарегистрировано, шесть отправлено в суд;
- создание, руководство террористической группой и участие в ее деятельности – восемь зарегистрировано, восемь отправлено в суд;

В 2010 г. было зарегистрировано 120 таких преступлений, в суд отправлено 83. По видам они различались следующим образом:

- терроризм – два зарегистрировано;
- пропаганда терроризма или публичные призывы к совершению акта терроризма – пять зарегистрировано, четыре отправлено в суд;
- создание, руководство террористической группой и участие в ее деятельности – четыре зарегистрировано, два отправлено в суд.

То есть четыре процесса – нарастание пропаганды извне, растущая исламизация в первую очередь молодого поколения, рост ваххабитских общин, сопровождающийся переходом на новые качественные ступени, ослабление спецслужб – все эти проблемы наложились друг на друга и дали указанный результат.

События текущего года – в частности взрыв, осуществленный в мае террористом-смертником, и арест в августе группировки, обвиненной в заговоре с целью осуществить теракт, заставили казахстанские власти опасаться роста воинствующего исламизма и подтолкнули к решительным действиям с целью обуздания экстремизма. В августе в рамках борьбы с воинствующим исламизмом Казахстан временно блокировал доступ к ряду зарубежных сайтов после

того, как суд решил, что они пропагандируют терроризм и разжигают межрелигиозную ненависть.

В октябре появился в публичном доступе и широко обсуждается новый проект закона «О национальной безопасности Республики Казахстан», который также резко расширяет и усиливает ответственность за террористические и экстремистские действия. Проект данного закона сразу же вызвал шквал критики либерально-демократической общественности, СМИ, правозащитных организаций как в Казахстане, так и в странах Запада. По их мнению, проект закона имеет под собой исключительно политическую подоплеку и направлен на консервацию существующей в стране авторитарной формы правления.

О том, что последние события заставили власти страны признать допущенные ранее просчеты в борьбе с явлениями экстремизма и терроризма, в первую очередь свидетельствуют кадровые выводы. 23 ноября президент Н. Назарбаев освободил от должностей заместителя председателя Комитета национальной безопасности РК Ж. Джарасова и командующего Республиканской гвардией Казахстана А. Тасбулатова.

Власти Республики также обратились к международному законодательному и практическому опыту борьбы с экстремизмом и терроризмом, в первую очередь таких государств, как США, РФ и КНР. В этом контексте отметим, что во время недавнего официального визита в РК премьер-министра Украины Н. Азарова одним из основных итоговых документов стало Соглашение о сотрудничестве между МВД Казахстана и Украины, которое подписали министры внутренних дел К. Касымов и В. Захарченко. «Соглашение рассчитано на ближайшие пять лет. Оно предусматривает сотрудничество по основным видам преступлений – против личности, имущественных, а также в борьбе с экстремизмом и киберпреступностью. Это – обмен информацией, розыск преступников, исполнение запросов по всем направлениям», – пояснил глава МВД Казахстана.

29 ноября президент РК Н. Назарбаев подписал Закон «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам противодействия организованной преступности, террористической и экстремистской деятельности». Ранее этот закон назывался по-другому – «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам противодействия организованной преступности». Но в связи с поручением президента документ был доработан. В частности, в новом законе усилена ответственность за совершение террористических преступлений и преступлений, содержащих признаки экстремизма.

Однако наибольший резонанс в международном сообществе вызвал факт принятия парламентом и подписания президентом Казахстана Н. Назарбаевым довольно жесткого закон о религии. «Новый закон... точнее определяет права и обязанности религиозных организаций и очерчивает роль государст-

ва в укреплении религиозной терпимости в нашем обществе», – заявил Н. Назарбаев. Закон, быстро одобренный парламентом, вызвал горячее обсуждение. Его 7-я статья запрещает молельные комнаты в государственных учреждениях. Верховный муфтий Казахстана А. Дербисали заявил, что это может вызвать недовольство мусульман и подстегнуть рост экстремизма. Закон также требует, чтобы все действующие в стране миссионеры каждый год регистрировались в государственном ведомстве. Западные правозащитные организации, включая Организацию по безопасности и сотрудничеству в Европе, высказали опасения, что этот закон может ограничить религиозные свободы.

В то же время руководитель Агентства по делам религий Казахстана К. Лама Шариф заявил о том, что не считает теракты, произошедшие за последнее время на территории республики, могли быть спровоцированы именно принятием закона о религии. При этом К. Лама Шариф подчеркнул, что «не стоит идти на поводу у экстремистов, иначе со временем они начнут требовать все большего».

По его словам, к ним поступает множество писем и обращений от граждан Казахстана, которые не просто поддерживают закон о религиях, но и вносят свои предложения по его совершенствованию. На сегодняшний день во всех областях страны созданы территориальные департаменты по делам религий, которые ведут мониторинг религиозной ситуации в данной местности. Кроме того, при этих департаментах созданы информационно-пропагандистские группы, в которые входят имамы и религиоведы. Последние проводят разъяснительную работу среди населения, особенно в тех регионах, где уже произошли теракты.

Как сообщил заместитель председателя Агентства по делам религий РК М. Азильханов, Казахстан принимает необходимые меры для того, чтобы оградить общество от негативного воздействия деструктивных религиозных идей. «Есть определенные политические интересы различных стран. Те, которые приводят к нетерпимости, это уже не религия, это идеи, которые прикрываются религией, и это всегда, с моей точки зрения, политика. Радикализм – это всегда политизация, это всегда какие-то политические интересы», – считает зампред агентства по религиям Казахстана.

М. Азильханов считает неверным утверждение, что в Казахстане ислам имеет слабые исторические корни. «У нас есть свои толкователи ислама, которые сумели за это время обеспечить вазимопроникновение и исламского права, и традиций нашего народа. Начинают поиск рецептов, что такое ислам в других странах, выезжают, учатся, приезжают, привносят совершенно чуждые для нашего общества и понимание, и религиозную атрибутику, которая для нас не приемлема», – сказал он.

По его словам, один из факторов развития религиозного экстремизма в современном мире – это религиозная безграмотность. «Важно современному человеку грамотно разбираться в религиозных вещах, вопрос тесно проникает к религиозной грамотности современного человека», – заключил он.

По мнению директора Института группы оценки рисков Д. Сатпаева, Казахстан опоздал с принятием закона о регулировании деятельности религиозных объединений. До этого в стране почти беспрепятственно вели деятельность различные иностранные миссионеры, в том числе и радикального толка.

«Закон принят слишком поздно, и поэтому пользы от него теперь уже почти не будет никакой. Потому что за эти лет 15 в Казахстане уже выросли свои идеологи. Сейчас самая главная задача властей – это сократить социальную базу для экстремистов и террористов. Ведь бедных и необразованных граждан легче вербовать в свои ряды», – считает политолог.

В ходе недавно прошедшего круглого стола «Антитеррористическая система Казахстана. Диагностика проблем и роль общества» политолог Е. Карин заявил: «Появляется все больше данных, свидетельствующих о вовлечении казахстанских граждан в преступления, связанные с терроризмом. Кроме того, растет количество уголовных преступников, задержанных за экстремизм и терроризм уже на территории нашей страны. Только по официальным данным, в этом году предотвращено семь террористических актов».

Политолог отметил, что объем изъятых в прошлом году радикальных религиозных материалов превысил показатель за аналогичный период 2006–2009 гг. Е. Карин связывает активность терроризма в Казахстане за последнее время ослаблением системы региональной безопасности, нестабильным окружением вокруг Казахстана, близостью к точкам конфликтов.

Е. Карин предложил усовершенствовать антитеррористическое законодательство. По его словам, сравнительный анализ с антитеррористическими законодательствами не только европейских стран, но и соседних государств, показывает, что некоторые пункты в казахстанском законе – формальны. «У нас отсутствует система ранжирования террористических угроз, скажем, как в США, в России и многих других странах», – заявил он.

Политолог и представитель ассоциации приграничного сотрудничества с РФ М. Шибутов считает, что «основная причина возникновения терроризма в Казахстане – это наличие социальных лузеров, из которых формируется протестная масса... Фактически их выдвигают на обочину, где их подбирают, приводят в общину и предлагают совершить подвиг... Все террористы – молодые, им меньше 35 лет, это молодежь, которая выросла при независимости Казахстана. Большинство из них казахи».

По его мнению, тактика действий экстремистов и террористов в Казахстане напоминает дагестанский вид терроризма: «Это убийство сотрудников силовых органов и чиновников. Основная цель – парализация государственного аппарата. Если посмотреть, готов ли к такому типу терроризма Казахстан – он фактически не готов... Они будут стараться не задевать население, а пользоваться небоговью к силовикам и чиновникам и наращивать свою популярность».

По словам М. Шибутова: «Чем слабее власть, тем сильнее терроризм. Если, конечно, ему помогают деньгами. Когда есть деньги, то можно нанять кон-

сультантов, приобрести взрывчатку, хорошее оборудование и действовать более активно. Пока они действуют реактивно: их арестовали – они мстят, им мешают воровать нефть – они мстят. То есть, к активным действиям они не перешли... У них пока нет цели, кроме мести. В условиях, когда их постоянно преследуют, им важно показать, что это опасно – «Мы взорвем акимат!», «Мы взорвем ДКНБ!» и т. д... Может быть, потом разовьются и политические цели, если их сейчас не остановить».

Как заявил казахский политолог: «Есть огромная разница в подходе к работе спецслужб во всем мире и в Казахстане. Если в РФ и США созданы специальные системы, которые позволяют отслеживать социальные сети, чтобы предупреждать проявления терроризма, то в Казахстане вместо того, чтобы искать людей, блокируют сайты. Абсолютно формальный подход... Пока у нас нет правоприменительной практики против экстремистских высказываний, даже такого понятия как «контртеррористическая операция» у нас нет. Согласно проекту закона о национальной безопасности получается, что терроризм у нас менее опасен, чем ограбление музея. Мониторинг финансовых потоков фактически бесполезен. Существует система нелегального потока денег, которая позволяет осуществлять переводы до нескольких миллионов долларов. Но если бы власть хотела, то могла бы террористам навешать список статей, за которые сейчас никого не наказывают, которые не применяются, например, разжигание социальной розни. Если будет политическая воля и не будет подпитки извне, то терроризм задавить можно. Все зависит от государства, насколько оно позволит развиваться терроризму».

Наблюдая, как казахстанские власти разворачивают наступление на радикализм, ряд обозревателей советуют Астане действовать с максимальной осторожностью и не повторять ошибок своего соседа Узбекистана. Столкнувшись в конце 1990-х годов с поднимающим голову исламским радикализмом, Ташкент ответил жесткими репрессиями, толкнувшими еще больше мусульман в объятия экстремистов.

По словам экспертов, питательной средой для экстремизма явилось недовольство в обществе, особенно на западе страны. Отнюдь не бедный в первую очередь на углеводородные и урановые залежи Казахстан является самой богатой из центральноазиатских стран, однако разбогатели на буме в энергетической отрасли последнего десятилетия отнюдь не все. На западе страны, где условия жизни порой весьма тяжелы, сформировалось мнение, что области, ставшие источником всех этих богатств, сами от этого бума выиграли не слишком много. Поэтому обострившиеся во время кризиса социально-экономические проблемы, общая разбалансированность в религии, политике и экономике становятся благодатной почвой для произрастания экстремизма.

В этом контексте показателен факт непрекращающихся с апреля месяца забастовок нефтяников на западе страны, начавшиеся в г. Жанаозен, где вместе забастовали все нефтяные промыслы, находящиеся в концессии китайских компа-

ний. При этом соседние скважины, разработкой которых занимается западный бизнес, продолжали спокойно работать. Забастовка в Жанаозене сочувственно освещалась в первую очередь американскими и европейскими СМИ.

Председатель правления АО «Фонд национального благосостояния “Самрук-Казына”» и зять президента Т. Кулибаев, назвавший зачинщиками забастовки казахов, приехавших из Туркмении и Узбекистана (т. н. «оралманов»), немедленно был заклеен за разжигание социальной розни, а руководство молодежного движения «Рух пен тил» пообещало довести дело до суда. Отметим, что речь идет о более чем 1 млн репатриантов, переселившихся в Казахстан в 1990-х, преимущественно из сельской местности окружающих среднеазиатских республик и более отдаленного зарубежья. С учетом более низкого культурно-образовательного уровня «оралманов» и устоявшейся отчужденности между ними и городским населением Казахстана, именно они могут стать средой для распространения экстремистских как социальных, так и религиозных идей.

Отметим, что тот же «Рух пен тил» неоднократно проводил в Алма-Ате и других городах многотысячные демонстрации с требованием отставки «прокитайского» премьера К. Масимова и выхода из Таможенного союза с Россией. Эта часть казахской молодежи выступает против сотрудничества с Россией и Китаем и методично атакует людей, на которых опирается президент Н. Назарбаев.

В целом на вершине казахского общества находится достаточно разобщенная по клановому принципу и неоднородная по своей ориентации элита. Одни видят свои интересы в тесной связи со странами Запада, другие связаны через бизнес с китайским или российским лобби, и на сегодняшний день только авторитет президента Н. Назарбаева удерживает в состоянии относительного равновесия эту сложную и заполненную аппаратными интригами систему.

В начале 2011 г. казахстанский парламент одобрил поправки к Конституции, позволяющие Н. Назарбаеву избираться президентом неограниченное количество раз. Однако эта неоднозначная инициатива не мешает окружению президента лоббировать идею превращения Казахстана в парламентскую республику, что воспринимается элитами как попытка защититься от появления нового, облеченного теми же полномочиями лидера, который, не обладая достоинствами Н. Назарбаева, может превратиться в диктатора. Учитывая возраст и состояние здоровья Н. Назарбаева, отметим, что серьезного преемника, способного ориентироваться в современных международных отношениях, действовать в интересах страны и объединять элиты в достижении общих целей, пока не видно. Его поиском мешает не только кадровый голод, но и игра местных политико-экономических групп, которые, стремясь расширить свое влияние, не жалеют усилий на превентивные зачистки тех, кто может претендовать на роль нового лидера.

Учитывая изложенное выше, не стоит отвергать возможность того, что в обозримом будущем, при определенных обстоятельствах, часть казахской элиты в борьбе за политическую власть и экономические интересы может сделать ставку не на решение животрепещущих социально-экономических вопросов и проблем, а на разжигание социально-экономической и религиозной напряженности в обществе. Тогда ростки социально-политического экстремизма могут получить серьезнейшую подпитку уже не только извне, но и внутри страны. Кроме того, таковому сценарию может всегда способствовать и тот факт, что РК – важный в геополитическом смысле, не бедный недрами и логистически перспективами субъект, находящийся постоянно в клубке взаимно скрещивающихся интересов РФ, Китая, США и некоторых исламских стран.

Видимо, отлично понимают угрозу этих вызовов и нынешние власти Казахстана. Недавно Президент Казахстана Н. Назарбаев подписал указ о роспуске мажилиса – нижней палаты парламента страны. Эту идею в ходе консультаций с главой государства поддержали премьер-министр, а также председатели сената и самого мажилиса. Согласно данным социологов, 67,2 % опрошенных поддерживают идею досрочных выборов, которые пройдут 15 января 2012 г.

Что касается причин роспуска мажилиса, то среди экспертов ныне бытуют две основные версии. Согласно первой – роспуск парламента напрямую связан с желанием президента страны существенно обновить состав ближайшего окружения. В таком случае важно не столько формирование нового состава Мажилиса, сколько отставка правительства, которая, возможно, последует в послевыборный период. Согласно второй версии – основной акцент указывает на необходимость синхронизировать политические процессы в Казахстане и России, в связи с предстоящим избирательным циклом в РФ. Ну а с учетом новых евразийских реалий, логично, что Астана стремиться зафиксировать вотум доверия со стороны населения по отношению ко всем политическим институтам в стране.

В общем – основной смысл происходящих политических перемен в Казахстане заключается в том, чтобы создать новый баланс сил, новый баланс интересов. Линейное усиление одной фигуры на властном «Олимпе» в данной ситуации будет скорее риском, нежели благом, для сохранения стабильности внутри казахского политического класса.

Подводя итоги, отметим, что нарастающие политические и социально-экономические проблемы и вызовы, являющиеся питательной почвой для экстремизма любых видов, обязана решать именно нынешняя власть Республики Казахстан. Взвешенный и постепенно внедряемый комплекс управленческих, правовых, образовательных, политических и социально-экономических мероприятий способен выбить почву из-под ног социально-политического и религиозного экстремизма. Возможности и инструменты для этого у власти РК имеются и среди них главный – мандат доверия большинства казахского общества.

В конце ноября социологи Института политических решений представили итоги исследования «Осень 2011-го. Ожидание выборов. Рост протестных настроений. Опасения терактов».

Результаты исследования позволяют констатировать: в обществе сохраняется высокий уровень интереса к политике (51,5 %). В большей степени он характерен для столичных жителей, в меньшей степени – на юге.

На вопрос «Примете ли вы участие в предстоящих выборах?» положительный ответ дали 60,5 % горожан. При этом честных и прозрачных выборов ожидают 41,4 % респондентов. Это в 1,2 раза больше тех, кто придерживается противоположного мнения.

Как отметила руководитель экспертно-прикладного отдела ИПР М. Нургалиева, недоминантное большинство не отрицает наличия в политической системе множества недостатков, но «их можно устранить путем постепенных реформ», – в этом уверены 42,5 %.

Политическая ситуация в Казахстане стабильная, утверждает каждый четвертый опрошенный казахстанец (24,9 %), о нестабильности говорят 12,6 %. В целом положительную оценку системе дают 43,1 % горожан, отрицательную – 41,9 %.

Каждого четвертого респондента (25,2 %) политическая система полностью устраивает, недовольство ей выражают почти в два раза меньше – 13 %. Рассуждая о политических рисках, угрожающих политической стабильности в стране, на первое место опрошенные казахстанцы ставят «рост недовольства людей социальной политикой и протестную активность социальных движений». Опасны для системы также «наличие системной коррупции и семейственности» и «несоблюдение демократических прав и свобод».

На вопрос «Насколько вы удовлетворены социальной политикой государства?» лишь 12,6 % отвечают «полностью». 53,8 % осуществляемая государством деятельность устраивает частично, практически каждый четвертый казахстанец (24,3 %) социальной политикой не удовлетворен.

Источники беспокойства населения остаются неизменными – это «рост цен и тарифов» (67,7 %), много месяцев подряд отодвигающий на второй план «состояние здоровья и качество медуслуг» (36,3%). Третьей по важности проблемой для горожан является «нестабильное материальное положение семьи, низкий доход» (29,8 %).

Несмотря на последние события и проявление различных опасений, говорит М. Нургалиева, казахстанцы демонстрируют достаточно устойчивый запас прочности. О своей подавленности и недовольстве говорят 8,7 % опрошенных ИПР горожан, с положительным же настроением (спокойно, оптимистично) встречают завтрашний день 53,8 % респондентов.

А. Потіха, наук. співроб.

Чергова спроба лівих об'єднатися

Представники лівих сил уже не раз заявляли про спільні дії, про створення єдиного блоку і навіть створення єдиної партії. Навесні 2011 р. була чергова спроба об'єднання. Політичні партії «Справедливість», «Народна влада», Соціал-демократична партія, Соціал-демократична партія (об'єднана) і Українська селянська демократична партія оголосили про намір об'єднатися. Про це йдеться в резолюції першого форуму «Українських демократичних лівих сил», що відбувся у Києві.

Участь у форумі взяли 195 учасників, які представляють відповідні партії. «Починаючи наше співробітництво як міжпартійне об'єднання, ми прийдемо до створення єдиної лівоцентристської партії», – сказано в резолюції.

Виступаючи на форумі, лідер партії «Народна влада», экс-міністр транспорту і зв'язку Й. Вінський підкреслив, що відповідні партії створять нову політичну силу. «Ми сьогодні вперше за 20 років незалежної України говоримо про об'єднання партій, не про приєднання, не про роз'єднання, що було до цього в різних формах, а саме про добровільне об'єднання. Розуміючи, що поодиноці ми не зможемо домогтися результату, об'єднуємося разом, формуємо нову політичну силу», – зазначив Й. Вінський.

На прес-конференції після форуму він зазначив, що нова партія має бути створена до 1 вересня, а її ідеологією стане європейський соціалізм.

Лідер партії «Справедливість», экс-міністр освіти і науки С. Ніколаєнко у свою чергу закликав усі партії лівого спектру приєднуватися до нового міжпартійного об'єднання. Він висловив надію на те, що до цього процесу приєднається Соціалістична партія, і зазначив, що свою зацікавленість у співробітництві з майбутньою партією висловив лідер Комуністичної партії робітників і селян Л. Грач.

За словами С. Ніколаєнка, об'єднання відбуватиметься таким чином, що партії приймуть рішення про саморозпуск, а їхні члени увіллються в одну партію, яка буде визначена базовою. Тоді ця партія отримає нову назву і новий статут. «Наша мета – побудова в Україні демократичного справедливого суспільства. Ми представляємо партії, які орієнтуються на європейський соціалізм. В основі нашого політичного об'єднання лежить Стокгольмська декларація Соцінтерну 1989 р.», – заявив С. Ніколаєнко.

За його словами, завдання, які ставлять перед собою об'єднані українські ліві – це «відсторонення від влади олігархічно-буржуазних урядів», а також «досягнення соціальної справедливості».

Як відомо, ще в жовтні 2009 р. Комуністична партія, Соціал-демократична партія України (об'єднана), партії «Справедливість» і «Союз лівих сил» створили Блок лівих і лівоцентристських сил і висунули лідера КПУ П. Симоненка кандидатом у Президенти.

Проте всі ці об'єднання проіснували недовго. Чергова спроба була в серпні цього року. Після того, як 14 серпня О. Мороз знову очолив СПУ, Політрада партії ухвалила рішення про початок об'єднавчого процесу партій лівого спрямування. Готовність до цього задекларували шість партій – СПУ, «Справедливість» (голова – С. Ніколаєнко), Всеукраїнський патріотичний союз (С. Ганжа), Всеукраїнська партія дітей війни (А. Пачевський), Народна влада (Й. Вінський) та Українська селянська демократична партія (Д. Андрієвський).

О. Мороз повідомив, що Всеукраїнська партія дітей війни провела з'їзд, «на якому ухвалила рішення про припинення функціонування та приєднання до СПУ».

Лідер партії «Справедливість» С. Ніколаєнко також підтвердив інформацію про прийняте лівими силами рішення об'єднуватися навколо структури Соцпартії. «Ми виробили базові принципи об'єднання і домовилися, що найближчим часом підпишемо політичну угоду, після чого п'ять партій оголосять про самоліквідацію, а їх члени автоматично вступлять у СПУ. А вже після цього базова партія змінить свою назву, програму і обере лідера», – заявив він.

Проїшло небагато часу і 18 листопада 2011 р. Координаційна рада в складі керівників партій: Соціалістична партія України (голова партії О. Мороз), партія «Справедливість» (голова партії С. Ніколаєнко), Селянська партія України (голова партії З. Холоднюк), партія «Народна влада» (голова партії Й. Вінський), партія «Відродження села» (голова партії Д. Воронін), Всеукраїнська партія дітей війни (голова партії Іващенко), Українська селянська демократична партія (голова партії Д. Андрієвський), політична партія «Всеукраїнський патріотичний союз» (голова партії С. Ганжа), Народна партія України (голова партії В. Патlachук), партія «Соціалістична Україна» (голова партії В. Гошовський), політична партія «Козацька слава» (голова партії С. Селіванов) погодили Угоду про порядок об'єднання лівоцентристських партій України. Координаційна рада визначила дату проведення об'єднавчого з'їзду партій 17.12.2011 р.

Щодо процесу об'єднання лівих сил О. Мороз зазначив, що треба мати на увазі найважливішу обставину – об'єднуються не конкретні люди, що раніше були в одній партії. «Об'єднуються структури, у яких позиції людей, що сповідують необхідність запровадження в Україні соціальної справедливості в усіх її складових. Оскільки наша мета – це побудова суспільства соціальної справедливості, моделі демократичного соціалізму, який характерний для багатьох європейських держав, то ми справді маємо що сказати людям, даємо їм перспективу і можемо розраховувати на їхню підтримку», – заявив лідер СПУ.

Крім того, за його словами, об'єднання лівих допоможе людям визначитися з вибором політичної сили за ідеологією. «Таким чином для громадян спрощується можливість вибору між представниками тих політичних сил, які будуть на наступних та інших виборах іти далі. В Україні не повинно бути 200 партій, бо це надає можливість бізнесу формувати під виглядом партії свої бізнесові утворення для відстоювання власних інтересів», – вважає О. Мороз.

За інформацією ЗМІ, постановою Політвиконкому СПУ від 21 листопада 2011 р. передбачено визначити нову назву об'єднаної партії шляхом опитування фокус-групамі. Учасники переговорів зійшлися на трьох можливих варіантах назви об'єднаної партії: 1. Українські ліві (соціалісти, соціал-демократи, селяни, діти війни); 2. Об'єднані ліві (соціалісти, соціал-демократи, селяни, діти війни); 3. Соціалістична партія України (об'єднані ліві).

Політвиконкомом СПУ з використанням фокус-груп було проведено дослідження щодо назви об'єднаної партії. За результатами цього дослідження одержано висновок про недоцільність зміни назви партії.

Постановою Політвиконкому СПУ також передбачено, що з'їзд об'єднаної партії приймає рішення: про прийом до партії делегатів з'їздів партій-суб'єктів на підставі їх індивідуальних заяв; меморандум про об'єднання; програмну заяву; постанову про підготовку нової редакції програми партії; постанову про обрання нового складу Політради чисельністю 240 осіб, в т.ч. від СПУ – 120, партії «Справедливість» – 23, СелПУ – 22, П НВ – 18, ПВС – 15, ВП ДВ – 14, УселДП – 9, ПП ВПС – 6, ПП ДВ «НПУ» – 5, ПСУ – 5, ПП КС – 3 та дообрання до складу ЦКК по одному представнику від партій-суб'єктів. На членів Політради і ЦКК об'єднаної партії від партій-суб'єктів покладається відповідальність за проведення протягом 70 днів об'єднавчих процесів в областях, районах, містах України.

Після закриття з'їзду новообраний склад Політради має сформувати склад Політвиконкому в кількості 21 члена, в т.ч. по одному представнику від партій-суб'єктів об'єднання як заступників голови партії.

На рівні обласних, міських, районних організацій протягом 15 днів з дня об'єднавчого з'їзду представники партій-суб'єктів обираються до складу обкомів, міськкомів, райкомів та до складу бюро, а регіональні керівники партій-суб'єктів – секретарями комітетів відповідного рівня. При цьому застосовуються процедури, передбачені для центральних органів (50 % від СПУ, 50 % від партій-суб'єктів, в окремих випадках – за рішенням ПВК).

Передбачено, що об'єднана партія відкрита для об'єднання з іншими партіями і після об'єднавчого з'їзду.

Питання організації об'єднавчого процесу та майбутньої виборчої кампанії СПУ обговорювались на засіданні Політради Соціалістичної партії України, що відбулось 26 листопада.

Зокрема, на засіданні було вирішено декілька кадрових змін у складі Соцпартії. Так, крім першого заступника голови СПУ В. Семенюк-Самсоненко,

першим заступником голови СПУ з питань організації виборчого процесу призначений П. Устенко, який є керівником центрального виборчого штабу СПУ. Першим заступником голови СПУ з питань економіки і економічної політики став О. Пристая. Також, за рішенням більшості, члена Соцпартії М. Рудьковського виключили зі складу Політради СПУ.

О. Мороз переконаний, що нова політична сила, до складу якої увійде СПУ стане досить впливовою. «Я дивлюсь по тому, як розвиваються сьогодні події в політикумі, як готуються вибори, і можу вам сказати, що Соціалістична партія буде обов'язково в парламенті. Як би ви цього не хотіли, але це трапиться», – заявив опонентам лідер СПУ в ефірі одного з українських телеканалів.

При цьому О. Мороз уточнив, що Соціалістична партія буде в опозиції до нинішньої влади. «Ми були і залишаємося в опозиції до влади, яка суттю своєю не змінилася за 20 років. Тому що це влада, яка здійснює ліберальну політику в інтересах крупного бізнесу, крупного капіталу і проти інтересів людей. По всіх тих кроках, що робить сьогодні влада – пенсійна реформа, земельна, система ЖКГ, ми перші давали обґрунтовану різку негативну оцінку. Але наша відмінність полягає в тому, що ми даємо одразу пропозицію – що треба робити. Маючи на увазі, що цю позицію почують люди і їм стане зрозуміло, що треба діяти так, як ми пропонуємо. Тоді буде інша ситуація», – зазначив О. Мороз.

Він також зазначив, що Соціалістична партія України братиме участь в акціях протесту населення. «Ми братимемо участь в акціях протесту по всіх напрямках, які сьогодні турбують людей», – сказав він.

Для СПУ – це системна робота, відзначив лідер партії, і додав, що в Україні не було жодної значної історичної акції, яка обходилася б без участі і підтримки СПУ. «Завдяки позиції Соцпартії була прийнята Декларація про Незалежність, Конституція – головний закон країни, основні соціальні документи, мораторій на продаж землі. Якби не було у владі соціалістів, в Україні не відбулися б позитивні демократичні зміни», – упевнений О. Мороз.

На майбутніх виборах соціалісти звернуться до виборця з простими словами: «Голосуй за себе». «Це значить, голосуй за Соцпартію, тому що тільки ця сила гарантує перспективу і соціальний захист людям», – сказав лідер Соцпартії.

О. Мороз звернувся до В. Януковича з пропозицією створити при Президенті комісію для вирішення питання про соціальні пільги. «Необхідно провести моніторинг соціальних пільг. Я звернувся до Віктора Януковича з пропозицією створити спеціальну комісію при Президенті України, яка займатиметься цим питанням. Це викликало б підтримку суспільства, тим паче, що соціальними пільгами користуються і чиновники, які різними методами отримали статус ліквідаторів аварії на ЧАЕС або інших пільгових категорій», – зазначив лідер СПУ.

Він нагадав, що в 2007 р. парламент під його керівництвом прийняв закон, згідно з яким з депутатів і міністрів знімалися всі пільги, проте В. Балого, що був тоді главою АП, переконав Президента В. Ющенка не підписувати такий

документ. А потім і Верховна Рада була незаконно розпущена і до питання зняття пільг з депутатів більше не поверталися.

Лідер Соцпартії вважає, що влада обов'язково повинна знайти кошти для виплат встановлених згідно із законом пільг, а не заявляти, що в бюджеті немає грошей. «Уряд повинен більш активно займатися пошуком засобів, для законних виплат чорнобильцям, дітям війни, інвалідам, афганцям, а не йти від проблеми. «Гроші до бюджету для виплат соціальних пільг знайти можна, наприклад, від приватизації. Або ж добитися повернення кредитів, які давалися приватним компаніям, але під гарантії держави. Тепер ці фірми себе відчують відмінно, володіють нафтовим бізнесом, заправокками, а держава виплачує їх борги, а це ж десятки мільярдів», – підкресив глава Соцпартії.

Він вважає, що якщо Кабінет Міністрів не в змозі справитися із завданням виплати пільг, встановлених згідно із законом, то уряд повинен свої пропозиції подати до Верховної Ради, а парламент – внести зміни у відповідні закони, а не провокувати людей на соціальні акції протесту. «Необхідно зробити дві речі: виконувати закон, але одночасно провести моніторинг пільгових категорій громадян, щоб “відсікти” тих, хто незаконно користується соціальними виплатами», – зазначив О. Мороз.

Трохи раніше представники СПУ не так різко критикували владу і заявляли, що об'єднання лівих сил не пов'язане з протипагою Партії регіонів. Про це заявив заступник глави Соцпартії Д. Русак. «Цей процес ніяк не пов'язаний, він був логічним і починався ще до початку переговорних процесів у Партії регіонів», – зазначив Д. Русак.

За його словами, у наступному парламенті має бути ліва партія, яка відстоювала б інтереси соціально незахищених людей. «До КПУ я ставлюся абсолютно скептично, бо мова йде про театральні дійства, які не спрямовані на захист інтересів пригнобленого класу», – підкреслив заступник голови СПУ.

Цю думку підтримують і багато інших соціалістів. Якщо недавно соціалісти були готові до співпраці з комуністами, то тепер, напередодні виборів, вони різко критикують КПУ. Як відзначають експерти, це зрозуміла позиція, адже СПУ і КПУ будуть боротися на одному «електоральному полі».

Сьогодні соціалісти заявляють, що не вважають комуністів лівою опозицією. За їхніми словами, варто подивитися, як голосувала КПУ по стратегічних законах, зокрема, за закон про держбюджет. Ідеологія Компартії, заяви її лідерів розходяться з практикою.

Голосування за проект Трудового кодексу ще у 2008 р. показало, що при владі перебувають капіталісти, які нібито і сперечаються між собою, але одноголосно голосують за дешеву робочу силу. Про це розповіла перший заступник голови СПУ, голова Союзу жінок України «За майбутнє дітей» В. Семенюк-Самсоненко. «Зверніть увагу – БЮТ і Наша Україна, які намагаються бути зараз уявною опозицією за прийняття Трудового кодексу голосували одноголосно. “Регіони” і “литвинівці”, вже доморощені капіталісти сьогодні при

владі, також голосували. Не було ніяких обговорень». «Мене дивує позиція Компартії – чому ви не блокували трибуну, чому ви нічого не робили, чому не виводите людей? Чому наша партія поза парламентом це робить? Ми звернулися до всіх інституцій, включаючи Венеціанську комісію», – заявила В. Семенюк-Самсоненко.

За словами лідерів СПУ, сьогодні соціалісти є тією лівою силою, яка реально відстоює інтереси різних категорій українських громадян. «За 2,4 роки СПУ допомогла виграти в судах 2 млн 600 тис. дітям війни, інвалідам. 800 тис. громадян, яким згідно із законом встановлені соціальні виплати, вже одержали свої гроші. Це конкретна турбота людям», – підкреслив О. Мороз.

У свою чергу Д. Руснак також заявив, що СПУ виступає проти ініціатив уряду, які спрямовані на позбавлення «30 % громадян України соціальних пільг», зокрема чорнобильців, афганців, дітей війни.

Д. Русак зазначив, що не важливо, скільки партій увійде до складу нової лівоцентристської сили, «але ті, котрі увійдуть, дійсно вболівають за суспільство». Він припускає, що до СПУ приєднаються не тільки партії, які «сповідують ліву ідеологію, а й, можливо, ліберальні партії, які розуміють, що ринок сам по собі нічого не регулює». «Під час об'єднання партій ті, які поділяють погляди соціалістів, відпрацюють входження в СПУ», – підкреслив він.

У цілому експерти мало приділили уваги останнім заявам лівих. Адже такі заяви лунали і раніше. Чи змінилась ситуація і наскільки – покаже запланований на грудень об'єднавчий з'їзд (*Ліві партії погодили Угоду про порядок об'єднання* // (www.spu.in.ua). – 2011. – 18.11; *Навколо Мороза об'єднуються ліві партії* // (www.aratta-ukr.com). – 2011. – 19.09; *П'ять лівих партій об'єднуються в «Українську демократичну лівіцію»* (<http://zik.ua>). – 2011. – 31.05; *Україна політична* // (www.tovarish.com.ua). – 2011. – 23.11; *О. Мороз: Соцпартія обов'язково буде в парламенті, але в опозиції до нинішньої влади* // (<http://spu.in.ua>). – 2011. – 8.11; *В СПУ заявляють, що ліві об'єднуються не проти Партії регіонів* // (<http://newsru.ua>); *Соціалістична партія України не буде змінювати свою назву* // (<http://spu.in.ua>). – 2011. – 26.11).

О. Пригорницька, мол. наук. співроб.

Перспективи ВО «Свобода» на парламентських виборах-2012

17 листопада Верховна Рада України прийняла закон, згідно з яким вибори народних депутатів проводитимуться за змішаною системою (50 % – за партійними списками і 50 % – по мажоритарних округах), з прохідним бар'єром у 5 % і без участі блоків.

Відповідно до закону, право висувати кандидатів у депутати мають партії і громадяни шляхом самовисування. Закон встановлює, що виборча кампанія триває 90 днів. Відповідно до закону, чергові вибори до Верховної Ради відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради.

Закон встановлює, що право на участь у розподілі депутатських мандатів отримують партії, які здобули 5 % і більше голосів на виборах, а в мажоритарних округах обраними вважаються кандидати в депутати, що отримали більшість голосів.

Оновлений виборчий закон, за висновками політологів, завдає удар, у першу чергу, електоральним конкурентам опозиційних політичних сил, представлених у нинішньому парламенті, таким як ВО «Свобода» О. Тягнибока, проходження якого в майбутній парламент за списками падає до мінімуму. І навіть з урахуванням наявної партійної інфраструктури, самофінансування та регіонального адміністративного ресурсу, входження ВО «Свобода» до парламенту можна вважати за електоральний подвиг.

За результатами дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг», якби вибори до Верховної Ради України відбувалися на початку листопада 2011 р., 22 % опитаних (серед тих, хто взяв би участь у виборах) проголосували б за Партію регіонів, 19,9 % – за «Батьківщину», 9,8 % – за «Фронт змін», 5,4 % – за Комуністичну партію, 4,7 % – за партію УДАР Кличка, 3,3 % – за ВО «Свободу».

Таким чином, якби вибори проходили на початку листопада і прохідний бар'єр залишився б на рівні 3 %, до парламенту потрапили б шість партій: Партія регіонів, «Батьківщина», «Фронт змін», КПУ, УДАР і ВО «Свобода». При збільшенні ж прохідного бар'єру до 5 % – тільки чотири.

Висловлюючи свою позицію до прийнятого Верховною Радою України закону про вибори, лідер ВО «Свобода» О. Тягнибок зазначає, що опозиційними депутатами, які проголосували за прийняття цього закону, були порушені домовленості між учасниками Комітету опору диктатурі. (Комітет опору диктатурі (КОД) – політичне об'єднання утворене 5 серпня 2011 р., до складу якого увійшли парламентські й опозиційні політичні партії «За Україну!», ВО «Свобода», «Громадянська позиція», «Батьківщина», «Фронт змін», Партія захисників Вітчизни, Європейська партія України, КУН, НРУ, УСДП «Наша Україна – Народна самооборона», УНП, «Пора», ПРП, РХП, Українська партія та громадські об'єднання «Зарваницька ініціатива», «Жінки за майбутнє», «Пам'ять народу» та інші, що підписали Меморандум про узгодження спільних опозиційних дій і недопущення політичних репресій в Україні).

Лідер ВО «Свобода» вважає, що парламентська опозиція поставила під сумнів сам сенс існування КОДУ. Адже попередньо на його засіданнях була узгоджена цілком інша спільна позиція щодо Закону «Про вибори народних депутатів України». Її суть полягала в такому: по-перше, якщо неможливо домогтися відкритих списків, опозиція домовилася обстоювати збереження ста-

рого закону (за яким відбувалися вибори у 2006 та 2007 рр.); по-друге, депутати від опозиції зобов'язані були відкликати усі свої законопроекти про вибори; по-третє, жоден депутат від опозиції взагалі не мав брати участі у пленарному засіданні, на якому розглядався законопроект про вибори, поданий владою (аби жодним чином його не легітимізувати).

За словами О. Тягнибока, очевидним є те, що ні для представників парламентської опозиції, ні для комуністів, «які ризиковано для себе погодились на 5 % бар'єр», ні для Партії регіонів, ВО «Свобода» не потрібна в парламенті.

«Я не хочу дуже завищувати роль ВО «Свободи». Але думаю, що це був один з важливих факторів, чому прохідний бар'єр піднявся до 5 %. Якщо покласти руку на серце, у першу чергу цей важливий момент стосується саме ВО «Свободи», а не когось іншого», – наголосив О. Тягнибок.

За його словами, «депутати, прикриваючись гучними фразами про захист державних інтересів, насправді думали тільки про свої власні інтереси. Відбулося таке собі “несподіване об'єднання”, кругова порука ворогуючих сторін – влади й опозиції. А мета кругової поруки – це, по-перше, зберегти правління Партії регіонів, змінивши Конституцію України через контрольовані 300 голосів у майбутньому парламенті, і, по-друге, залишити в парламентських кріслах тих зрадників, які голосували за цей закон, і дати можливість В. Януковичу сфальшувати вибори й змінити Конституцію України».

У зв'язку з цим О. Тягнибок поставив під сумнів питання щодо доцільності існування Комітету опору диктатурі. «...Буквально на другий тиждень вже скликаємо політраду партії і будемо розглядати це питання ... Ми обов'язково розглянемо питання щодо сенсу ... перебування “Свободи” у такій структурі, як Комітет опору диктатурі», – заявив він. Натомість, 28 листопада ВО «Свобода» зробила заяву політради, в якій засудила діяльність КОДу, але не вийшла з нього.

Щодо шансів проходження ВО «Свобода» до парламенту на виборах у 2012 р., то директор Київського інституту конфліктології і політичних досліджень М. Погребинський заявив, що підвищення прохідного бар'єра може зіграти на руку «Свободі».

На його думку, «...5-відсотковий бар'єр корисний для партії О. Тягнибока, бо іншої націоналістичної сили нема. Тому усі справжні націоналісти шикуватимуться під “Свободу”, хоча це радикальна, антитолерантна і антиєвропейська сила. Теоретично вони можуть отримати і 10 відсотків. У суспільстві є така кількість націоналістично налаштованих громадян».

З таким твердженням не погоджується політолог А. Романюк. Він вважає, що «Свобода» не готова виступати проти чинної влади. «Акції протесту, які відбуваються в Україні, протести, які були під Верховною Радою організовані чорнобильцями і афганцями, протести, які робилися під будинком Кабміну – вони адресовані до Кабінету Міністрів, до Прем'єр-міністра і не адресовані Президенту», – сказав А. Романюк в коментарі для ZAXID.NET.

Ці акції, на думку політолога, є не дійсно опозиційними, а показово опозиційними. «Скоріш за все, «Свобода» усвідомлює, що реальна влада знаходиться в руках Президента, і проти цього вони не готові виступати з різних причин», – сказав він.

Таким чином, він висловив сумнів у тому, що така позиція дасть змогу ВО «Свободі» збільшити свій рейтинг. «Більше того, я думаю, що її рейтинг буде зменшуватись, тому що виборцю потрібні реальні кроки, реальні альтернативи від політичної сили щодо тієї ситуації, яка є, а «Свобода» таких альтернатив не пропонує, вона не пропонує вирішення тих проблем, які є актуальними для виборців», – зазначив політолог.

Підтвердження таких висновків демонструють заяви львів'ян та жителів Тернополя про розчарування в обраних від ВО «Свободи» депутатах усіх рівнів. Буквально через рік після сенсаційної перемоги ВО «Свобода» на місцевих виборах у Галичині було втрачено частину прихильників. За недавніми даними дослідження соцгрупи «Рейтинг», за півроку партія різко втратила у Львові 6 % – з 24 до 18 % підтримки. При цьому їхні найближчі конкуренти – партії Тимошенко і Яценюка – тримають стабільні відсотки.

Місцеві експерти вважають, що «Свобода» втрачає прихильників не через ідеологію. Причина падіння рейтингу, на їх думку, у популізмі і завалі «комунального питання». Хоча самі «свободівці» запевняють, що наводять лад у господарстві, домагаються справедливих тарифів і борються з хабарами.

Водночас лідер ВО «Свобод» О. Тягнибок переконаний, що очолювана ним партія зможе подолати 5-відсотковий бар'єр на парламентських виборах. При цьому він побоюється серйозних фальсифікацій. «Подолати 5-відсотковий бар'єр ми зможемо, але постає питання: чи будемо ми здатні зберегти ці результати? Оскільки фальсифікації будуть, напевно, ще більші, ніж це було на минулих виборах», – сказав він.

Отже, задля досягнення мети проходження до парламенту ВО «Свобода» має намір об'єднати зусилля з партіями «Батьківщина» та «Фронт змін» щодо узгодження кандидатів у депутати в усіх мажоритарних округах та запобігання можливим фальсифікаціям. «Нам потрібно дійсно узгодити всі мажоритарні округи, 225 округів, які потрібно поділити, і кандидат, який буде йти від опозиції, єдиний, він буде підтриманий усіма опозиційними силами», – заявив О. Тягнибок.

Крім цього, лідер «Свободи» відзначив необхідність досягнення з цими партіями, а також іншими опозиційними партіями домовленості не критикувати один одного. Також, за його словами, опозиції потрібно домовитися про спільну діяльність спостерігачів та представників дільничних комісій, діяльності юристів у разі фальсифікацій під час виборів.

Загальну позицію ВО «Свобода» щодо наступних виборів окреслив член Політради ВО «Свобода» А. Ілленко на круглому столі, який відбувся 22 листопада в Інституті Горшеніна на тему: «Якою буде Верховна Рада-2012», «Новий закон є, і щось там коментувати вже не треба. Треба готувати-

ся до виборів, які будуть за цим законом. Ми до них готові. Ми, звичайно, будемо боротися і за проходження 5-відсоткового бар'єра, і ми будемо боротися за суттєву перемогу на мажоритарних округах. Останні місцеві вибори показали, що ми можемо перемагати і за партійними списками, і на мажоритарних округах. Наприклад, на тій же Західній Україні ми тотально перемогли в мажоритарних округах, у міській раді Львова, Тернополя і Франківська, і за рахунок цього ми маємо зараз там більшість. Тому ми готові до боротьби, і в цьому плані ми налаштовані оптимістично» (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких видань: Репортер (<http://rkr.in.ua>); Всеукраїнське об'єднання «Свобода» № 124 (47) 24–30 листопада; Експерт-Центр (<http://expert.org.ua>); Українська правда (<http://www.pravda.com.ua>); ПорталЛьвів.ua (<http://portal.lviv.ua>); Антифашистський форум України (<http://antifashist.com>); Коментаріум (<http://politics.comments.ua>); Zaxid.net (<http://zaxid.net>); Вголос (<http://vgholos.com.ua>)).*

Т. Гранчак, канд. іст. наук, заввідділу СІАЗ НБУВ

Гражданская позиция Анатолия Гриценко

После парламентского голосования по новому закону о выборах А. Гриценко заявил о выходе своей политической силы из состава Комитета сопротивления диктатуре. Такое решение он объяснил тем, что проголосовавшие за закон депутаты БЮТ, «Фронта змін» и «НУ – НС» вместо сопротивления оказали поддержку нынешнему режиму.

«Мы не видим никакого смысла участвовать в заседании КОД, так как некоторые оппозиционные вожди решили превратить его в Комитет опоры диктатуры», – пояснил он. Председатель «Громадянської позиції» уверен, что своим синхронным с Партией регионов голосованием за закон о выборах они обеспечили Банковой консенсусное одобрение законопроекта В. Януковича, который был подготовлен без оппозиции, направлен против оппозиции и имеет целью обеспечить контроль Президента над новым парламентом, который будет избирать в октябре 2012 г.

«На самом деле это никакой не консенсус, это скорее выглядит как сговор между отдельными оппозиционными силами и действующей властью, – считает А. Гриценко. – И этот заговор состоялся кулуарно, без учета интересов миллионов граждан Украины, без учета мнения рядовых членов партий, которые голосовали за законопроект В. Януковича и вопреки решению КОД».

Комментируя решение «Громадянської позиції» о выходе из КОД, заместитель главы «Батьківщини» А. Турчинов в свою очередь обвинил А. Гриценко

в расколе оппозиции и пособничестве власти: «Анатолий, как мне кажется, просто захотел получить политические дивиденды на противопоставлении себя остальным. ... У власти есть постоянный запрос на так называемую третью силу, которая была бы вместе с Партией регионов по оппозиции. И на эту роль присматривают многих. Главная задача – раскол оппозиционного движения», – добавил он. «Мне очень обидно, что Гриценко сейчас играет роль, прописанную в сценарии Администрации Президента, синхронизируя свои заявления с такими, как Ющенко и Ляшко», – подчеркнул А. Турчинов.

В то же время лидер «Громадянської позиції» напомнил, что Комитет сопротивления диктатуре накануне голосования принял решение, согласно которому оппозиция не голосует за законопроект В. Януковича и даже своим присутствием не освящает его проведение в парламентском зале.

«Это решение не было выполнено», – подчеркнул А. Гриценко.

Аргумент поддержавших законопроект о том, что новый закон сужает сферу возможных фальсификаций во время выборов, А. Гриценко серьезно не рассматривает. Он лично не сомневается, что власть попытается фальсифицировать результаты народного волеизъявления, «поскольку те, кто сейчас у власти, наделали много ошибок и посчитали, сколько за это нужно отсидеть, и поэтому будут цепляться за власть невероятно сильно, как не было даже при Кучме». Как отметил А. Гриценко в эфире программы С. Шустера, он «верит в гений А. Клюева, который за три дня до выборов способен придумать с десяток вариантов “карусели”».

Не сомневаясь в будущих фальсификациях, А. Гриценко считает, что заявления некоторых оппозиционеров о том, что новый закон о выборах исключает фальсификации, осложнят защиту результатов. «Яценюк говорит, что это – победа. Вот власть сейчас нарежет цитат из таких выступлений Яценюка и других вождей, а затем покажет их в день голосования. А цитаты такие: это – прозрачный закон, который делает невозможными фальсификации. Как потом можно будет им апеллировать к своим людям, когда у них будут воровать голоса?» – задает вопрос А. Гриценко.

Кроме того, политик напоминает опыт предыдущих фальсификаций. «Думаете, взрослые дяди меняются так быстро? Нет! Они будут делать то же самое, только еще с большим упорством», – считает лидер «Громадянської позиції». Помимо этого, по словам депутата, в законе есть положения, которые проигрывают Конституции, в частности, право кандидата одновременно баллотироваться по партийному списку и в мажоритарном округе. А. Гриценко отметил, что в свое время Конституционный Суд признал такую норму неконституционной.

Таким образом, в новый закон заложена «мина замедленного действия», поскольку он «создает возможность разогнать Верховную Раду в любой момент». «Механизм простой, тот же, по которому меняли Конституцию», – добавил он.

По мнению А. Гриценко, если парламент «не понравится В. Януковичу, шулеры-советники напомнят о решении Конституционного Суда». «И тогда 45 депутатов, либо Н. Карпачова, либо кто угодно, подают обращение в Конституционный Суд. Суд мудро подумает целую ночь, а утром скажет: парламент нелегитимный, поскольку избран с нарушениями Конституции. И все возвращается назад», – подчеркнул он.

А. Гриценко напомнил, что подобный сценарий был реализован в Казахстане, когда парламент проработал чуть больше года, но по решению Конституционного Суда его распустили и назначили новые выборы.

«Задача оппозиции – не только отстранить В. Януковича от власти, но и предложить другую, честную, ответственную политику, – считает А. Гриценко. – Рейтинг Партии регионов постоянно падает, и при действующем избирательном законодательстве она не имела бы большинства в следующем созыве Верховной Рады. Тогда бы политика В. Януковича закончилась, ведь любое его вето было бы преодолено оппозиционным большинством в парламенте. Теперь же «тушканчики» продолжили его власть до 2015 г. или же до той поры, когда у народа лопнет терпение и он посредством «улицы» «попросит» Президента освободить место».

Не питая иллюзий в отношении будущих выборов, лидер «Громадянської позиції» вместе с тем не является приверженцем революционных действий.

«Политика, которую проводит команда Януковича, может завершиться относительно спокойно во время выборов, а может и по-другому, так как в Ливии, Тунисе или Румынии в свое время», – прогнозирует он, уточняя при этом, что не является сторонником импульсивных революций, которые не являются осознанными, а просто «подожжены спичкой на фоне разлитого бензина». «На волне такой революции вверх может подняться далеко не самое лучшее, ответственное или нравственное – может подняться пена. Такая революция может завершиться еще хуже – популизмом, беспорядком и новыми разочарованиями миллионов», – отметил А. Гриценко.

Поэтому он настаивает на четком разделении между властью и оппозицией, причем оппозиция должна не только критиковать власть, но и предлагать альтернативные подходы.

«Если оппозиционеры будут делать это убедительно, их выберут, неубедительно – пролетят. А если власть будет действовать грубо и нагло, держаться за кресла любой ценой, вот тогда она нарвется на настоящую революцию. Где будет четкая линия “они-мы” и будет выбор не импульсивный, а осознанный людьми», – подчеркнул лидер «Громадянської позиції».

«Разделение на власть и оппозицию – это же не линия враждебности, а линия ответственности. В настоящее время В. Янукович имеет власть, он принимает решения и будет нести за них ответственность. Так же и часть оппозиции, которая задекларировала сопротивление диктатуре, вдруг взяла и перешла на сторону В. Януковича, – подытоживает А. Гриценко. – Напомню всем:

партии “Батьківщина”, “Фронт змін”, ПРП, “За Україну” и другие вместе с “Громадянською позицією” ставили свои подписи под обращением к руководству Совета Европы, где говорили о том, что мы вместе выступаем за сохранение пропорциональной системы с открытием партийных списков. Как минимум, за сохранение действующего закона о выборах. Мы совместно, все в один голос, выступали за это на встречах с представителями ЕС, ОБСЕ, СЕ, Венецианской комиссии, с зарубежными послами. А теперь обо всем этом, так же, как и о решении КОДа, забыли? Теперь оправдываются и рассказывают, что новый закон – это шедевр, верх прозрачности. Фальшиво все это звучит и неправдиво».

Поэтому А. Гриценко призывает общество, общественные организации, журналистов максимально консолидироваться ради защиты результатов выборов, прозрачности избирательного процесса. «Надо всем включиться, чтобы тараканы были под светом. И мы это сделаем», – заверил лидер «Громадянської позиції».

Помимо нового закона о выборах А. Гриценко подверг критике также земельную реформу. По его словам, введение рынка земли в Украине несвоевременно, а, кроме того, предлагаемые изменения не ограждают от возможных махинаций. К тому же свободной продаже участков сельскохозяйственного назначения не способствует экономическая ситуация в государстве.

Не остались без внимания политика и действия власти в евроинтеграционном направлении. В соответствии с высказываниями А. Гриценко, Украина на глазах теряет возможность интегрироваться в Европейский Союз. Он убежден, что Соглашение об ассоциации с ЕС на ближайшем саммите в декабре подписано не будет. В частности, вследствие политических репрессий оппонентов и недемократического законодательства. Вместе с тем лидер партии «Громадянська позиція» считает, что если европейская перспектива для Украины будет закрыта, то страна вообще может исчезнуть с европейской карты. «Если власть сейчас закроет европейскую перспективу и поведет нас дружными рядами в Евразийский союз, это может повлечь разделение страны и исчезновение Украины в нынешнем ее виде с карты Европы, без всяких преувеличений», – предупреждает А. Гриценко.

В отношении дальнейших действий возглавляемой им партии, политик подчеркнул, что «Громадянська позиція» будет сотрудничать с теми оппозиционными партиями, которые не по своей риторике, а по своим действиям являются действительно оппозиционными, не заигрывают с Банковой и отстаивают интересы Украины. «Это сотрудничество, очевидно, будет происходить уже за пределами КОД, в других форматах», – заверил А. Гриценко. В эфире программы «Шустер Live» он информировал о проведении переговоров с А. Яценюком, одновременно выразив разочарование их результатами. «Я проводил переговоры с А. Яценюком. Пробовали говорить об объединении. Задаю ключевой вопрос: Если после выборов в парламент, нужно же смотреть

вперед, будет предложение от В. Януковича возглавить правительство, А. Яценюк согласится? Говорит: нужно согласиться. Я категорически не согласен», – заявил А. Гриценко. «А. Яценюк сказал это в присутствии пяти людей. Это было в моем кабинете», – подчеркнул политик в ответ на комментарий члена партии «Фронта змін» Л. Оробець, что «это неправда».

В контексте поиска возможных союзников рядом СМИ была распространена информация о возможном объединении «Громадянської позиції» А. Гриценко с партией УДАР В. Кличко. И хотя в самой партии УДАР такая информация не подтверждается (в частности, по словам председателя Ивано-Франковской областной организации УДАРа, депутата облсовета Р. Чернеги, такие разговоры не имеют под собой оснований, поскольку на сегодня активных консультаций между руководством обеих партий по вопросу объединения не ведется), А. Гриценко говорит о том, что действительно ведет переговоры с В. Кличко. «Знаю Виталия давно и отношусь к нему с уважением. Прежде всего, как к человеку. Как боксер он принес авторитету Украины больше, чем все президенты вместе взятые. Очевидно, что он не имеет такого опыта в политике, как Тимошенко, Турчинов, Яценюк или Мартыненко. А может это и к лучшему? Ключевой вопрос, который ставлю на переговорах о возможном объединении с любым лидером партии, и так же поставил его Виталию: есть ли у него какие-то обязательства перед спонсорами партии или перед действующей властью. Когда в ответ услышал “нет”, тогда мы продолжили разговор. Больше не скажу ничего. Мы договорились: если будет результат, то мы об этом совместно заявим. Кстати, наша с Кличко реакция на принятый закон о выборах практически совпала», – заявляет лидер «Громадянської позиції».

В то же время, по его мнению, кардинально изменить ситуацию в стране можно будет лишь тогда, когда люди почувствуют себя гражданами, не будут продавать свои голоса и начнут консолидироваться, чтобы защищать свои права. «Вот сейчас объединяются – там афганцы, там чернобыльцы, там предприниматели, там крестьяне против земельной реформы. Так и формируется гражданское общество, которое уже сложилось в Европе», – говорит А. Гриценко. По его словам, этот процесс может продолжаться долго, а может ускориться. Во многом это будет зависеть и от действий власти. «За полгода до революции в Египте все было тихо и спокойно. А тогда раз – и сорвало планку. Последней каплей стало самосожжение предпринимателя в Тунисе. После того протесты охватили всю Северную Африку. Что будет последней каплей в Украине, я не знаю. Но власти нет покоя», – отметил лидер «Громадянської позиції».

Со своей стороны партия А. Гриценко в меру сил пытается оказывать поддержку протестующим против нынешней власти. В частности, в Донецке возле здания регионального Управления Пенсионного фонда в палаточном городке протестующих чернобыльцев работают общественные приемные народного депутата, лидера партии «Громадянська позиція» А. Гриценко.

По словам помощника-консультанта А. Гриценко, руководителя облорганізації партії А. Гевлева, партія підтримала вимоги чорнобильців в Донецьку і 29 листопада, подав заявку в міський рада, встановила на території палаточного містечка свою інформаційну палатку. 30 листопада було подано аналогічне заявлення про перебування цієї палатки поруч управління Пенсійного фонду цілодобово ще на протязі місяця. Інтеграція «Громадянської позиції» в протестне рухання, активізація якого відбувається в Україні в останнє час, може сприяти і зростанню електоральної підтримки цієї політичної сили. Поки що позиції партії А. Гриценко займають нижні рядки рейтингу провідних вітчизняних політичних сил.

Так, відповідно до результатів соціологічного дослідження, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) в листопаді, в першій половині листопада більше всього сторонників – в відсотках від всіх виборців – мали: Партія регіонів (12,5 %), Блок Юлії Тимошенко (10,2 %), партія А. Яценюка «Фронт змін» (7,0 %); Комуністическа партія України (5,1 %), Партія УДАР В. Кличко (4,4 %) і партія «Сильна Україна» С.Тигипко (3,2 %).

Як повідомляє КМІС, ще чотири політичні сили мали не менше одного відсотка сторонників: Всеукраїнське об'єднання «Свобода» О. Тягнибока (2,3 %), партія А. Гриценко «Громадянська позиція» (1,2 %), Блок В. Литвина (1,1 %) і Прогресивна соціалістическа партія України Н. Вітренко (1,0 %).

Опитування проводилося 4–15 листопада 2011 р. Київським міжнародним інститутом соціології. Методом інтерв'ю було опитано 2037 респондентів, проживаючих во всіх областях України, в Криму і в Києві за стохастическою вибіркою, репрезентативною для населення України в віці від 18 років.

Статистическа похибка вибірки (з ймовірністю 0,95 і при дизайнефекті 1,5) не перевищує 3,3 % для показувачів близьких до 50 %, 2,8 % – для показувачів близьких до 25 %, 2,0 % – для показувачів близьких до 10 %, 1,4 % – для показувачів близьких до 5 %.

Такий результат А. Гриценко схильний пояснювати принципіальною позицією, яку займає керівима партія по різним актуальним питанням громадсько-політичного життя, і власним небажанням займатися популізмом. В те же час, по думці авторів інтернет-видавання «Главком» – Ю. Лымар і П. Вуєца, «розділення життя на чорне і біле більше походить на академічний інфанталізм, тем більше, якщо про нього – розділ – говорити в контексті вітчизняної політики. Тому що, Україна – явно не та країна, де такі ідеалістическі погляди виглядають життєспроможними». Від себе додати, що, можливо, саме невєра в життєспроможність таких поглядів і їх єдинична представленість в вітчизняному політикумі так довго утримують Україну в статусі країни з «перехідною демократією»

(Корреспондент.net (<http://ua.korrespondent.net>). – 2011. – 26.11; *Подробности* (<http://podrobnosti.ua>), *Главком* (<http://glavcom.ua>). – 2011. – 28.11; *Експрес* (<http://www.expres.ua>). – 2011. – 29.11); *Галичина* (<http://www.galychna.if.ua>). – 2011. – 1.12; *Newsru.ua* (<http://newsru.ua>). – 2011. – 2.12; *Коломия* (<http://kolomyia.org>). – 2011. – 1–2.12; *Зеркало недели* (<http://news.zn.ua>). – 2011. – 22.11, 29.11, 2.12; *Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua>). – 2011. – 6.12).

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Учасники засідання президії НАН України заслухали та обговорили доповідь голови Українського комітету славистів академіка НАН України О. С. Онищенка «Про розвиток славистики в Україні та підготовку до XV Міжнародного з'їзду славистів». У виступах зазначалося, що порушене питання має велике значення в контексті розвитку міжнародних наукових зв'язків вітчизняної соціогуманітарної науки, забезпечення її успішної інтеграції в європейський і світовий дослідницький простір.

Сьогодні дослідження широкого кола проблем слов'янознавства успішно розвиваються як в академічному сегменті вітчизняної науки, так і в освітянському. Від часу останнього з'їзду славистів в Охридї (Македонія, 2008 р.) українські вчені досягли значних успіхів у науковому дослідженні історії, мов і культури слов'янських країн та народів.

Було наголошено, що провідну роль у розвитку славистики в Україні відіграють соціогуманітарні установи НАН України. У тісній співпраці з вітчизняними вищими навчальними закладами та зарубіжними центрами слов'янознавчих досліджень досягнуто значного прогресу в реалізації фундаментальних міжнародних славистичних проектів з видання «Загально-слов'янського лінгвістичного атласу», «Атласу східнослов'янських ізоглос». Завершується підготовка «Етимологічного словника української мови». Плідно розвиваються славистичні дослідження в галузі літератури, етнографії, прикладної лінгвістики, історії, археології, філософії, бібліотекознавства.

Водночас деякі проблеми вітчизняної славистики потребують пильної уваги. Зокрема, недостатньо активно вивчаються динаміка суспільно-політичних і культурних трансформацій у слов'янських країнах, впливи глобальних і регіональних викликів на їх соціокультурне середовище. Наявне відставання в залученні до славистичних студій сучасних міждисциплінарних підходів і новітніх технологічних розробок. Ювілейний XV Міжнародний з'їзд славистів має стати знаковою подією міжнародного наукового життя. Тому Ук-

раїнському комітету славистів слід провести в тісній співпраці з Міжнародним комітетом славистів дуже ретельну підготовку до цього важливого форуму, щоб здобутки вітчизняної славістики були представлені широко й ґрунтовно (*26 жовтня президія НАН України розглянула // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 26.10*).

Президія НАН України прийняла рішення про спільний конкурс наукових проєктів НАН України та Сибірського відділення РАН (26 жовтня президія НАН України розглянула // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 26.10).

Протягом останніх 20-ти років між установами Національної аграрної академії наук України та відповідними закладами за кордоном налагодилася плідна співпраця. Було започатковано й реалізовано багато спільних наукових проєктів. Один з них – робота над бібліографічним покажчиком «Німецькі сільськогосподарські видання у фондах Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю (1822–2010 рр.)». Це плід трирічної праці колективу Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук (ДНСГБ НААН) за сприяння Посольства ФРН в Україні.

У покажчику зібрані найменування всіх видань аграрної тематики німецькою мовою, які впродовж першої половини ХІХ ст. і початку ХХІ ст. зберігаються у фондах ДНСГБ НААН та підпорядкованої мережі бібліотек. Видання охоплює всі сфери сільськогосподарської дослідної справи: ґрунтознавство, вівчарство, тваринництво, насінництво, птахівництво тощо. До покажчика увійшло 4835 видань німецьких учених різних століть.

Ці дослідження – справжній скарб для української вітчизняної аграрної науки й українського АПК. Під час презентації покажчика директор ДНСГБ НААН В. Вергунов висловив щиру подяку німецьким друзям, які допомогли реалізувати цей проєкт. Почесний гість – Надзвичайний і Повноважний Посол ФРН в Україні Г.-Ю. Гаймзьот нагадав про потужний аграрний потенціал України, який слід розвивати за допомогою новітніх технологій, які, у свою чергу, можна почерпнути завдяки міжнародній науковій співпраці (*Карпець Я. Стала бібліотека багатшою // Сільські вісті (<http://www.silskivisti.kiev.ua>). – 2011. – 25.10*).

22 жовтня відбулося спільне засідання Ради Євразійської асоціації університетів та Ради Міжнародної асоціації академії наук. Президентом МААН на новий термін було обрано президента НАН України академіка

НАН України Б. Патона. У Великому конференц-залі НАН України в рамках роботи VI Форуму творчої та наукової інтелігенції держав-учасниць СНД відбулося спільне засідання Ради Євразійської асоціації університетів та Ради Міжнародної асоціації академій наук на тему: «Наука та освіта – основоположні чинники забезпечення модернізації економіки країн СНД».

Євразійська асоціація університетів, яку очолює ректор МДУ ім. М. В. Ломоносова, віце-президент РАН акад. РАН В. А. Садовничий, була створена у 1989 р. Сьогодні до її складу входять 111 університетів усіх країн СНД, Грузії та Латвії. У роботі спільного засідання взяли участь президенти та віце-президенти восьми академій наук, які є членами МААН, та керівники п'яти організацій, що мають статус асоційованого члена МААН. З боку Євразійської асоціації університетів на зібрання прибули 10 ректорів та два проректори вищих навчальних закладів країн СНД.

На засіданні були заслухані доповіді президентів обох асоціацій та виступи в обговоренні їхніх представників. Зокрема, від Російської академії наук виступив віце-президент РАН акад. М. Лавьоров. Виступили президенти академій наук академіки цих академій: Вірменії – Р. Мартиросян; Казахстану – М. Журинов; Молдови – Г. Дука; Таджикистану – М. Ілолов.

Також виступили: перший заступник голови президії НАН Білорусі акад. НАН Білорусі П. Вітязь, віце-президент В'єтнамської академії наук і технологій проф. Нгуєн Дін Конг. Від організацій, що мають статус асоційованого члена МААН, виступили: директор Об'єднаного інституту ядерних досліджень акад. РАН В. Матвєєв; ректор МФТІ чл.-кор. РАН М. Кудрявцев; голова Ради Білоруського республіканського фонду фундаментальних досліджень акад. НАН Білорусі В. Орлович.

Учасникам спільного засідання була представлена доповідь президента МААН «Міжнародна асоціація академій наук у 2006–2011 рр.: основні підсумки діяльності та подальші перспективи».

На засіданні за пропозицією членів Ради МААН президента НАН України акад. НАН України Б. Патона було одноголосно обрано президентом МААН на новий п'ятирічний термін (*Спільне засідання Ради Євразійської асоціації університетів та Ради Міжнародної асоціації академій наук // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 26.10*).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

В ходе встречи представителей ДТЭК и президента НАН Украины академика НАНУ Б. Патона обсуждались перспективы взаимодействия науки и производства.

Советник директора по добыче и обогащению угля ДТЭК Ю. Чередниченко и гендиректор ПАО «ДТЭК Павлоградуголь» А. Мартовицкий встретились в Киеве с президентом НАН Украины акад. НАНУ Б. Патоном.

Представители угольного блока ДТЭК и ведущий научный деятель Украины обсудили результаты взаимодействия науки, бизнеса и производства на предприятиях компании, которое обеспечивает повышение не только эффективности добычи угля, но и социальных стандартов в регионах присутствия ДТЭК. Также Б. Патону была представлена обзорная информация о разработанной 20-летней стратегии развития ДТЭК. При этом Ю. Чередниченко подчеркнул, что в компании существует понимание того, что достигнуть намеченных результатов можно только опираясь на научную базу.

Б. Патон выразил уверенность в том, что угледобыча и все связанные с ней процессы должны быть максимально эффективными, что можно обеспечить только путем активного привлечения научного потенциала. По его мнению, нужно рационально использовать и шахтный газ метан, и откачиваемую из шахт воду, и породу, складываемую в отвалы и терриконы. Участники встречи сошлись во мнении, что пример ДТЭК в плане взаимодействия с наукой показателен для всех отраслей промышленности Украины, подобная практика сотрудничества должна быть изучена и получить значительное распространение.

Также участники встречи обсуждали опыт ДТЭК в плане утилизации шахтного газа метана, реализации экологических программ, направленных на минимизацию воздействия угледобывающего производства на окружающую среду. Живое обсуждение вызвала тема создания технопарков в промышленно развитых регионах Украины, которую сегодня поддерживает и развивает ректор Национального горного университета (г. Днепропетровск) акад. НАН Украины Г. Пивняк.

Ю. Чередниченко, советник директора по добыче и обогащению угля ДТЭК:

«Для ДТЭК тема развития отраслевой науки является одной из приоритетных, потому что мы понимаем: производство не может быть эффективным, если оно не подкреплено соответствующими научными разработками. Особенно это касается угледобычи.

В ходе встречи с самым уважаемым научным деятелем Украины – Борисом Евгеньевичем Патоном – мы еще раз убедились в том, что наша компания находится на правильном пути, но нам еще есть в чем развиваться и к чему стремиться. Поэтому намерены и в дальнейшем привлекать научный потенциал для развития угледобывающего производства» *(В ходе встречи представителей ДТЭК и акад. Б. Патона обсуждались перспективы взаимодействия науки и производства // Павлоградские новости (<http://pavlonews.info>). – 2011. – 26.10).*

Інноваційні розробки та технології

Восточноукраинский национальный университет им. В. Даля на VII Международном салоне изобретений и новых технологий «Новое время», который прошел в Севастополе, по результатам оценки международного жюри победил в номинации «За весомый вклад в науку и поддержку изобретательской деятельности» и был удостоен диплома и золотой медали. На мероприятие собрались представители из 25 стран мира. Организаторами салона выступили Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Государственный департамент интеллектуальной собственности, Международная федерация ассоциаций изобретателей, Европейский секретариат ICLEI и др. (*City News* (<http://www.citynews.net.ua>). – 2011. – 19.10).

21 жовтня у Києві відбувся Інформаційний день та партнерська зустріч «Роль VII Рамкової програми у підвищенні міжнародної мобільності дослідників у сфері “Соціально-економічні та гуманітарні науки”».

Проект, що фінансується Європейським Союзом: «Офіс спільної підтримки інтеграції України до європейського дослідницького простору» (JSO-ERA), Національний контактний пункт 7РП «Соціально-економічні та гуманітарні науки» при Центрі досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України та Національний інформаційний центр зі співробітництва з ЄС у сфері науки й технологій спільно провели у Києві Інформаційний день та партнерську зустріч у рамках Міжнародного симпозіуму «Переміщення центрів науково-технологічної активності на європейському просторі та міжнародна мобільність учених і фахівців: сучасні тенденції».

Інформаційний день організовано з метою поширення інформації та розвитку наукового потенціалу у сфері соціально-економічних та гуманітарних наук, а також спрямовано на інтеграцію України в загальноєвропейський дослідницький простір (*Інформаційний день щодо євроінтеграції України // Технопарк «Информационные технологи 3000»* (<http://it3000.com.ua>). – 2011. – 26.10).

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Бюро президії Національної академії аграрних наук України відзначає, що в рамках НТП «Садівництво» в останні роки науковими колективами Інституту садівництва НААН та його мережею, а також Інституту помології ім. Л. П. Симиренка НААН виконано значний обсяг науково-дослідних робіт із селекції, розмноження і технологій вирощування

ягідних культур та запровадження результатів досліджень у виробництво (*Засідання Бюро Президії Національної академії аграрних наук України з питання «Стан та перспективи досліджень з селекції, розсадництва і технологій вирощування ягідних культур» // Національна академія аграрних наук України (<http://www.uaan.gov.ua>). – 2011. – 28.10).*

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

М. Згуровський, академік НАН України, ректор Національного технічного університету «КПІ»: «...В освіті, особливо вищій, відбувається дуже багато подій, які жодним чином не забезпечують удосконалення глибинного змісту освіти, підготовку того якісного людського капіталу, який може вирішувати важливі завдання держави – просування до передових країн світу, гідна участь у міжнародній науковій кооперації.

Усі ті гучномовні заходи, що відбуваються у сфері освіти, ніяк не торкаються глибинного змісту освіти, не дають відповіді на запитання, як навчати і чому навчати. Світ сьогодні існує в умовах жорсткої конкурентної боротьби, і в ній виграють ті країни, які здатні готувати якісний людський капітал за найновітнішими напрямками розвитку наук і технологій. Для цього вони визначають, за якими напрямками можуть конкурувати в міжнародному розподілі праці, і створюють умови для підготовки висококласних фахівців у цих галузях знань науки і технологій. На жаль, у нас спостерігається наростаюче відставання у напрямках, де ми колись посыдали передові позиції, втрата наукових шкіл, занепад і старіння науково-лабораторної бази. Звісно, що це не дає змоги проводити дослідження на світовому рівні, а також готувати фахівців на рівні світових вимог. <...> Для того щоб створити дослідницькі університети в Україні, необхідно звести воєдино три компоненти – освіту, науку та інновації. Синтез цих трьох складових і закладається в модель кращих дослідницьких університетів світу. Візьмемо для прикладу такі потужні науково-дослідницькі центри, як Стенфордський університет, навколо якого сформована Силіконова долина, Массачусетський технологічний інститут, навколо якого діє Бостонський інноваційний кластер у США, Шведський Королівський технічний університет у Стокгольмі, навколо якого створене наукове місто «Кіста саєнс сіті», Середньосхідний технічний університет в Анкарі зі своїм потужним технопарком і багато інших – усі вони працюють відповідно до так званого трикутника знань. Вершинами цього трикутника є освіта, наука та інновації, вони нероздільні складові єдиного навчально-науково-інноваційного процесу.

Безумовно, таке розуміння має бути й на рівні керування цим процесом. На сьогодні, на превеликий жаль, ми бачимо розділення цих ланок керування в

державі. Так, у Міністерстві освіти, науки, молоді та спорту відсутні наукова та інноваційна складові діяльності попри те, що в назві відомства є слово “наука”, але немає відповідних фахівців і розуміння цієї діяльності. Тому функцію якісного керування цією складовою міністерство практично не виконує. Досить непогано працює Агенція з питань науки, інновацій та інформатизації, але чіткої взаємодії між цією структурою і міністерством освіти не вбачається. Тому на рівні державного керування освітньо-науково-інноваційним процесом існує розрив, що, звичайно, впливає і на розвиток дослідницьких університетів як центрів науки, технологій і передової освіти» (*Ректор НТУУ «КПІ» М. Згуровський: «Освітньою політикою в країні ніхто не займається» // Дзеркало тижня. Україна (<http://news.dt.ua>). – 2011. – 21.10*).

С. Ніколаєнко, голова Громадської ради освітян і науковців:

«...Слід створити могутній центр, а також затвердити державну програму “Зміст освіти”. У складі цього центру повинні працювати три головні сектори – відбору нових знань, визначення необхідного їх обсягу для вивчення, проведення порівняльних досліджень з іншими країнами і пошук найсучасніших методик та технологій навчання. Настав уже час переглядати Державні стандарти освіти раз у п’ять років, а не раз у десять, як є нині. До цієї роботи мусять бути залучені провідні вчені НАН України та Академії педнаук, кращі вчителі-новатори. <...> Реанімування й наповнення новим змістом потребує технопарк, який повинен був займатися розробкою новітнього навчально-наукового приладдя. Надання податкових пільг, необхідного фінансування дасть змогу вирішити проблему архаїчного обладнання кабінетів і лабораторій вузів, шкіл, училищ. <...> Урешті-решт треба визначитися з проблемою дослідництва в університетах. Без поєднання освітнього, наукового процесів, зв’язків із виробництвом – без цієї потрібної інноваційної спіралі справи не буде. Збільшення витрат на науку хоча б до 2 % від ВВП, співпраця з бізнесом, передача частини науково-дослідних інститутів кращим дослідницьким університетам, збільшення витрат на дослідництво не менше третини від бюджету університету, створення інноваційних структур, запровадження наукових результатів у виробництво – ось неповний перелік кроків щодо реалізації основоположного принципу якісної освіти у вищій школі» (*Як відродити українську освіту // Левий берег (<http://society.lb.ua>). – 2011. – 24.10*).

Охорона здоров'я

В. Ісаков, старший науковий співробітник Київського державного університету імені Т. Шевченка, головний конструктор першого лазерного скальпеля:

«...Вітчизняна лазерна медицина тримається на плаву завдяки, по-перше, державним установам, зокрема кільком інститутам: Національному інституту раку, нейрохірургії ім. Академіка Ромоданова, Національному інституту експериментальної патології, онкології і радіології НАМНУ тощо. У цих наукових закладах ще за радянських часів було відкрито лазерні відділення й встановлено вітчизняні лазерні комплекси. Також лазерні методи лікування опановують із власної ініціативи окремі творчі лікарі, які знаходять інвесторів, відкривають приватні медичні центри, купують імпортовану апаратуру.

<...> Створення нових приладів, апаратів і технологій лікування потребує об'єднання професіоналів різних галузей науки й техніки. Першим таким прикладом може бути досвід створення на зразок зарубіжних університетських клінік при Київському державному університеті імені Тараса Шевченка Інституту біології, що об'єднав факультет біології, Інститут фізіології академіка Богача. Разом із цим інститутом, Українським інститутом сексології й андрології та ще кількома медичними закладами лазерний центр «Аппамед» розробив і затвердив у Міністерстві охорони здоров'я вісім основних методик лікування низки поширених хвороб.

На жаль, пошук інвесторів для серійного виробництва вітчизняної лазерної медичної техніки поки не увінчався успіхом. Український бізнес нині грає на полях швидкого прибутку в галузях торгівлі, охорони власності, приватного будівництва» (*В. Ісаков: Перший у світі лазерний скальпель винайшли в Україні / бесіду вела Л. Янюк // Україна молода (<http://www.umoloda.kiev.ua>). – 2011. – 6.10).*

Наука і влада

Президент України В. Янукович видав Указ «Про відзначення 150-річчя від дня народження академіка В. І. Вернадського».

З метою вшанування пам'яті геніального вченого, видатного громадського діяча, організатора та першого президента Української академії наук акад. В. І. Вернадського та відзначення в березні 2013 р. 150-річчя від дня його народження глава держави постановив:

1. Кабінету Міністрів України:

1) утворити у двомісячний строк організаційний комітет з підготовки та відзначення 150-річчя від дня народження акад. В. І. Вернадського і затвердити його персональний склад;

2) розробити за участі Національної академії наук України та затвердити план заходів з підготовки та відзначення 150-річчя від дня народження акад. В. І. Вернадського, передбачивши, зокрема: організацію та проведення в лютому – травні 2013 р. наукових конференцій, зустрічей, круглих столів з участю вчених та громадськості; підготовку та видання серії наукових праць акад.

В. І. Вернадського; введення в обіг у встановленому порядку пам'ятної монети, присвяченої 150-річчю від дня народження акад. В. І. Вернадського.

<...>

2. Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України за участі Національної академії наук України вивчити питання щодо увічнення пам'яті акад. В. І. Вернадського на його батьківщині та внести в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України відповідні пропозиції (*Указ Президента України № 972/2011 «Про відзначення 150-річчя від дня народження академіка В. І. Вернадського» // Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 11.10).*

Президент України В. Янукович видав Указ «Про призначення грантів Президента України докторам наук для здійснення наукових досліджень на 2011 рік» (*Указ Президента України № 961/2011 «Про призначення грантів Президента України докторам наук для здійснення наукових досліджень на 2011 рік» // Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 30.09).*

Україна зацікавлена в налагодженні плідного співробітництва з Кубою у сфері науки та сучасних технологій на рівні міністерств та відомств, академічних кіл та НДІ. Про це заявив Президент України В. Янукович під час бесіди з керівництвом та співробітниками Центру генної інженерії та біотехнологій Куби. Глава держави також підкреслив, що в Україні приділяється велика увага запровадженню сучасних наукових медичних досліджень у практику.

Довідка. Центр генної інженерії та біотехнологій Куби є однією з головних науково-дослідних установ країни. Заклад здійснює сучасні біомедичні дослідження та розробку інноваційних лікарських препаратів та вакцин.

На сьогодні продукція центру експортується до понад 50-ти країн світу. Ідеться, зокрема, про дитячу вакцину проти дифтерії, коклюшу, гепатиту В; екстракт лейкоцитів для лікування осіб із захворюванням на імунodefіцит. Центр також виготовляє продукти для діагностики злоякісних пухлин та інших хвороб імунної системи за повним циклом (дослідження, виробництво та маркетинг) (*У Гавані Президент відвідав Центр генної інженерії та біотехнологій Куби // Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

Застосування бразильською стороною українських наукових розробок та технологій є вигідним для обох країн. Про це заявив Президент України В. Янукович в інтерв'ю українським журналістам у Сан-Паулу.

«90 % відносин України й Бразилії будуватиметься на тому, що ми в цьому регіоні будемо втілювати наші технології», – зауважив В. Янукович, додавши, що ця тема обговорювалася під час зустрічі з представниками ділових кіл Бразилії.

«Вони захоплюються тим, що ми маємо в авіа-, судно- та машинобудуванні, авіакосмічній, транспортній галузі. Тут величезна інфраструктура, і тут є де попрацювати», – сказав Президент *(В. Янукович: Застосування бразильською стороною українських наукових розробок та технологій є вигідним для обох країн // Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 24.10).*

Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження «Про підписання угоди між Кабінетом Міністрів України та Європейською організацією ядерних досліджень (ЦЕРН) стосовно надання статусу асоційованого члена ЦЕРН». Проект документа розроблений Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації України.

У березні 2011 р. у м. Женева була укладена Спільна декларація Кабінету Міністрів України та ЦЕРН, якою започатковано спільну робочу групу Україна – ЦЕРН з науково-технічного співробітництва та підписана спільна заява про намір стосовно можливої української заявки на набуття статусу асоційованого члена ЦЕРН.

На основі цієї заявки Рада ЦЕРН прийме рішення щодо асоційованого членства України. Підписання угоди відбудеться до кінця 2011 р. Рішенням Кабінету Міністрів уповноваженим на підписання угоди визначено В. Семиноженка, голову Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України.

Набуття Україною статусу держави – асоційованого члена ЦЕРН створить правові підстави для максимальної участі українських наукових установ у програмах ЦЕРН, сприятиме комплексному розвитку грид-технологій в Україні та вдосконаленню підготовки молодих учених у галузі теоретичної та прикладної фізики *(Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження «Про підписання угоди між Кабінетом Міністрів України та Європейською організацією ядерних досліджень (ЦЕРН) стосовно надання статусу асоційованого члена ЦЕРН» // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України (<http://www.dkni.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

Кабінет Міністрів України доручив Міністерству освіти і науки, молоді та спорту, Держінформаки разом з НАН України розробити законодавчі пропозиції щодо наближення фінансування науково-технічної сфери до встановленого Законом «Про наукову і науково-технічну діяльність» мінімуму у 1,7 % ВВП. Таке рішення прийнято за результатами зустрічі з представниками Профспілки працівників НАНУ 19 жовтня 2011 р. Також буде розглянуто можливість збільшення фінансування видатків НАНУ в проекті Державного бюджету на 2012 р.

Реалізація структурних реформ в економіці вимагає істотного посилення темпів технологічного та інноваційного розвитку. Для цього необхідне не тільки фінансування наукової сфери за пріоритетним принципом, а й значне підвищення продуктивності вітчизняної науки. Саме тому реформування інноваційної та науково-технічної сфер є однією з найважливіших складових Програми економічних реформ до 2014 р.

Учасники зустрічі визнали важливість проведення регулярних консультацій уряду з представниками наукових кіл з метою поліпшення співпраці в реалізації реформ у науці та економіці (*Фінансування науки поетапно наблизиться до 1,7 % ВВП // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (<http://www.dknii.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

Прем'єр-міністр України М. Азаров взяв участь у церемонії вручення державних премій України в галузі науки і техніки.

Він заявив, що уряд приділяє й приділятиме надзвичайно серйозну увагу розвитку науки, техніки й найсучасніших технологій. Уряд убачає в цьому найголовнішу умову для модернізації нашої країни. При цьому М. Азаров підкреслив, що йдеться про розвиток як фундаментальної, так і прикладної науки.

Водночас глава уряду підкреслив, що саме за допомогою науки потрібно вирішити питання збільшення енергоефективності, запровадження енергоощадних технологій та альтернативних джерел палива. Також важливим, за його словами, є розвиток наукових розробок у галузі медицини, зокрема запровадження передових методів діагностики та лікування.

Прем'єр-міністр України М. Азаров закликав науковців зосередитися на пошуку нових напрямів розвитку науки, у яких Україна може зайняти провідні позиції у світі.

М. Азаров також зазначив, що уряд створює стимули для залучення молоді до наукової діяльності (*Прем'єр-міністр України М. Азаров вручив премії в галузі науки й техніки // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 24.10).*

А. Клюєв, перший віце-прем'єр-міністр, міністр економічного розвитку і торгівлі України:

«...У непростих умовах глобальної конкуренції очевидна необхідність радикальної модернізації української економіки. Нам потрібні науково-технічні новачі в промисловості, сільському господарстві, системі державного та корпоративного управління. Тільки на базі підвищення конкурентоспроможності українських товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках ми можемо підвищити економічну стійкість країни. У тому числі до нових хвиль нестабільності, які продовжують генерувати системні проблеми основних економічних центрів світу. А значить, необхідна модернізація промислових потужностей, впровадження новітніх технологій, підвищення енергоефективності всіх без винятку галузей.

<...>

22 вересня Верховна Рада прийняла за основу Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2012 р. та основні напрями розвитку на 2013–2014 рр. Уперше влада створила систему пріоритетів державного розвитку. Передвиборна програма Президента В. Януковича знайшла відображення в системному стратегічному документі – Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр. На їх основі було розроблено План реалізації Програми реформ на поточний рік і щорічне Послання Президента до Верховної Ради «Модернізація України – наш стратегічний вибір».

Програма соціально-економічного розвитку України на 2012–2014 рр. ґрунтується на вищезгаданих стратегічних документах, служить інструментом їх конкретизації. Вона містить механізми для забезпечення економічного зростання при збереженні фінансової стабільності.

Я переконаний, Україна має значний науково-технічний потенціал за низкою проривних і критичних технологій і має шанс зайняти свою нішу в системі міжнародного поділу праці.

<...>

Серед ключових пріоритетів – розвиток внутрішнього виробництва. Саме таку назву має ще одна програма, яку нещодавно ухвалив уряд. Коротко поясню суть її ідеології. Це далеко не тільки імпортозаміщення. Звичайно, те, що ми можемо виробляти самі, ми не повинні імпортувати.

<...>

Потенціал для реалізації планів з імпортозаміщення є в усіх галузях – у машинобудуванні, у тому числі сільськогосподарському, хімічному, енергетичному, у легкій промисловості, виробництві лікарських засобів, авіаційній, космічній промисловості та в АПК.

Але ми ведемо мову про важливість розвитку внутрішнього ринку в більш широкому сенсі – від стимулювання внутрішнього попиту до створення точкових податкових та бюджетних стимулів для розвитку й модернізації пріори-

тетних секторів економіки. Ідеться про ширший підхід, який передбачає підвищення частки інноваційних і високотехнологічних виробництв, створення нових перспективних галузей. Усе це передбачає не тільки імпортозаміщення, а й нарощування експортного потенціалу.

<...>

На жаль, в останні роки на науку й науково-технічні роботи державою витрачалося лише 1,2 % ВВП, із них з держбюджету – лише 0,4 %, що на порядок менше, ніж у розвинутих країнах. Для промисловості ці показники мають ще нижчі значення – 0,56 і 0,08 % відповідно. Інноваційну діяльність сьогодні здійснює лише кожне десяте підприємство, тоді як у розвинутих країнах частка інноваційно-активних підприємств сягає 70 %. Останній показник – орієнтир і для української економіки. У бюджеті на 2012 р. значно збільшено видатки на освіту та науку, але я впевнений, що в наступні роки динаміка зростання цих витрат повинна бути ще більш значущою.

Вважаю, що важливо не тільки розвивати університетську науку (кафедри), провідні вітчизняні наукові школи, а й адаптувати їх до умов і вимог ринкової економіки. Уряд працює над розвитком інноваційної інфраструктури, яка включатиме формування мережі наукових парків, технопарків, бізнес-інкубаторів. Уже наступного року ми плануємо створити фонд підтримки малого інноваційного бізнесу, фонд патентування винаходів за кордоном, венчурну компанію для фінансування ризикових проєктів, лізингову компанію з впровадження вітчизняної світлодіодної техніки та інші механізми фінансової підтримки інновацій. Тільки розвиток власного виробництва високотехнологічного та енергоефективного обладнання дасть змогу Україні досягти бажаних темпів і якості модернізації економіки.

<...>

Отже, стратегічний план представлений, пріоритети розвитку визначені. Україні є що запропонувати світові. Знання в поєднанні із соціальним капіталом сьогодні створюють більші конкурентні переваги для окремих країн і регіонів, ніж їх природні ресурси. На завершення хотів би ще раз наголосити – національний прагматизм і системна модернізація дадуть змогу Україні відбутися як впливовому гравцю в новому глобальному світі» (*Стаття першого віце-прем'єр-міністра, міністра економічного розвитку і торгівлі України А. Клюєва в газеті «Дзеркало тижня. Україна» (№ 35, 30 вересня 2011 р.) // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 4.10).*

До уваги держслужбовця

Н. Моїсєєнко, наук. співроб. НБУВ

Соціальний захист

Список літератури, наявної у фондах НБУВ (1970–2011)

Зарубіжні країни

1. Ансель М. Новая социальная защита. (Гуманистическое движение в уголовной политике) / Ансель Марк ; ред. и вступ. ст. А. А. Пионтковский ; пер. с фр. Н. С. Лапшина. – М. : Прогресс, 1970. – 312 с. – (Для научных библиотек).
Михайленко П.П./BA522

2. Богданов С. Соціальний захист інвалідів: український та польський досвід / Богданов Сергій ; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України, Центр дослідж. адм. реформи ; наук. ред. Олена Палій. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 93 с. – (Актуальні проблеми державної політики). – Бібліогр.: с. 79–81.
BA633445

3. Глущенко П. П. Социально-правовая защита автомобилиста и членов его семьи : сб. образцов док. и норматив. актов / Глущенко П. П. – СПб. : Предприниматель Михайлов В. А., 1997. – 379 с.
BA583906

4. Глущенко П. П. Социально-правовая защита жилищных прав и интересов граждан : сб. образцов док. и норматив. актов / Глущенко П. П. – СПб. : Предприниматель Михайлов В. А., 1997. – 384 с.
BA580546

5. Деготь Б. А. Российское законодательство о социальной защите населения : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по напр. и спец. «Юриспруденция» / Деготь Борис Анатольевич, Шубина Ирина Ивановна. – М. : Высш. шк., 1996. – 111 с.
BA581047

6. Досін А. Р. Профілактика девіантної поведінки учнівської молоді у Великій Британії (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... канд. пед.

наук : спец. 13.00.01 / А. Р. Досін ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2009. – 20 с.

Обґрунтовано домінуючу роль соціально-правового захисту неповнолітніх у системі профілактики. Проведено порівняльний аналіз певних особливостей профілактики девіантної поведінки неповнолітніх у Великій Британії та в Україні.

РА366070

7. Євченко Ю. В. Страхування в країнах з ринковою економікою (використання світового досвіду в умовах України) : автореф. дис... канд. екон. наук / Ю. В. Євченко ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2000. – 19 с. – Існує електронна версія (Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2000/00eyvkre.zip>).

На основі комплексного, багатоаспектного аналізу міжнародного ринку страхування виявлено пріоритетні напрями розвитку національного страхового ринку України. Запропоновано шляхи реформування системи соціального забезпечення, удосконалення державного регулювання страхової діяльності, адаптації та гармонізації українського страхового законодавства до європейських норм і стандартів, що забезпечить успішне здійснення економічних реформ, стабільний розвиток національної економіки, входження України у світове економічне господарство, а також розвиток світової економіки та міжнародних відносин.

РА310614

8. Ковчина І. М. Соціально-правові передумови успішного функціонування фостерінгу у Великобританії : метод. посіб. / І. М. Ковчина, О. О. Романовська ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Логос, 2001. – 99 с. – Бібліогр.: с. 94–98.

Висвітлено досвід соціальних працівників та педагогів Великобританії щодо створення соціально-педагогічних умов для життя та розвитку дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки. З урахуванням міжнародних документів соціально-правового захисту дитини проаналізовано законодавчу базу фостерінгу.

ВА614174

9. Ладика Ю. В. Порівняльний аналіз забезпечення та реалізації соціальних гарантій працівників органів внутрішніх справ: зарубіжний та національний досвід [Електронний ресурс] / Ю. В. Ладика // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. – 2011. – № 1 (2). – С. 25–34. – Режим доступу: http://192.168.2.2/portal/Soc_Gum/Nvlduvs/2011_1_2/lyvtnd.pdf. – Назва з екрана.

10. Михайлов Л. А. Чрезвычайные ситуации природного, техногенного и социального характера и защита от них : учебник для студ. вузов, обучающихся по направлению 540100 (050100) «Естественнонаучное образование (профиль подгот. “Безопасность жизнедеятельности”») / Леонид Александрович Михайлов, Соломин Валерий Павлович ; ред. Л. А. Михайлов. – СПб. ; М. ; Нижний Новгород ; Воронеж : Питер, 2008. – 234 с. – (Серия «Учебник для вузов»). – Библиогр.: с. 233–234.

ВА701151

11. Непомнящий О. Європейський досвід у сфері житлової політики та житлового будівництва [Електронний ресурс] / О. Непомнящий // Публ. упр.: теорія та практика. – 2011. – № 2 (6). – С. 167–172. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/Pubupr/2011_2/doc/4/04.pdf. – Назва з екрана.

12. Павлов Е. Х. Охрана труда и социальная защита работников здравоохранения / Павлов Евгений Хаскелович. – М. : МЦФЭР, 2003. – 511 с. – (Библиотека главного врача ; Приложение к журналу «Здравоохранение» / 4-2003 ; 3).

ВА642609

13. Пазенок А. С. Права та свободи людини і громадянина : навч. посіб. / А. С. Пазенок. – К. : Академвидав, 2010. – 176 с. – (Альма-матер).

Розглянуто сутність та історію становлення конституційних і соціальних прав і свобод людини та громадянина в Україні та Німеччині. Увагу приділено проблемам юридичної гарантії прав на соціальний захист, працю, страйк, відпочинок, житло, достатній життєвий рівень, охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

ВА734745

14. Пазенок А. С. Соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні та Федеративній Республіці Німеччини: порівняльне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / А. С. Пазенок ; Ін-т законодавства ВРУ. – К., 2006. – 17 с.

РА347810

15. Пенсионное законодательство Российской Федерации: Указания Министерства социальной защиты населения. – М., 1997. – (Библиотека журнала «Социальная защита»; Вып. 4 ; Вып. 5 ; Вып. 6).

Ч. 1. – 127 с.

Ч. 2. – 207 с.

Ч. 3. – 144 с.

В341627

16. Поддубная Т. Н. Справочник социального педагога: защита детства в Российской Федерации / Поддубная Татьяна Николаевна, Поддубный Алексей Олегович. – Ростов н/Д. : Феникс, 2005. – 474 с. – (Серия «Справочник»).
ВА672664

17. Позбавлення батьківських прав: проведення соціальної експертизи в судах : практич. посіб. / Н. Ахтирська, Н. Біланік, І. Білоус [та ін.] ; Соц. служба «Віфанія», Проект «Запровадження соц. експертизи в судах». – К. : Четверта хвиля, 2006. – 158 с.

Проаналізовано міжнародний досвід (США та європейських країн) використання соціальної експертизи під час розгляду справ щодо позбавлення батьківських прав. Показано роль соціального працівника в плануванні, реалізації, обґрунтуванні та науковому дослідженні соціальних програм, спрямованих на захист і підтримку прав дітей. Розглянуто можливі форми роботи з проблемними сім'ями, а також мережею організацій соціального спрямування, що діють у Києві.

ВА672426

18. Поляк Н. О. Трансформаційні процеси в системах соціального забезпечення країн Європейського Союзу // Формування ринкової економіки. – К., 2007. – Т. 2, ч. 2 : Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики : спецвип. – С. 631–639.

Ж68427/2007/Спец.вип./2

19. Порошук С. Д. Общетеоретические аспекты социально-правовой защиты сотрудников милиции : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Порошук Станислав Дмитриевич ; Акад. МВД России. – М., 1994. – 22 с.

РА330238

20. Порошук С. Д. Общетеоретические аспекты социально-правовой защиты сотрудников милиции : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Порошук Станислав Дмитриевич ; Акад. МВД Рос. Федерации. – М., 1994. – 178 л. – Библиогр.: л. 159-178.

ДС78193

21. Право социальной защиты : практич. пособие для студ. колледжа / Омск. торг.-экон. колледж ; сост. А. Е. Шрам. – Омск : «Омскбланкиздат», 1999 – .

Ч. 1. – 344 с.

Ч. 2. – 307 с.

В344696

22. Руденко В. М. Фінансово-правові основи соціального захисту населення (порівняльний аналіз законодавства України, Федеративної Республіки Німеччини та інших зарубіжних країн-членів Європейського Союзу) : авто-реф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Руденко Василь Миколайович ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 18 с.

РА303611

23. Руденко В. М. Фінансово-правові основи соціального захисту населення (порівняльний аналіз законодавства України, Федеративної Республіки Німеччини та інших зарубіжних країн-членів Європейського Союзу) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Руденко Василь Миколайович ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 186 л. + дод. – Бібліогр.: л. 177–186.

ДС63055

24. Сагайдак Ю. А. Досвід інституційного забезпечення функціонування сектору соціального житла в європейських країнах // Формування ринкових відносин в Україні. – К., 2008. – Вип. 2 (81). – С. 133–137.

Ж69574/2008/2

25. Сборник законодательных актов и других нормативных документов по вопросам социального обслуживания граждан пожилого возраста и инвалидов в нестационарных условиях / М-во труда и соц. защиты населения Респ. Башкортостан ; сост. Н. М. Минабаева. – Уфа, 2001. – (Настольная книга социального работника).

Ч. 1. – 235 с.

Ч. 2. – 251 с.

Ч. 3. – 185 с.

В346233

26. Сборник нормативных правовых актов и информационно-методических материалов по вопросам организации воспитательной работы с личным составом и социальной защиты сотрудников уголовно-исполнительной системы и членов их семей : в 2 ч. / ГУИН Минюста России, Упр. по работе с личным составом ; общ. ред. Ю. И. Калинин ; подгот. С. Х. Шамсунов. – М., 2001. – Ч. 1. – 341 с.

В345662

27. Сімкіна О. В. Основні засади та історичні етапи становлення й розвитку соціального забезпечення (на прикладах країн Європи та України) // Теорія та практика державного управління. – Х., 2010. – Вип. 4. – С. 357–364.

Ж72481/2010/4

28. Социальная защита военнослужащих и сотрудников правоохранительных органов России : сб. нормат.-прав. актов / Всерос. ГПО «Духовное наследие» и др. ; ред. А. И. Экимов ; сост. А. В. Коровников. – М. : Обозреватель, 1995. – 392с.

BC31106

29. Социальное государство и защита прав человека / РАН, Ин-т государства и права ; отв. ред. Е. А. Лукашева. – М., 1994. – 147 с.

BA561298

30. Соціальні трансформації: міжнародний і вітчизняний досвід : монографія / В. М. Новіков, Н. П. Сітнікова, Л. А. Мусіна, В. В. Семенов ; Ін-т економіки НАН України, Прогр. розв. ООН в Україні. – К., 2003. – 253 с.

Розглянуто системи соціальних гарантій та захисту в розвинутих країнах. Проаналізовано організацію страхового забезпечення населення та управління соціальною політикою в Німеччині, Фінляндії, Голландії, функціонування (у межах соціальної держави) структур і органів соціального партнерства. Описано процес формування сучасної системи соціального забезпечення в Україні та висвітлено вітчизняну практику з європейськими аналогами. Визначено шляхи послідовної конвергенції принципів та методів соціальної політики до приєднання у Європейську соціальну хартію.

BA646076

31. Стратегія соціально-економічного розвитку індустріально розвинутих країн світу: проблеми і перспективи України : наук.-інформ. зб. / ред.: В. П. Горбулін; Нац. центр з питань євроатлант. інтегр. України. – К. : Євроатлантикінформ, 2006. –361 с. – (Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України ; вип. 32).

Обґрунтовано необхідність формування нової моделі національної соціально орієнтованої конкурентоспроможної економіки, розглянуто пріоритетні завдання економічного співробітництва України з країнами-членами ЄС і НАТО. Проаналізовано закономірності й тенденції розвитку соціальної та економічної сфер України. Висвітлено світовий досвід організації державного контролю за процесами економічної концентрації (на прикладі США, Російської Федерації та країн Європи). Наведено рекомендації щодо створення довгострокової соціальної стратегії та застосування інструментів промислової політики з метою забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

BA719313

32. Теория и практика социальной работы. Социально-правовая защита участников военных конфликтов и лиц с ограниченными возможностями :

межвуз. сб. научн. тр. / Перм. гос. ун-т, Перм. отд-ние Академии соц. образования ; гл. ред. С. И. Реутов. – Пермь, 2001. – 72 с.

ВА619000

33. Угорчук Р. Порушення прав осіб з інтелектуальною недостатністю у постсоціалістичних країнах Європи як рудимент патерналістської системи соціального захисту / Р. Угорчук // Магістеріум. Соц. робота і охорона здоров'я. – 2006. – Вип. 25. – С. 70–75. – Бібліогр.: 7 назв.

Висвітлено стан реалізації прав осіб з інтелектуальною недостатністю в деяких країнах Східної Європи. Проаналізовано результати досліджень, проведених Міжнародною асоціацією захисту прав осіб із психічними розладами в закритих стаціонарних закладах.

Ж70430

34. Фальсификация лекарственных средств в России / Максимов Сергей Васильевич, Майдыков Андрей Анатольевич, Рязанцева Ирина Борисовна [и др.] ; Ассоц. работников правоохранит. органов РФ, Обществ. Совет по здравоохранению и соц. защите, Ин-т правов. и сравнит. исслед. – М. : Юрайт, 2008. – 119 с. – (Актуальная монография).

ВА709728

35. Чжан Шуйбао. Організаційно-правові основи підприємницької діяльності в Китайській Народній Республіці та в Україні (порівняльно-правовий аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Чжан Шуйбао ; Одес. нац. юрид. акад. — О., 2000. — 20 с.

Особливу увагу приділено проблемам захисту прав підприємців в Україні та КНР, зазначено, що в Україні цей захист має конституційну основу. Конституція КНР не містить норм, які на це вказують.

РА311779

36. Шамборовський Г. О. Соціально-економічна ефективність інтеграції країн Центрально-Східної Європи до Європейського Союзу : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Г. О. Шамборовський ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 20 с. – Існує електронна версія (Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2007/07sgoes.zip>).

РА352220

37. Шевчук П. І. Соціальна політика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. І. Шевчук. – 2-е вид. –Л. : Світ, 2005. – 399 с.

Розкрито сутність та зміст, описано функції, основні форми та визначено напрями реалізації соціальної політики, захисту та безпеки людини в Україні,

проаналізовано вітчизняний та світовий досвід. Розглянуто питання фінансування програм і заходів соціальної політики в країні.

ВА667652

38. Ярова Л В. Соціальна політика як чинник забезпечення європейської інтеграції України : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : спец. 23.00.02 / Ярова Ліліана Вікторівна ; ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – О., 2011. – 29 с.

РА383571

39. Ярошенко І. С. Становлення права соціального забезпечення в системі європейського права // Правове регулювання економіки. – К., 2001. – Вип. 2. – С. 199–206.

Ж70734/2001/2

Для нотаток

Підп. до друку 08.12.2011.

Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс. Обл.-вид. арк. 5,73.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3